

Fontes Iuris Polonici  
Seria Prawo Ziemskie  
[Materiały]

**Proces sądowy polski prawa koronnego.  
Teraz nowo wydany przez Grzegorza Czaradzkiego  
Kancelarii Koronnej pisarza**

**transkrypcja Anna Marcol**

Opracowanie na potrzeby edycji w serwisie „IURA. Źródła prawa dawnego”  
Edycja wersji z dnia 30 VI 2022 r.

[k. 1r = s. 1]

PROCES  
SĄDOWNY  
POLSKI PRAWA  
KORONNEGO.  
Teraz nowowydány.  
PRZEZ  
GRZEGORZA CZARADZKIEGO.  
Câncell: Koronney Pisárzá

Cum Gracia & Priuilegio S.R.Maiest. ad decennium  
W POZNANIV,  
W Drukárni Ianá Wolrabá. Roku P. 1614.

[k. 1v = s. 2]

TROIÁKA zacność Herbu NALECZA náyduia  
Ktorzy SÁrmáckich dawność dzieiow opisuią:  
Jedna / że tych kleynotow przodek był z dzielnice  
Książąt Lechiyskich / w Złopie máiąc swą stolicę.  
Drudzy od Mieciśławá świety że nádány  
Znák Chrztu wprzod przyietego ozdobil te Pány.  
Drudzy że Bolesław po Hálickim pogromie  
Meźnieyszym záwieszował krwią skropione skronie /  
Y stąd im dał ten kleynot/ znák mestwá dzielnego:  
Wszystko się to stosuie do kresu iednego /  
Stárożytność / pobożność / y mestwo spániále /  
Y z fámilią śláhcą / konszty doskonałe.  
Ztąd y GOSTOMSKICH zacność poroże wynośi /  
Przeto ich skrzydłonoga sławá wszedzie głośi /  
Niedádzą nikomu wprzod / y rádą w pokoju /  
Y godnością w Senacie / y mestwem do boiu.  
Ty cny IANIE GOSTOMSKI WOIEWODO sławny  
Nie wydawasz przodkow swych w dostoiności dawny /  
Náuiki / mestwá / słyniesz / godności kleynoty /  
Zyy długo Bohátyrze z ták cnymi przymioty.

[k. 2r = s. 3]

JASNIE WIELMOZNEMV PANV  
Iego Mści Pánu,  
P. IANOWI  
Z LEŻENIC GOSTOMSKIEMV, WOIEWODZIE INOWŁOCLAWSKIEMV,  
WALECKIEMV, WARECKIEMV, &c. &c STAROSCIE.

Pánu mnie wielce Mciwemu.

Z. Z.

Bywa to w pospolitym zwyczajú / Jáśnie Wielmożny Mściwy Páni Woiewodo / u authorow kśiąg rozmaitych / że gdy / swoje pracowite zabawy skończywszy ná świat wydać zámýsłáia / takiego zacnego Bohátyrá / fámilia przezacna wyniosłego / w Rzeczyposp. Authoryzuiacego / godnością y potęgą przeważnego zwykli vpátrować, ktoremuby żniwo pracy swey oddáli y poświęcili / y pod iego obrona ochronną zászyceni będąc / śnádni dotkliwey ludźi zawisnyh wymy vstrzedzby się mogli. Albowiem w tego życia trágedyey wiele iest ludźi gnuśnych / y w roskoszách tylko tkwiących / którzy nic sámi chwalebneho ie czyniąc / w proznowaniu się zákochawszy / tymi pogarzáią / którzy w cności / y w vstáwiczney pracowitości nauk usiłuią. Lecz z Boskiey opátrznosci skława sstawa się / że miedzy takąwą obledliwością ludzką / znáyduią się niewymowney spániáłości pánowie / którzy zákochawszy się w sławie (iaka z nauk naywietszy pochopy y nieśmiertelność bierze) cnote miłuią pod swą obroną zászycáią / y w to wgládáią / áby ludźiom w náukách się obieráiacym ná łasce swey ni wczym nie zchodźilo. A że ludźi dowcipnych szánowali / y szczodrobliwością Páńską podpieráli. Alexánder wielki nigdyby był do takiej perfectiey nie przyszedł y sławy / gdyby był w náukách y w ludźiách vczonych nie kochał się / y Stágirytskiemu Philozophowi tak dálece nie deserował. Nie wątpi nikt o nim / że iáko był sercá wielkiego w rycerskich rzeczách / tak wielkie [k. 2v = s. 4] przewisko na potomne czasy otrzymał. á przecie miedzy zabáwami woiennymi / Homerowe rytmy tak chetnie ząwsze czytał / że też y śpiąc pod głowy ie miewał / y one w skrzynce sászony złotem y drogimi kámieńmi (á tá byłą z korzyści zwyciężonego Dáriuszá) chował. Którego pochopu chetliwego potwierdził / gdy iednego czásu nád grob Achillesow przyszedł westchnąwszy rzedł: o szczęśliwy meżu który masz takiego wykrzykáczá (ná Homerá mowił) swoich dzielności. Coż oni Juliuszowie / Pompeiuszowie / Mecenásowie / którzy nie mni z woienny rozrywki / iáko ztąd że w vczonych ludźiách kocháli się / sławy nieśmiertelny dostąpili. Ale coś wiecy do nášego przedśiewzięcia czyni y waleczny / y w náukách / á vczonych ludźiách kocháiący się Cesarz Justynian. ten tak wiele mógł záścić vczonych Jurystow / wszelákimi idy dostátkami nádávszy / prawa Rzymskie in Digesta, Codice, Authentica, y insze ćwiczenia práwne porządnie disponować roskazał. w czym iaką sławę ma / nie trzebá o tym discurować. Záiste tak spániáłych animuszow ludźi takich zacnych wieczną y nieśmiertelną sławą ná czasy potomne czeka / wszystkie wieki o ich przewadze wspániáley będą powiádáły. y ia vpátrzyłem sobie osobliwego Pátroná W.M. mego Młćiego Páná / Mściwy Pánie Woiewodo / y te pracą swą pod przezacnym imieniem W. M. in lucem podać vważyłem v siebie: ktory y fámilią stárożytną w Koronie przezacnie miedzy stany naywysszymi świećisz. gdy przedki swe liczysz (iáko Chronográphowie świadczą) lubo to z Kśiążecy liniey / dzielnice z Lechowym potomkiem wzaiemidacy: lubo od onych zacnych Bohátyrow / ktorzy przy boku Miećisławá rádnyimi y Hrábiámi będący / w przod chrztu świętego niebieski skarb przyieli: lubo to z onymi naymeźniejszymi rycerzými / ktorzy z Bolesławem pod Háliczem w boiu serdecznie sobie poczynáli / y gdy meźniey y poteźniey / niż ostroźni z nieprzyaciélem potykali się / skrwáwione ich czołá sam Krol zawoiámi wdzięcznymi

zawiezował. ále nie iest tu mieysce antiquitates priscorum saeculorum perstringere. Aże opusze ták wielką liczbę przezacnych meżow z Leżenic Gostomskich / Woiewodow / Kásztellanow / y innych dygnitarzow. nie wspomnie Janá wielkiey porády y potegi człowieká ktory był Woiewodą Leczyiskim / Roku 1390. Sedziwoiá Woiewode Sierádzkiego / około roku Bożego / 1420. Janá Głowaczá tákże z Leżenic / Woiewode Mázowieckiego In Anno 1396. y innych ták wiele / ktorych Kroniki / ksiegi rozmaíte / y przywileie ná wielu mieyscách szeroce y chwalebnie wspomináią. Coż rzeke o bliższych wiekowi nászemu / iáko o Dobrogoście Woiewodzie Ráwskim / Pánu możnym we wszystko / dżiádu W.M. ktory w ták wielkim błogosławieństwie Bożym obfitował że ták wiele synow przeważnych do rycerskiego mestwá / y w senacie przedniejszych filarów Rzeczyposp. Zostáwił. Aleć sam ieden [k. 3r = s. 5] zacney pámieci Jego Mśc Pan Oćiec W.M. Woiewodá Poznáński podawa occázya do wysławiania ten Dom Bohátýrski / nie tych krotkich kilka słow / ále wielkimi voluminámi / w ktorychby tylko przyszło wyliczác / nie rzeke wychwálác / dziełne y mądre spráwy iego / poteżny á práwie nád Herkulesow álbo Achillesow onych meźnieyszy ánimusz / pobożny y práwie świątobliwy pochop sercá Kátholickiego / gdy on Kościoły / Kollegia fundował / nádawał / y szcudrobliwością Páńską ozdobił / vbogim y śirotom niewymowny był obrońcá / we wszelkich cnotách Páńskich obfituácy / Pánu y Oyczyźnie miły / Bogu dla iego bogoboyności vkocháney. wszystkim dla wspániáłości / łaskáwości / y szcudrobliwości serdecznie požádány / vczonym Macenas práwie vstáwiczny / świadczą to wiele ksiąg y authorow pod iego imieniem wydánych in lucem. K.W.M. Młciwy Pánie Woiewodo do tákiś perfectiey przyszedł / zacnością ták wyniosley fámiliey świecąc / w dostoięństwie Senatorskim przednim z Koronie celuiesz / náuka niedościgniona / porádą głęboką / meztwem y splendorem Páńskiego dworu / naywiększym sie rownasz / y wielu przechodzisz. wszystkim iest wiadoma powagá W.M. w mowie / dziełność w spráwach / poteżność w Rzeczyposp. Przeciw podlejszym łaskawość niezmierną / ku rownym dziwna ludzkość. słyniesz W.M. słyniesz / ná nieśmiertelną sławę robisz / ták że iey żadna wiekow dálszych potomność nigdy nie może zámilczec. do ták zacnego Páná y Senatorá á ktoszby sie z przysługami swymi nie ćisnął. Atoli y ia to dzieło pracowite spisáne w práwie Koronnym / wydáiąc ná świat pod przezacnym imieniem W.M. ofiáruie / y dedykuie W.M. máiąc zá to że iáko W.M. po zabáwách przeważnych swemu Senatorskiemu vrzedowi należących / y obmyśławaniu dobra pospolitego Koronnego / nád náuki y naukámi sie parájące ludzie przed oczymá nie masz nic milszego: ták y ten lichy vpominek nie ták z vczonego iáko z uśilnego ánimuszu pochodzący / zá wdzięczne przyimiesz. Aż też potym co wiekszego Pan Bog zdárzy ku wiekszey vćiesze W.M. Niechże niebieski Tworca wszelkie zamysły W.M. sześliwe y pomysłne / ná długowieczne látá / przy dobrym zdro-prowadzi. w Goczałkowie 7. Februarij. 1614

W.M. mego Młciwego Páná  
Vniżony sługá  
Grzegorz Czárádzki.

[hasła: laduacja, mecenat, męstwo, chwała, pamięć, cnota, łaskawość, prawo rzymskie, jurysta, wojewoda, król, bohater, ojczyzna]

Przyrodzonym iezykiem spisány tráktaćik o postepku sądowym prâwâ Koronnego podâiâć przed oczy / nie dla tego / âbym iâkâ chwałe prozną stąd chwytać miał / âle abymći *pro virili* w proznowaniu zabawke pożyteczną pokazał / zâczym y czâsu nie prozno trawić mozesz / y pielgrzymem w prâwie swym Ziemskim nie bedziesz. Lecz zda mi sie że twemu żądaniu nie vczynilem dosyć / gdysz wiecey do tego *propositum* nâpisaćby potrzebâ było. ale w mały ksiâszce / wiele sie rzeczy spisać nie może. atoli w krotce co mogło bydź *coaceruatim* zgromâdziło sie / ile co potrzebnieyszego ściągâło sie do wiadomości tákiey fuzy prâwny. Rzeczysz wolałbym widzieć choć co obfitszego / by tylko do skrocenia tak szerokich burd prâwnych. nie moia to rzecz wkłâdâć sie w tákie rzeczy / mimo rozkazanie z pospolitego zezwolenia pochodzące. iednâk y toby mnieysza byłą / y przyszłoby to dawno iuż w chlube swâ / gdyby ludzi wielu przewrotnych prywata nie vnošilâ / zwlâszczâ tych którzy âlbo zbrodniâmi âlbo długâmi sumnienia swe obciâżywszy / radziby âby *litigia forensia* bo sadnego dnia przewlekły sie. Nie trzebâby wiele / tylko w ziemstwie ieden termin wyrzucić / â w Grodzie drugi / żeby iedno cztery sâlty były processowe. dwâ Ziemskie / *tanquam praparatorij ad causam*. â dwâ w Grodzie *exequutorij*. do tego żeby *execuutia* Ich Mśc P.P. Starostowie zâraz â zâraz czynili / vwarowawszy to zasâdami *poenarum grauiorum*, o ktoreby *in defectu exequutionis facte* nâ Trybunał *peremptorius terminus* był nâznaćzony. Nadto żeby żadney sprâwy tylko raz â nić wiecey nie godziło sie *per viam motionis* wytâczâć nâ Trybunał / *sub amissione causæ, per consequens* âni prosekuowâć. A Trybunał âby *continue* y w Piotrkowie y w Lublinie od inszych deputatow był sâdzony. Wiec żeby każda sprâwâ kryminâlna / na iednym Seymie / *sine vllis prorogationibus y procrastinationibus* byłą obsâdzona / ták vgodzić. Choćiażby wiecey w korrekturze praw nie staneło tylko to / *mirabiles effectus iusticia* Rzeczposp. w krotce vyrzâłaby. Ale ia swego *propositum* przystepuie / mâiâć zâ to że wdżecznie bedziesz czytał te choć lichâ âle všilnâ pracâ moie. gđzie iešli *incuria operarum* / âlbo *amanuensis imperitia*, prze niebvtność moie / cokolwiek *ex recta bilance* (âcz nie może być bardzo wiele) wykroczyło *pro singulari industria & sagacitate* wyrozumiawszy sobie poprâwisz. A iešli też co nie według tákiego powiâtu prywatnego vżywania. to ták trzebâ rozumieć. że czego Stâtut wyrâźnie nie obmawia / âlbo Constytucye nie ostrzegâiâ / w tym kâżdedgo niemal powiâtu *quod capita tot sententia*. czego ianie vpâtruiâć / sâdziłem swâ opiniâ przy prâwdicatach y pospolity prâktyce / *in subselliis vltimarum instantiarum* bydź zwykły. do zapisu Proces płożyłemći w dłušszâ / bo też ták w niektórych Woiewodztwâch, âle iešli chcesz krocey przewodzić / wprzod otrzymawszy *lucrum, in astito termino* vpominay sie abyć skazano *intromissione sub vadijstriplicatis*, z remissyâ *ad loci Capitaneum*. Potym *coram loci Capitaneo pro decernendis vadijs triplicatis experiendo, pro poena bannitionis* na ostatek nâ roki Grodzkie pozwiesz. y ták pożądaný skutek rzeczy osadzoney otrzymasz. minszych sprâwâch masz tu dostâtecznâ informâcyâ. Co zâ wdżieczne przyiâwszy / iešli nie pochwalisz / przecie nie łay: poniewasz intentia tâ

moia iest szczegulną *deseruire vtilitati publica*. miey sie dobrze / á bądź łaskaw. *Nil sub sole nouum*.

*Erratá znácznieysze ták popráwisz.*

Ná kárćie B. 6000, popraw 3000, miásto postánawiamy / postánowiemy: zákładamy / zálóżemy. E. in 2. facie folij. gdzie o kmiećią zbiegłego / zmasz. y tylesz szkody. E 2. conuersáciey / z consecrátiey. F 2. przysądzenia / pośiádzienia. subsella, subsellia. H 2. przyśiągł / przyśiąg.

[hasła: prawo koronne, traktat, postępek sądowy, starosta, sąd ziemski, sąd grodzki, sejm, Trybunał w Piotrkowie, Trybunał w Lublinie, korektura praw, termin, egzekucja, konstytucja, statut, praktyka, województwo, powiat, remisja]

[k. 4r = s. 7]

In laudem auctoris & operis.

ENCOMIASTICON.

BARTOLVS, & BALDVS, TARTAGNVS, & IMMOLA, PAVLVS,

Et DYNVS nostrum tempus ad vsque vigente

Hinc tu CZRADZKI post funera viuere seclis

Ardes, vt doctis adnumerare viris.

Bellerophon sublimis equi pernicibus alis,

Si Lycii poterat spernere monstra soli,

Annon iusticiæ vectus super æthera pennis,

Docto consilio monstra superba domas?

Tramite Legitimo ve mortales currere discant

Efficis, & stigij deprimis ora doli.

Te virtute suà GOSTOMSCIVS excitat Heros,

Inflammentque, animos allius acta tuos,

Vt Minois limam teneat, lanumque bifrontem

Lechiadum, exerces, exprimat omne genus.

Immortale feret nomen tua ab arte Polonus,

Splendescet studio Lechia tota tuo

Quare litigiosa fori dum iura sonabunt

Laudibus excrescet nomen in orbe tuum.

M. Mattias Buczkowski, art.  
& Philos. Doct. profes. Acad. Crac.

ALIVD.

QVæ prius terris inimica cessit

Fraudibus prauis, sceleri cruento,

Nunc redit virgo, studio CZARADZKI,

Astra relinquens.

Lis, dolus, rixæ, rabies, tumultus

Iam forum linquent, bonitas fidesque

Incolent recti vacuas per acta

Secula terrat.  
Hesperus non sic radiis coruscat,  
Phæbus haud fulget meliore flammo,  
Diua quàm splendet, trutinans ad æquam  
Omnia lancem.  
Macte virtutis radiis CZARADZKI,  
Quàm tibi laudum titulos perennes  
Comparas, legum titulos notans, sic  
Itur ad astra.

M.Ioannes Broscius Kurzelouien.  
art. & Pilos. Doct. profes. Acad. Crac.

ALIVD.  
PRælia commemorant alii mauortia scriptis,  
Aut celebrant alii te Cytherea metris:  
Arpinum, Stagyram, Tacitum, Senecam, Patauinum,  
Sectantur scripto, aut grande Platonis opus.  
CZARADZKI Lechici nodosa volumina iuris  
Nectens, illorum cuncta trophæa tenet.

Gabriel Morenda Philosophiæ,  
ac I. V. Baccalaur.

[k. 4v = s. 8]

REGESTR ROZDZIAŁOW.  
y rzeczy wszystkich w tey Ksiąszce zámykájących się.

ROZDZIAL I.  
**O pospolitym postepku w sądziech.**

Gdzie processu do zapisu przewod. formy pozwow w przewodzie prawn przeciw  
successorom zápisuiącego sie.

ROZDZIAL II.  
**O pozwách.**

Támże o pozwách roznego kształtu. w iákich pozwách táky nie kładą.  
o położeniu pozwu yspoobie pozywania. drugie okoliczności pozwow. formy  
rozmáitých pozwow.

ROZDZIAL III.  
**O exceptiách.**

Liczbá y porządek exceptiey *in accessoriis*. o terminie. Przeciw sądowi  
y sedziemu. o osobie powodowy. o osobie pozwanego. z strony processu. z strony

dekretu. Enázya. dąwności. dylácie / y w ktorých spráwách idą / w ktorých nie idą. Exequutia rzeczy osądzoney. *male o btentum*.

#### ROZDZIAŁ IV.

##### **O zágruntowáníu spráwy *inprincipali*, to iest / *de litis contestatione*.**

Spráwy w ktorých pozwáni do przysięgi blizszy są. Karánia pieniężne w sądách y *priuationes officiorum*. w ktorých spráwách áppellácia nie idzie.

#### ROZDZIAŁ V.

##### **O porządku spraw sądom rozmáitým należących.**

Spráwy Zadworne. Seymowe. Ziemskie. przy położeniu ksiąg. Grodzkie. Querelow. Stárostow *sine strepitu forensi*. Podkomorskie. Trybunalskie. Hetmáńskie. Commissárskie. *Mixti fori*. Woiwodze, Márszáłkowskie. Jednáckie. pod *interregnum*.

#### ROZDZIAŁ VI.

Czásy rokow álbo sądow ziemskich we wszystkich wojewodztwách / ziemiach y powiátách / ták które sie wytaczáią przez ruszenie ná Trybunał Piotrkowski / iáko Lubelski.

#### ROZDZIAŁ VII.

##### **O rozmáitych obowiązách prawných.**

Zapisy. Zoná z meżem. przedániny y łupná. dożywočia / o spráwy / cessye / quity.

[k. ar = s. 9]

#### PROCES

#### SĄDOWNY POLSKI, PRAWA KORONNEGO.

##### Rozdział I.

##### O pospolitym postępku w sądách.

Porządek rzetelny / do spráwiedliwości / w práwie od zwierżchney mocy sądowej / czynienia / drogą inż / zwyczáiem / Statutámi / y Constytucyámi / vtorowaną / áby kto krzywde y obciążenie od drugiego Cierpiąc / dosyć sobie vczynienia / y požádánego trybu porównánia / przez rozsądenie prawné dostąpił / vczy nas y prowadzi: y áczkolwiek mamy to zá początek wrodzonego przystoyności kresu / včziwie żyć . nikogo nie vkrzywdzić / każdemu oddáwać co czyiego iest: iednák práwo písane / zábiegáiąc przewrotności / álbo też wątpliwości ludzi gościńcowi / áby sobie żaden spráwiedliwości nie czyniąc / sam swoiey spráwy sedziem nie był / droge każdemu swobodną pokazáło / do dochodzenia spráwiedliwości / przeciw stronie krzywdzący / álbo też nie swoje rzecz zátrzymawáiący. Gdzie choć wolney sobie swobody / wedla swey prerogatywy / kto chce zażywać / ile mu náturá podálá / może / by tylko co mu práwo álbo gwałt nie każe czynić / y zátrzymawác / mimo wstret gránice wolności / nie wygodzi mu sie. Przeto sądy / y sedziowie na to są wysądzeni / áby miedzy tákimi / y czyniącymi / y cierpiącymi krzywdy / równáli niesnaćzki

/ y sznurem opisania prawnego á sprawiedliwego rozmiarzáli / przysądzáiąc iednym co im słusznie należy / á od tych co przeciw mierze y prawdzie sprawiedliwości zażdzymáią / y trzymáią / oddaláiąc. A to żeby sie tym porządniey sprawowało / iáko w káżdey rzeczy są sposoby swoje / ták w tym trybie sądow iest pewny postepok y porządek dochodzenia końcá sprawiedliwości/ Ktory nic inszego nie iest / tylko rząd iákiś słuszny / y prawny / według którego / różnice spraw poznawáne / á predko z dobrej y słusznej rozrywki rozeznáne bywáią. w takim zaś rządzie ten kształt sądowy trzy osoby / to iest sedźiego / y iego sądu zupełną osáde: powód: y pozwánego: w sobie zámykáiąc / pewnymi okolicznościami / álbo zwyczajem dawno zawżietym okreszony iest / podług ktorego sprawy sądzone / y determinowane bywáią. Tákowy tedy porządek / postepku sądowego / dwoiáki iest: Jeden / gdy pozwánu nie stawá bo prává / y contumác zostawá / tákże prze iego nie stawánie / y contumácia / áż do exequutiey powód spráwe przeciw iemu prowadzi / y práwo kończy swoje / przysądzenie rzeczy w pozwie miánowany pozyskawáiąc. Drugi / kiedy pozwány stawá do prává. zá nie stáwaniem pozwánego do prává / trzy terminy przednieysze (y to w ziemstwie kiedy tám forum spráwy przyzwoite iest) powód má wyprawowác. Pierwszy termin ábo pierwszy [k. av = s. 10] czas iest do wzdánia pozwánego *in poena contumaciæ*, w spráwach w ktorých pierwszy termin / áni z prává / áni z vmowy / iest záwity. Bo ieśliżby ták było / tedyby przyszło wzdáwác pozwánego w zysku spráwy.

Wtory termin álbo czas iest / do wzdánia pozwánego niestawáiącego w zysku / to iest w takich spráwach / w ktorých rok álbo termin pierwszy / áni z prává / áni z vmowy iest záwity. Bo ináczey przyszłoby iuż do ástitiey terminu przypowieszonego / dla dosyćczynienia / to iest / *ad satisfaciendum*, y woźnego przydánia do intromissyey wzięcia / y odesłania do sądu Stárościego onegoż mieyscá / gdzie pozwány má ośiadłość / ná wykonánie exequutiey rzeczy osádzoney pozwác.

Trzeci termin álbo czas (rokiem téż to zowią) w spráwach / w ktorých pierwszy termin / áni z prává áni z vmowy / lub to z zapisu / nie iest záwity / do vstánia roku / *seu ad astandum terminum concitatum*, *alias* przypowieszonego / dla dosyćczynienie / y támże przydánia powodowi woźnego / do *intromittowania* / to iest w wiązánia iego / w dobré (ieśliby správá osoby sie tykała) prawem przekonánego / wedle wielkości szácowania rzeczy prawem zyskány / álbo krzywdy poniešionej / y w tylesz szkody / á ieśli rzeczywistá správá / to iest *realis attio*, byláby / w rzecz álbo dobrá / o ktore sie správá toczyła: á przecie y w sumie oszácowany / względem szkody vczynionej / y do záłożenia winy: 4 grzywien nad przekonánym w spráwie / żeby pozwány nie bronił w wiązánia / y possessyey / á dopuściwszy / áby wiecey nie przeszkadzał. A gdyby w wiązánia z possessyá zábraniał / álbo dopuściwszy w wiązánia z possessyá / onego zaś przeszkadzał / álbo zezwoliwszy ná w wiązánie / possessyey zabraniał / y nie dopuszczał / ták przez sie / iáko y przez iákiekolwiek napráwne osoby / áby był odesłany powód z pozwánym w práwie przekonanym / y z rzeczą osádzoną / do Stárosty / álbo do Stárostow onego mieyscá / gdzie má pozwány dobrá Stárościey iurisdiciey támeicznej podległe / dla skończenia y exequowania rzeczy osádzoney / porządny tryb prawny zachowawszy.

Po takich terminách / po przydaniu woźnego / y odesłaniu do vrzedu Stárościnego. Támże w Grodzie vczynić trzebá oblate dekretu ziemskiego / od ktorego remissá správá. Pierwszy rok / termin / álbo czas iest w Grodzie ná querelách przed

sądem Podstárościnym / do vstánia roku tegoż przeciw przekonanemu prawem niestawiającemu / y do wykonania rzeczy osądzoney / przez tenże rząd Grodzki / gdy powód dowiedzie / y probować będzie relacją woźnego y szlachciców w dwóch / o niedopuszczenie sobie w wiązania z possessyę / skaże tedy rząd Grodzki winę 14 grzywien nad pozwany w prawie przekonany / że nie dopuścił powodowi w wiązania / y zaraz przydaie woźnego powodowi na w wiązanie / tak iako w sobie zamyka dekret sądu ziemskiego: tudziesz na założenie zakła troiakię / to iest *vadiorum triplicatorum*, nad przekonanym w prawie: a żeby on nie bronił aktorowi w wiązaniu / y possessyę / a dopuściwszy / aby iey nie przeszkadzał. Actor tedy wyiąwszy autentice dekret ten z ksiąg Grodzkich / woźnego z szlachtą znowu pośle na one dobrą pozwanego obciążone processem / do w wiązania siebie w też majątność zaraz *cum literis significatoriis à Capitaneo de vadiis interpositis*. A gdzie prawem przekonany / lub to przez sie / lub przez kogo inszego takiego w wiązania będzie bronił / drugi raz na drugi termin / przed rząd Grodzki / aktor pozwie onego przekonanego prawem / y tamże dowiodszy relacją woźnego / y dwóch szlachciców / nie dopuszczonego w wiązania / pod zakłady troistymi nakazane / wiec y *legittimitatem* pozwu *innotescentiey* zaraz instycowawszy / żądać ma wrzodu Grodzkiego / aby *vadia triplicata*, to iest zakłady troiste aktorowi przysądził / na pozwany przekonany w prawie / y nakazał rumacyą w dobrach tegoż pozwanego czynić: tamże aby nazać Vicesgerentą / albo Burgrabie wedle zwyczaju onego Grodu / z dwiema szlachcicami / na rumowanie / y wyrzucenie prawem przekonanego / z dobr processem obciążonych / y zaraz na w wiązanie / z [k. a2r = s. 11] założeniem winy Bannicyey / ieśliby rumacyey / y intromissyey / przekonany prawem bronić chciał.

Po takim dekreście aktor posyia Vicesgerentą albo Burgrabiego z dwiema szlachciców na rumacya y intromissya / w one dobrą pozwanego prawem przekonanego. Ktory ieśli nie dopuści / tak rumacyey iako y w wiązania. Już go aktor na ostatek dawa pozywać na roki Grodzkie / na vstanie roku tegoż / przed sąd Stárościn / za iegoż wrzodu Instygatorą instygacyą / z delaciy aktorowey: dowiodszy że pozwaney / rumacyey y intromissyey bronił / relacyą Vicesgerentą albo Burgrabiego z szlachtą / pozwow także położenia woźnego relacyą / z takiej instanciey przekonanego prawem skazuia bannizowanym y wywołanym z Korony Polskiej y państw iemu podległych.

Także y pomocnicy iego / na tenże termin pozwani takimusz dekretowi bywają podlegli. A ieśli bannit dobr swoich broniłby / powinien Starosta za listem Krolewskim wszystkie powiatu z szlachtą ruszyć z armatą / y przekonanego prawem z dobr wyrzucić y wygnąć. Ktory ieśli może bydź poimany / gardlo iego będzie na łasce Krolewskiej / także y pomocnikow ieśliby z nim wespolek byli poimani.

A ieśli przekonany prawem dobr dziedzicznych y własnych nie ma / ale tylko używanie / *exequutia* rzeczy osądzoney na używaniu y *vsum fructum* może bydź pociążniona / tak żeby powodowi z niego dosyć sie stało / bez szkody dziedziczą.

A nie ośiady / skoro mu w sądzie Grodzkim dosyćczynienie nakażą / musi sie albo gotowymi pieniędzmi eliberować / we dwu Niedzielać / albo rekoymia stawić / że dosyćczyni w szesćciu Niedzielać. Co ieśli nie vczyini / trzeba go pozwać do Bannicyey / y gdy będzie bannizowany / poimać y zatrzymać go wolno aż dosyć vczyini. Sig. 3. 1588. fol. 35

Proces do zapisu tak przewodzić trzeba.

1. Zapis mieć pogotowiu / autentyce wyiety z podpisem y pieczęcią.
  2. Protestacya o pilności / y o podleżeniu zakładu / dla nie záplácenia.
  3. Pozew oryginalny / według formy zwyczajney / y relacya o iego wyniesieniu.
  4. Wzdanie w zysku.
  5. Przypowieszczenie do dosyćvczynienia / y wyniesienia tegoż pozwu relacya.
  6. Astitiey / to iest vstánia roku przypowieszczonego decret / z przydaniem woźnego z szláchtą y odesłaniem ná exequucią do Grodu swej iutisdicyey.<sup>1</sup>
  7. Relacya niedopuszczonego w wiązánia wedle decretu.
  8. Innotescentia álbo oznaymienie rámieniá Krolewskiego y relacya wyniesienia tego pozwu.
  9. Vstánie roku innotescentiey z przysádeniem winy: 4 grzywien / z przydaniem woźnego ná w wiązánie áctorá / y záłożenie *vadicum triplicatorum*, gdzie žáraz y *liter & signifitatoria de vadiis triplicatis interposuis á Capitaneo* zákládáią sie.
  10. Relacya bronionego w wiązánia y záłożonych *vadia triplicara*.
  11. Pozew o *vadia triplicara*, y o położeniu iego relacya.
  - [k. a2v = s. 12] 12. Wzdanie *in vadiis triplicatis*, gdzie rumácyą nakázuią / y Vicesgerentá álbo Burgrábiego przydawáią / y relacya niedopuszczoney rumáciey.
  13. Pozew do bänniciey / y relacya o położeniu pozwu tego.
  14. Zkázuią *penam bannicionis* ná przekonánym w práwie.
  15. Támże przydawáią woźnego ná publicáią bänniciey / á woźny czyni relacyą že publikował.
- Nie od rzeczy będzie żeć wizerunk przewodu práwá z formámi pozwow położe przeciw Successorom tego ktory sie był zápisal.

[porządek prawny, sprawiedliwość, uczciwość, słuszność, zwyczaj, statut, konstytucja, sędzia, powód, pozwany, postępek, sąd, sprawa, ochrona pokrzywdzonych, wolność, prerogatywa, natura, skład sądu, termin zawity, obecność pozwanego, postępowanie sądowe, kontumacja, niestawiennictwo w sądzie, egzekucja, astycja, intromisja, umowa, zapis, dobra, posiadanie, woźny, starosta, wina, właściwość miejscowa, jurysdykcja, urząd grodzki, roki, pozew, zakład, banicja, kara grzywny, dekret, skarga, skarga, instygator, świadek, powiat, rzecz osądzona, dziedzic, majątek, sukcesor, wwiązanie, wyłączenie sędziego, niezawisłość sędziowska, przebieg procesu, wniesienie pozwu]

#### PrZykład piervvszego pozwu.

Tytuł Stárościn położyć: N. N. Stárostá ? TObie Vrodonemu N. synowi v succesorowi własnemu / Vrozonego niekiedy N. dziedźcowi wśi N. teyże wśi / y z inszych dobr twoich wszystkich gdziekolwiek będących / mocą Krolewską / y naszą Stárością / ktorey w tey mierze vżywamy / powagą / rozkázuiemy / žebyś przed námi / álbo sądem naszym Grodzkim N. ná roszech querel w Zamku N. ktore będą odprawowane w dzień N. przed Swietem N. nabliższy / álbo gdy y kiedy roki przerzeczone / ná Zamku N. nabliżey / po náznáczonym čásie będą sądzone / obecnie y zawićie stánal / ná powod vrodzonego N. ktory ie pozywa / do zapisu žiemskiego N.

<sup>1</sup> wyd. 2: 6. Astycyey, to iest vstánia Roku przypowieszczonego Decret / z przydaniem Woznego z Szláchtą, y odesłaniem ná exequucią do Grodu swej Iurisdicyey. *astitit. auditur. remittitur*. Gdy do insyego Grodu exequucya odsyłáią. Ale kiedy w tymże Stárostwie ma pozwány dobrá swe iusz, tak zwłaszcza w Wielgi Polsce otrzymać trzeba. *Astitio sub vadijs triplicatiis*.

od Vrodzonego niekiedy N. oycá twego zeznanego / w którym sie y swe Successory obowiązał / 3000 złotych / liczby y monety polskiej / ná czás N. iuż przeszły / pod zakładem tákiż sumy onemu zapłacić / á niezapłacił / przeto zakładowi przerzeczonemu podległ / o którego z sumą principálną zapłácenie ciebie pozywa / któryś iáko w dobrá iego ták y w práwo nástąpił / oczymci szerzy ná terminie dá spraw / ná co sądownie masz odpowiadać. Dat. ná Zamku N. dnia N. Roku N.

[pozew, skarga, zapłata, sukcesor, dziedzic, dobra, sąd grodzki, roki, powód, pozwany, stawienictwo, zobowiązanie, zakład, moc królewska, wezwanie]

#### Contumácia.

VRodzony N. powod / vrodzonego N. pozwem listownym Grodzkim N. pozwánego / do zapisu ziemskiego N. niekiedy Vrodzonego N. oycá iego zeznanego / ná sumie 3000 złotych / y tyleś zakładu odłożenie / ieśliby przerzeczony sumy niezapłacił / oczym szerzy pozew w sobie zámyka / tu od vrzedu obecnego Stárościiego Grodzkiego N. przez woźnego opátrznego N. trzykroć y nád zwyczaj czwarty raz przywołánego / á nie stawiajacego / áni ná skárge powodowe odpowiadajacego / z dopuszczeniem vrzedu terázniejszego / sądownie y vrzedownie wzdał / podług swego pozwu pierwszego.

[kontumacja, niestawienictwo, pozew, zapis, zakład, zapłata, urząd, woźny, skarga, powód, pozwany, wezwanie]

#### Wtorego pozwu przykład.

Położywszy iáko wyskiesy / aż do tego mieyscá. Ktory cie pozywa / przydác / powtore / iáko cie ná roku pierwszym / ná roczech querel Grodzkich N. z dopuszczeniem vrzedu nášzego / in poena Contumatiæ sądownie wzdał / podług pozwu swego pierwszego / którym cie był pozwał do zapisu / oycá twego / ziemskiego N. w którym sie y successory twoie obowiązał był. że iáko wyżej.

[pozew, powód, pozwany, roki, kwerela, skarga, urząd, kontumacja, niestawienictwo, zapis, sukcesor, zobowiązanie, wezwanie]

#### Zysk.

VRodzony N. powod / pozwánego N. pozwem wtorem listownym Grodzkiem N. takim sposobem. tu trzebá cały pozew włożyć / á po pozwie ták położyć. Tu do vrzedu obecnego Stárościiego Grodzkiego N. przez woźnego opatrznego N. trzy kroć y mimo práwo po czwarte / zá instántią przerzeczonego powodá / przywołánego y niestawiajacego / á práwu y vrzedowi / áni przez sie / áni przez swego rzeczniká / posłusznego / z dopuszczenia vrzedu obecnego / w swoim zysku we wszystkim sądownie y vrzedownie wzdał . wedle swego pozwu w winie 15. Grzywien / aliàs trzech stronie / y vrzedowi tylesz.

[pozew, powód, pozwany, zysk, urząd, instancja, niestawienictwo, prawo, rzecznik, wina, grzywna, wezwanie]

[k. br = s. 13]

Trzeciego pozwu przykład

Położywszy iáko wyżej / ász do tego mieyscá. Ktory cie pozywa / á potym położyć / y przypowieszczá do záplácenia / y dosyćvczynienia sobie / zá to wszystko / oco cie ná querelách Grodzkich N. sádownie / w swoim zysku we wszystkim wzdał / wedle swego pozwu / ktorym cie był pozwał / do Zapisu Ziemskiego N. Vrodzonego niekiedy oycá twego. Ostatek z wysszego pozwu włożysz. á ná końcu miásto: masz odpowiadać / zámknąć / ná to tedy / oco wszysku iesteś wzdany / sádownie masz dosyć vczynić. Datá w Grodzie. N.

[pozew, powód, pozwany, zapłata, kwerela, skarga, zysk, gród, miasto]

#### Astitia.

VRodzony N. pozwánego N. do vrzedu obecnego Stárościiego Grockiego N. przypowieszczeniem swym / do záplácenia y dosyćvczynienia zá zysk onegosz do vrzedu obecnego przez woźnego Generálnego w Coronie vczciwego N. trzy y mimo práwo czwarty kroć przywołánego / á niestawáiącego / ná roku vstánym przypowieszczonym wzdał / wedle przypowieszczenia swego w táki sposób. Potrzebá włożyć wszytek pozew przypowieszczaíący: potym ták nápisác. Po ktorym wzdaniu / wzamiar dosyćvczynienia zá zysk / prošíł powod áby mu przydáno woźnego že dwiemá śláhcícámi ktorymikolwiek do wwiázania iego w dobrá pozwánego wszytkie / y co iest według práwá skazano. Vrząd tedy obecny N. Grodzki / stojác przy wzdaniu y żądaniu actorowym przydał mu Woźnego Generálnego w Koronie ze dwiemá śláhcícámi ktorymikolwiek / do w wiązania onego w dobrá pozwánego práwem przekonánego / wszytkie / zapisem / y processem spráwcy tey / obciążone / w iego zyskách / y przezyskách / ktore on ná nim / y ná dobrách iego wszytkich / względem zkazánego dłuğu y zakládu otrzymał. Ktorego w wiązania żadnym sposobem bronić / y owszem wolno dopuścić / y dopuszczonego ták przez sie / iáko przez nápráwione osoby / niema bronić. A ieśliby temu decretowi po iákiey części przećzono / spráwe odsytáią z stronámi do stárostow iurisdicyey swey / ná exequutią według formy postepku sádownego.

**Z tymże decretem ná w wiązanie trzebá iáchác / á ieśli niedopuszcza / Woźny z śláchtą vczynią tego w Grodzie relácyą taką.**

WOźny Generálny Coronny opátrzny N. ktorego autentik y wierne vżywánie vrzedu swego dostátecznie iest áctom wiadome / z śláchetnymi N.N. przed vrzedem y Xiegámi Grodzkimi N. obecnie stánąwszy / zdrowi / iáwnie y dobronowlnie zeználi: iż zá pochopem vrzedu Grodzkiego N. vstánia roku przypowieszczonego / byli obecnie w dobrách wśi N. vrodzonego N. práwem przkonánego / w dzień N. y w te dobrá y w insze wszytkie / vrodzonego N. práwem przekonywáiącego w wiązowáli / w iego zyskách / przezyskách / ktore on ná nim / y dobrách iego wszytkich do zapisu ziemskiego N. od nie kiedy oycá iego vrodzonego N. vczynionego / względem dłuğu 3000. złotych / y takiegoż zakládu otrzymał: ále tego wwiázania czeladź práwem pokonánego imieniem iegosz zábroniła / y niedopusćiła. Oczym od tegoż powoda przećiw práwem przekonánemu protestácyja sie vczyniła / y konaniu teyże spráwy.

**Náwet pozew innotescentiey Stárościny dawa sie przećiw práwem przekonánemu**

**/ o záłożeniu troistych zakládown.**

[pozew, powód, pozwany, astycja, zapłata, woźny, zysk, niestawiennictwo, roki, urząd, innotescenca, wezwanie, wwiązanie, dobra, zapis, świadek, zakład, dług, dekret, starosta, jurysdykcja, egzekucja, postępek, proces, forma, akta, relacja, księga, jawność, zeznanie, protestacja, zaświadczenie]

#### Czwartego Pozwvu przykład.

Położywszy napis stároścín iáko wyżey miásto: Roskázuiemy / Napisác. Oznáymuiemy że Woźny Generálny Coronny / opátrzny N. z pewnymi śláhcícámi z sobą obecnie będącymi / przed námi y vrzodem naszym Stárościmm Grodzkim N. personálną relácią vczynili iáko gdy ongi był przydány z wyroku vrzedu nášego / ástytiey terminu przypowieszonego. Vrodzonemu N. powodowi právem przekonywájącemu / do w wíazánia iego / w dobrá twoie wszytkie ná káżdym mieyscu leżące / wzgledem iego przezyskow / ná tobie / y dobrách twoich wszytkich / právnie otrzymaných / ktorych potoczenie y porządek / w Xiegách naszych szerzey sie zámmyka / o sumie [k. bv = s. 14] 3000./6000 złotych, y tylesz zakládu / ktoremuś podległ / prze niezápłácenie sumy pryncipálny 3000. złotych / przed Xiegámi ziemskimi N. przez niekiedy oycá tve(go) Vrodzone(go) N. zeznánych. w czym będąc ty právem przekonány / y sporny / ná żądanie przerzeczonego woźnego y śláchty / w wíazánia z dżierzawą w dobrá twoie / przez czeladź álbo przez cie sáмого niedopusćileś. Záczy exequutiey tychże przezyskow nam / vrzedowi nášemu právnie náleży. Dla cze(go) tobie mocą Krolewską / y naszą Stárością ktorey w tey mierze vzywamy powagą roskázuiemy / żebyś przed námi / ábo vrzedie naszym Stároścím Grodzkim N. ná rokách vrzedowych Grodzkich N. ná dzień N. przed świete N. blisko sądzonych: álbo gdy y kiedy roki przerzeczone napredzey po náznáczone czáście sądzić będą / ná powod przerzeczone(go) áctorá / obecnie y zawićie stánął / ktory cie pozywa / ábyś widział y vsłyszał / że my powagą rámienia Krolewskiego wzgledem exequutiey przerzeczoną strone právem zwycieżájącą / w dobrá twoie wszytkie mocnie w wíazemy / y zaklády troiste to iest 18000. złotych pieniedzy pospolitych / sumie winny y zakláadowi stosuiący sie. o nie bronienie tegoż w wíazánia zákładamy / y insze wszytkie rzeczy w tákich spráwách zwyczáyne postánawiamy. ináczey ná twą Contumácią nie obawiáiąc sie my w tym co vrzedowi nášemu náleżeć będzie / przeciw tobie postápiemy / álbo vrząd nasz postápi. Dat. roku dnia.

[pozew, powód, pozwany, kontumacja, niestawiennictwo, astycja, stawiennictwo, egzekucja, urząd, starosta, zysk, roki, relacja, księgi, wwiązanie, zapłata, woźny, dzierżawa, dobra, zakład, wina]

#### Condemnatia nátenze pozevv, albo zálozenie *Zakladow troistych*.

VRodzony N. powod / pozwánego N. do sądu obecnego citatione innotescentiali exequutoriali, przez woźnego Generálnego Coronnego N. trzy y mimo práwo cztery kroć przywołánego / áni przez sie / áni przez plenipotentá swego stawáiącego / ná roku tym do zálozenia troistych zakládown / wzdał / iuxta suam citationem innotescentialem tákiego trybu. tu trzebá włożyć pozew wszytek zá ktorym wzdánien tenże powod prośił áby mu przydano znowu woźnego ze dwiemá śláhcícámi / na troistych zakládown zakládown zálozenie. Vrząd tedy Grodzki N. obaczywszy tákową contumácią pozwánego / y weyrzawszy w postepek právny powodowy. Stąd

znąć że iemu niedozwolone iest w wiązanie / ná iego żądanie przydał mu Woźnego Ziemskiego Generálnego opátrznego N. y dwóch śláhciców / ktorych sobie záciiągnąć może / ná w wiązanie tegosz wpráwie zwycięzce / w dobrá práwem przekonánego wszytkie ? y indzi wszedzie lezące / ktore sa postepkiem tym práwnym y zapisem obciążone. w iego zyskách / przezyskách / ktore ná nim y dobrách iego wszytkich / do zapisu Ziemskiego ? o dług 3000. złotych / y także zakład otrzymał. którego w wiązania tenze práwem pokonány / gdy ná nie powod kiedykolwiek przybedzie wrzedownie / álbo kogo swym imieniem pošle / żadnym sposobem tak sam przez sie / iáko przez kogo inszego bronić nie bedzie powinien / áni dopuszczonego przeszkadzać / pod zakłady troistymy / sumie długowey y zakładu / rownymi teras założonymi / ktore ná dobrá práwem przekonánego będą odniešione. A iešli temu decretowi iákimikolwiek sposobem przeciwnobysie. záchowuie sie powodowi cále konczenie y prosecutia tey sprawy / słuszną w práwie drogą.

**Z tym także decretem trzebá iáchąć ná w wiązanie / wzięwszy list oznáymuiący / o zakładziech troistych założonych / y iáko na dobrách práwem przekonánego będą zostawione.**

[pozew, powód, pozwany, zapłata, urząd, kondemnata, zasądzenie, wezwanie, sąd, woźny, roki, zakład, tryb, świadek, kontumacja, niestawiennictwo, postępek, dobra, zapis, zysk, wwiązanie, dług, dekret, sprawa, słusność, list]

#### Formá listu Stárościego oznaymienia o *Zálozeniu troistych Zakládow.*

Tobie vrodzonemu N. wśi N. dziedźcicowi ze wszytkich dobr twoich / dawamyć znąć listem obecnym ze vrodzony N. powod práwozwyćieżcá / pewne przezyski y rzecz osądzoną ná tobie / y ná dobrách twoich wszytkich / przed wrzedem naszym grodzkim N. otrzymał / á to wzgledem niezápłaconego długu 3000. złotych / y tylesz zakładu / od niekiedy vrodzonego N. Oycá twego / przed xiegámi ziemskimi N. zeznánego. Przeto my álbo vrząd nasz Stárości N. przychyláiąc sie do státutu Coronnego / y zwyczáiu záwżietego / temusz przerzeczonemu ? powodowi práwozwyćieżcy Woźnego w Coronie Generálnego opátrznego N. w wiązanie iego w dobrá twoie wśi N. y insze wszytkie / z zakładámi troistymi listownymi 18000. złotych polskich / wiec y 18. grzywien [k. b2r = s. 15] pienieznych / win z tąd popádłych / wedle wielkości y wyćiągnięcia przezyskow założonymi / przydały deputował. Nákazáiącći / ábyś pod tymiż zakłady troistymi przez nasz vrząd założonymi / powodowi práwozwyćieżcy / rzeczywistego wwiązania z spokoyną dżierzawą / w przerzeczone dobrá twoie dziedźczne / ná ktorych takie przezyski powodowe rozćiągáią sie / podług ich konczenia / wolno dopuścił / á dopuściwszy / áni przez sie / áni przez nápráwione osoby niebronił / pod tymisz troistymi zakładámi / ktore będą powodowi y nam tey iuridicyey Stároście po połowicy przysądzone. o ktorych zakładziech troistych założonych / ábyś był pewien / onesz przez tego Woźnego przerzeczonego do domu y dworu twego / według kształtu práwá pospolitego / áby były odniešione y támże ostáwione / y do wiadomości twoiey przywiedźzione nákazálizmi. A żeby temu wiárá była dána / pieczęć nasze Stárością N. przyćisniono. Dat. Roku N. dnia N.

**A ieśli y temu decretowi nie będzie posłuszeń pozwány / znowu go pozwać  
pozmem Innotescentiey / do nakazaniá troistych zakładow ták od instygatorá  
vrzedowego / iáko od strony prawem zwyciężáiącey.**

[pozew, powód, pozwany, urząd, woźny, starosta, księga, zapłata, zapis, dekret, zakład, instygator, innotescencja, wezwanie, dług, dobra, zysk, statut, zwyczaj, wwiązanie, list, forma, grzywna, wina, dzierżawa, prawo pospolite, wiara]

Piatego pozwu przykład:

Położywszy wprzod iáko w blisko przeszłym pozwie / áż do tego mieyscá. Decretem Vrzedu nášzego ásticyey roku przypowieszczonego / ták odmienić: decretem vrzedu nášzego záłożenia zakładow troistych. y ták konczyć iáko w blisko przeszłym pozwie aż do tego mieyscá / záczyń wykonanie tych przezyskow. Albo ták z rzeczy samey odmienić záczyń troiste zakłady záplácić powinienieś / á żeby dálszego práwá surowość nád tobą sie rościągnełá / sámeś sobie tego przyczyną. Przetoć mocą krolewską zé. iáko wyžey áż do tego mieysca: ná instáncją przerzeczonego powodá zé. gdzie ták też odmienić trzeba: na instáncją instigatorá nášzego vrzedu Grodzkiego N. y vrodzonego N. práwozwycięzce / ktory cie pozywa / ábyś sie przypátrzył y przysłuchał / że te zakłady troiste / decretem przednieyszym vrzedu nášzego záłożone ná tobie y dobrách twoich / dla niedopuszczonego wwiązania / my álbo vrząd nášz nákaże / y ich drugą część / instigatorowi nášzemu / á drugą práwozwycięzcy przysądzi / y względem dálszey exequutiey Rámieniá Krolewskiego / Rumácyą to iest wyrzucenie ciebie / z dobr twoich wszystkich / á w nie powodowi wwiązanie náznáczy. y ná wykonanie tego / Vicesgerenta nášzego / z woźnem / y z dwiema śláhcícow ktorychkolwiek / przydawa / y deputuie. A to że vrząd nášz będzie wykonywał / sądownie masz pilnować. Dat. zé.

[pozew, powód, pozwany, astycja, niestawiennictwo, urząd, dekret, zakład, instancja, instygator, dobra, wwiązanie, egzekucja, rumacja, woźny, świadek]

Condemnatia náten pozewv taka.

Iáko wysszey we wzdaniu ná czwarty pozew ták masz położyć tylko ná tym mieyscu ná terminie záłożenia zakładow troistych / trzeba nápisać / ná terminie skazania zakładow. y włożyć wszytek pozew / iáko y w wysszych / i po nim ták napisać. Po ktorym wzdaniu stroná powodowá / producawwszy proces / y dowiodszy ze mu wwiązania broniono / in Contumáciam prawem przekonánego: prosiłá aby iey zakłady troiste w decrecie przednieyszym záłożone z Rumácyą nákazáne były. Vrząd tedy Grodzki N. zezwaláiąc ná słuszney sprawiedliwe powodu ządanie / obaczywszy Proces / y bronienie wwiązania / że pozwány zakłady troiste przepadł / swym wyrokiem ználazł / ktorych połowice instigatorowi / á drugą práwozwycięzcy przysądził / y względem dálszey exequutiey przydał mu Vicesgerentá / álbo vrząd Grodzki przywoity z woźnym y z śláchtą ktorymikolwiek / do rumowania y wyrzucenia tegosz prawem przekonánego / z dobr tego wszystkich / zapisem y Processem ty sprawy obciążonych / á w nie práwozwycięzce / w swych zyskách y przezyskách / y wpołowice zakładow troistych: y w drugą Instigatorá vrzedu tego wwiązać. Ktorey rumácyey

/ także y w wiązania obyczajem wyżey námienionym żądánego / pozwány y prawem przekonány żádnym sposobem bronić niema / pod winą bánycey / która sie teras ná nim zákłada.

**Po tym decrecie iedzie Vicesgerent Stároścín / álbo Burgrabia z woźnym szláchtą**

**ná rumácyą: ktorey gdy niedopuszczą / obwinionego pozwać do bánycey / ná sądy Stároście.**

[pozew, powód, pozwany, kondemnata, zasądzenie, urząd, dekret, sąd, starosta, rumacja, banicja, wina, zakład, instygator, wwiązanie, obyczaj, zysk, dobra, egzekucja, wyrok, żądanie, proces, termin]

**[k. b2v = s. 16]**

Szostego pozwu przykład.

Położywszy / iáko wyżey w pozwie pierwszym áż do tego mieyscá: ná instántią. stąd tak trzebá dokonzyć: instygatorá vrzedu nášzego / tudziesz y vrodzonego N. powodá prawozwycięzce żebyś obecnie y zawićie stánął / ktorzy cie pozywáią do bánycey y z Corony Polski y Panstw iey przyległych wywołania / dla tego iż ty będąc prawem przekonány / względem 3000. złotych niezápłaconych / y tylesz zakładu / przez niekiedy N. Oycá twego / przed xiegámi ziemskimi N. zeznánych y zápisáných / rzeczy osádzony niechcesz dosyć vczynić / to iest rumácyey z dobr twych wszytkich / y w nie wwiązania w zyskách y przezyskách / także y wzákládziech troistych o dług przerzeczony / ná nichże / od pomienionego powodu N. prawozwycięzce otrzymaných niechćiałeś y niechcesz dopuścić. Pozywáiącie tedy ábyś sie przypátrzył y przysłuchał / że przeciw tobie bánycią nákażą y publikuią y do wiadomości wszytkich przywiedą / czego sądownie masz pilnować.

[pozew, powód, pozwany, instancja, instygator, urząd, banicja, Korona, zapłata, zakład, dług, księga, rzecz osádzona, rumacja, dobra, wwiązanie, zysk, publikacja, nakaz, informacja]

Condemnàcia álbo zdánie ná ten pozevv.

PRzed sądem obecnym Stároścím Grodzkim N. vstáli roku záwitego pozwu ostátecznego executóriálneho do skazánia y publikowánia bánycey wydánego / Instigator vrzedu nášzego / y vrodzony N. powod práwozwycięzcá / przeciw vrodzonemu N. pozwánemu pozwem tákowym. trzebá wpisać pozew wszytek / y záś przydác: á to dlatego / iż przerzeczony prawem przekonány / przez woźnego opátrznego N. sądu tego służe / trzykroć y mimo práwo poczwarte / do sądu obecnego przywołány / práwu y sądowi posłuszen bydź niechćiał / zdopuszczenia práwnego sądu obecnego / po roku záwitego ostátni tey executciey skutecznym vstáníu / gdy stroná powodowa / y prawem zwycięzáiąca / dálszego w práwie stopniá v sądu obecnego ná pozwánym / o skazánie žáda. Sąd obecny Stárości N. obaczywszy tákiego roku exequutoriálneho słuszną spráwe / y wysłuchawszy powodowey y prawem zwycięzáiący strony godne y przystoyné żádníe / vważywszy téż prawem przekonánego sporność y nie stawáníe / niehcąc w exequutiách rzeczy osádzonych iákiego dopuszczać niedbálstwá / przychyláiąc sie do práwá pospolitego / ná tymże pozwánym prawem przekonánym / y dobrách iego / poenam bannitionis y z Corony

y państw iey przyległych wywołania / prze iego niestanie skazał / y obecnie bannitem y wywołaniem skazuje y opowiada / mocą / decretu sądu niniejszego, A żeby tá bannicya ná tym w prawie przekonánym teraz skazána / do wiadomości iego przyszlá. Tenże sąd obecny też bannicyą przez woźnego opátrznego N. ná zamku y w rynku mieyskim głośno publikować / opowiedzieć / y obwołać kazał: do cze(go) wykonania tegoż woźnego przerzeczonego / według prawá przydał y deputował / podług teyże strony powodowej pozwu / iáko vstanie ostáteczne exequutoryálne / y wszystek prawny postepok / y księgi / o tym szerzey świadczą. A tenże opátrzny N. woźny / przed temże sądem Stárości NN. obecnie stánąwszy / mocą swoiey wiecney y prawdziwey relátiey / iáwnie y wyraźnie zeznał: iż z rozkazania tegoż sądu / bannicyą pomienioną / przez Instygatorá tegoż sądu / á powod prawozwycięzce Vrodzonego N. ná pozwánym otrzymaną / tu w Grodzie y w rynku mieyskim / y ná mieyscach pospolitych głosem wielkim publicował / obwołał / y do wiadomości wszystkich w ten czas tám będących przywiódł zrzodkiem terázniejszego zeznania swego.

Kiedy zaś stroná stawa do prawá / pierwszy w prawdzie termin nie iest zawity chybá do zapisu / álbo że tak sobie strony ślubowały etc. Jednak chociaż y do zapisu sprawá sie toczy / kiedy przeciw successorom zapisuiącego sie / pierwszy także termin nie iest zawity / bo ná nich contumácią wprzód miásto zysku trzeba otrzymać / *sub nullitare processus vltterioris*. A gdy sie wdąć chcą w sprawę / ieśli niechcą successorowie ponosić ciężaru długu dziedzicznego / zaráz successyey wyrzekáią sie z przysięgą w te rote: iż dobr oycowskich álbo inszego ántecessorá / po śmierci iego nic nie wzięli áni sie tą successyą raczyć chcą. A ieśli máłoletnych dziedziców pozwá / vrząd vznawszy láta pozwáných nie dorosłych / sprawę te zawiéši aż do ich słusznych lat / gdy stroná strone przypozwie. Tám gdy dorostą successorowie / przypozwie átor / gdzie rozne obrony prawne idą pozwánym / iáko sie níżey powie.

Przeciw nieosiádlému táki postepok. contumácia / zysk / ástytia / pozew do [k. cr = s. 17] banniciey / y to w grodzie / z reláciami wywiedzionymi. A ponieważ postepku prawnego początek y fundáment iest pozew. tedy przyidzie teraz o pozwach práwić.

## O pozwách.

### Rozdział II.

Iest tedy pozew / przyzwánie winnego do sądu álbo vrzedu / dla rozpráwienia sądowego / z náznáčeniem terminu / y iest wstep do sprawy / bez ktorego wszeláki sąd prozny y nieważny / bo strony nie przyzwawszy / y iey sprawoty nie przesłuchawszy / nic nie może byđz na prawie postanowiono.

[pozew, winny, sąd, urząd, termin, sprawa, postępowanie sądowe, wezwanie, strona, wysłuchanie]

A pozwy są roznegó ksztáltu.

IEdne są Kryminálne / gdy do wyciągnięcia karánia prawnego ná winnym / áni w nim káry nie kładą. Drugie *civiles* do pozyskánia rzeczy w ktorych szkody y kára kładzie sie. Wiec iedne są listowne / ktore ná liście álbo na piśmie / iáko są Krolewskie / Ziemskie / Grodzkie / Commissárskie / Podkomorskie. Drugie są słowne / gdy sámym tylko

słownie przypozwaniem. iáko iest rok nadworny / to iest / *tactus terminus*, ktorego wzywáią przy dworze Krolewskim / ná Seymie / ná Trybunale / y pod inszymi sądami dla iákiey świeżey zbrodnie / ktory termin náznáczáią przez woźnego álbo ktoregokolwiek słuęe Sedźiego / áby obwiniony lub ośiádły / lub to nie ośiádły stánął do práwá dáć o sobie spráwe. Iest téż y słowny pozew Grodzki / ktory licowym rokiem zowią / y to tylko tám gdzie kráđzioná rzecz może licowáć. Są y pozwy / ktore zowią *reales, seu violentæ citationes*, gdy poniewoli winnego do sądu przyprowadzą. Ale takich pozwow práwo Koronne tylko w spráwách Kryminalnych záżywa.

W pozwie ma sie zámykáć. 1. imie sedźiego / 2. imie áctorá y pozwánego / 3. čás. 4. mieysce stawánia. 5. occásia dla czego. 6. Kára álbo szácuunek rzeczy / y szkody rowno szácowáne z kárą. 7. przyzwáne pozwánego do sądu tym kształtem / ná **co masz sądownie odpowiadáć** / 8. Datá o mieyscu w čásie.

Tytuły álbo imioná w pozwách ná seym / ná trybunał / y zá dworem / cáły tytuł Krolewski położyć. do sądu ziemskiego nie cáły tytuł Krolewski / ále tylko Zygmunt III. z Bożey łaski Krol Polski. do sądu álbo vrzedu Grodzkiego / tytuł Stárościn z tym dokładem. **Mocą Krolewską / y naszą / ktorey w tey mierze záżywamy powagą.** do vrzedu Podkomorskiego / ná pole / tytuł sáмого Podkomorzego. do Kommissarzow / tytuł Kommissárski. ále przecie te pozwy do Podkomorzego y Kommissarzow przez słowo *Innotescimus*, nie *mandamus* piszą. do Woiewody / tytuł Woiewody y Starosty / bo ci dwá / o niezáchowanie Konstytucyey sądzą mieszcány.

Strony čásu / o obrażenie Máiestatu Krolá Je(go) Mći / y w spráwie *perduellionis*, ktemu do wykupná dobr stołu Krola Jego Mći sześć Niedźiel przed terminem trzebá pozew położyć.

Ná Seym w prywatnych spráwách cztery Niedziele.

O bićie fałszywey Monety cztery Niedziele przed terminem.

Kommissárska innotescentia o rozgrániczenie dobr Krolewskich á prywatnych / dwie Niedzieli przed termine / ktore nie sam woźny kładzie ále z szláhcicámi dwiemá.

Ná Stároście sądy w Criminalnych spráwách dwie Niedzieli / *in ciuilibus* tydzień przed terminem / tákże do ziemstwá w tydzień. tudziesz y ná Grodzkie roki álbo querele tydzień przed terminem.

[k. cv = s. 18] ná Trybunał we dwie Niedzieli przed terminem. w oczywistym pozwie to iest ná licowy rok /w tydzień termin náznáczáią przed Stároste w Grodzie.

W innych spráwách potocznych z Wielkiey Polski do Máley cztery Niedziele.

Zadworne zá pozwy gdy Krol J. M. w Wielkiey Polscze z Dworem swym iest / tedy ná obywatelá Máley Polski dwie Niedzieli & *e conuerso* kładź trzebá.

Mieysce położenia pozwy przeciw ośiáđłemu / ma być ná dobrách iego / álbo we dworze / álbo w poddánego ktoregokolwiek / opowiedziawszy ono położenie we dworze blizszym / á gdyby dworu w tym imieniu nie było / tedy támeicznym poddánym to oznaymić. Sig. 1523. Const.

A w dobrách spustoszáłych / w rośczepioney łasce /w ziemie zátknąwszy publikowáć / to położenie w przyległey wsi / álbo we własney Páráfiey.

A ieśliby wiele było zpołdźierzawcow gruntu / ná którym pokłáda sie pozew / álbo do iedneyże máietności / iákimkolwiek sposobem siła ich przynależało / **trzebá nápisáć w pozwie** prawom y zapisom inszych osob támże nic nie szkodząc.<sup>2</sup>

Przećiw nieosiádlému w Páràfíey / gđże miał kiedy ośiadłość / álbo sie rodził / álbo gđże przemieszkíwa: może też w rece temu samemu oddać.

Dowod położenia pozwu bywa oczywistem / ábo listownem wyznániem woźnego. Jeśli óczywistem / zwykły strony przypytywáć sie / ieśli iest doskonały woźny / to iest oney żíemie / w ktorey vrząd sprawował / álbo Generál Koronny / ktemu ieśli przysięgłym w obwołánym.

Strony dowodu w Koronnym prawie bywa zápisany / y z áct dostatećnie wydány. w Litewskim y w Wołyńskim / zá rzecznym wyznaniem / álbo za ertractem z ksiąg. A z strony obrażenia Máiestatu Krola J. M. y w sprawie perduellionis, sześć Niedziel przed terminem / má byđż relácia zápisana / w ktorą pozew ma byđż wpisany / y na Seymiku tákie położenie ma byđż publikowáne.

Gdyby też pozwány zádał fałsz reláciey woźnego / z strony położenia pozwu na który stànął / tedy iż tylko o zburzenie terminu poyđżie / wáżna byđż musi relácia woźnego / y poprzeysięgáć íey áctorowi nie potrzebá: záchowawszy iednak pozwánemu wolne czynienie z woźnym przed Woiewodą o fałsz. Ale gdyby szło o stráte kauzy *fatalibus* tám nierychło zápisana Relácią trzebá áctorowi poprzysięć. oczym szerzy przy fátáliách.

Z strony probowánia ná wtorym terminie położenia pozwu pierwszego / ná którym in pana contumaciæ rozdaneó / rózne decreta vltimarum instantiarum wychodzą. Podćzas przy wywodzeniu processu skazuią / dowieśdż kłáđżenia pierwszego pozwu podług Statutu: nemo tenetur respondere, nisi viso ministeriadi. Podćzas też nie skazuią onego pierwszego / tylko záwitego pozwu / z ktore(go) temrin przypadł / kłáđżenie wywieść / gdysz pierwszego pozwu termin straty nie niosł / y pozwány na onym terminie tego nie vpomínáł sie / y owszem vpuścił to sobie dopusćczeniem contumáciey.

[pozew, pozew kryminalny, sąd grodzki, sąd podkomorski, sąd komisarski, sąd królewski, prawo, kara, wina, szkoda, rzecz, pozew pisemny, pozew słowne, list, przypozwanie, sędzia, sąd, sprawa, termin, woźny, Sejm, Trybunał, rok, dwór królewski, zbrodnia, sługa sędziego, osiadły, nieosiadły, obwiniony, prawo koronne, sprawa, treść pozwu, powód, pozwany, data, miejsce, czas, stawiennictwo, tytuł, król, urząd, konstytucja, wojewoda, starosta, podkomorzy, komisarz, *crimen laese maiestatis*, obraza majestatu króla, bicie fałszywej monety, rozgraniczenie dóbr królewskich, innotestencja, zawiadomienie, świadek, skarga, obywatel, dobra, dwór, wieś, parafia, majątność, dzierzawa, współdzierzawca, zapis, dowód, prawo litewskie, prawo wołyńskie, księga, relacja, publikacja, proces, statut, dekret, kontumacja, niestawiennictwo]

W ktorych pozwách taxy nie kłáda.

1. W spráwách Cryminálnych. 2. o wykupno dobr. 3. o gránice. 4. o expulsą. 5. o rozđział. 6. do prosequutíey áppellátíey. 7. *Ex offitio pro grauamine* / á ieśli sie w takim pozwie taxá włożył / pierwszy termin nie bedźie zawity.

---

<sup>2</sup> wyd. 2: / Iuribus aliorum positione praesentis citationis non praediciando.

Mieysce w pozwie pomienić onegoż miastá w ktorým sie roki / na ktore obwiniony pozywa sie / odpráwować máią.

W Grodzkich sprawách / mieysce Grodu do ktorego pozywáią.

Do Krolewskiego sądu / tego mieyscá gdzie Krol iest obecny.

W Kommissárskim y Podkomorskim / mieysce residentey.

[k. c2r = s. 19] Czás zàsie ma w sobie zámykác dzień y rok. dzień po álbo orzed iákim swietem álbo w wigilią álbo názáitruz nablizszy naznáczyć / y rok w ten czás biejący.

Są teź niektore sprawy w ktorých ná pierwszy pozew iest záwity rok.

1. W zbrodniách *læsæ maiestatis & perduellionis*. 2. do zapisu chybá przeciw successorom nie iest záwity pierwszy pozew. 3. o niesłuszne wyciągánie Cłà. 4. o zbiegłego poddánego. 5. o wykupno dobr zastáwnych. Tylko pániá wienną / ná terminie pierwszym wzdac trzebá *in poena contumaciæ*, y ná wtorym terminie iáko záwitym stronie wykupuiący skázuią intromissyą. A gdyby sie stroná pozwána zbraniáá brać pieniedzy / áctor pieniądze zostáwić ma w Cancelláryey. 6. o nie vczynienie sprawiedliwóści ná pierwszym / àliás ná wtorym terminie z winą 3. grzywien stronie y sądowi tylesz. 7. Actorowi w skáždey sprawie. 8. Euictorom álbo íscom y Intercessorom to iest zastepcom 9. ná słowny pozew to iest *in tacto termine*, tákże ná licowánym roku / gdzie gdy kto nie sstawa wzdac go może w zysku. 10. o nievprzátnienie zawađ ná rzekách. 11. o winie przeciw mieszczánom / o nieosáđzenie práwà Polskiego / dla vránienia álbo zabicia szlachcicá od mieyskiego człowieká. 12. Dzierżawcom dobr Krolewskich z poddánymi. 13. do presequouania ápelláciey y vrzedowi pozwanemu *eum parte adhærente*. Termin teź z remissyey ná gránice iest zàwsze záwity / bo ná tym terminie / gdy stroná pozwána nie sstawa / tego Podkomorzy / *in contumaciam partis*, przystepuie do grániczenia.

[pozew, powód, pozwany, taksa, sprawa kryminalna, wykup dóbr, rozdział, granica, termin zawity, apelacja, roki, miasto, sąd, sąd królewski, sąd komisarski, sąd podkomorski, król, miejsce, sprawa, zbrodnia, zapis, sukcesor, *crimen laese maiestatis*, cło, zbieg, poddany, dobra zastawne, wykup, wwiązanie, pieniądze, kancelaria, wina, sprawiedliwość, grzywna, zastępca, stawiennictwo, zysk, prawo polskie, zabójstwo szlachcica, zabójstwo mieszczanina, apelacja, urząd, dzierżawa, dobra królewskie, remisja]

#### Przestrogá o położeniu pozvvu y sposobie pozywania.

Mimo położone wprzod otym náuki: w pozywaniu o rekoiemstwo czyiekolwiek / álbo o euictią ma woźny pozew w dobrách dziedźicznych pozwánego w rece dáć iego czeládnikowi / áby ten pozew przyszedł do wiádomóści iego / bo gdy o inszą krzywde / może we wroćiech dworskich pozew zátknąć iáko Státut opiewa.

W sprawie zász *realis petitoriaë* o dobrá nieruchome / álbo o gwałtowne ośiáđzenie dobr nieruchomych / trzebá pozew położyć ná dobrách gwałtownie ośiáđzonych / bądź to obwiniony ma dobrá swoje własne / álbo nie. Co trzebá czynić / przez wszytek postepek práwny / áż vstąpi z dzierżawy dobr áctorowi. Ktore tákie położenia pozwow / żadnego nie przynoszą áctorowi / y iego dobrom præiudicium y szkody / bo sie sstaią ná przygotowanie sprawy. do tego że tákich spraw / nie godźi sie sądzić / tylko z swey iuridiciey sedziemu.

Tu trzeba wiedzieć / że w sprawie o grunt / albo o gwałtowne occupowanie dobr nie ruchomych / obwinionego pozwać / y nazywać go w pozwie *violentus occupator* dobr aktorowych tych / o których gwałtowne posiadzenie ma być pozwany tak: Tobie szlachetnemu N. dobr dziedzicznych / albo raczej zastawnych aktorów niżę mianowanego occupatorowi. **Potym przydać.** z dobr twoich wszystkich / etc.

Coż trzeba uczynić / w sprawie *in materia possessoria*, albo gwałtowne wybić / z dzierżawy dobr nie ruchomych / a potem / niżę mianowanego / trzeba położyć. To jest / przez gwałtowne wybić tegoż aktorów / z dzierżawy tychże dobr / gwałtownemu dzierżawcy/ etc.

A jeśli obwiniony był panem albo dziedzicem / aktor zaś tylko dzierżawcą tytułem zastawnym w używaniu był tychże dobr / może przecie pozwy na onych dobrach kłaść o zakład / albo pozyskanie lub też zatrzymanie dzierżawy. ale copię pozwy położonego trzeba zanieść pozwánemu gdzie mieyska / przez woźnego który kładł on [k. c2v = s. 20] pozew. Także y pan ma uczynić przeciw zastawnikowi swemu albo arendarzowi / gdy aktorowe dobrą trzyma. zwyczaj.

O wybić gwałtowne z iakich dobr w własnym powiecie gdzie mieszka pozwany trzeba go pozywać / bo alias 14. grzywien to pachnie . gdy nie do tego powiatu kogo pozwiesz gdzie on ma osiadłość / chyba do zapisu / kiedy się powiatu odpisze.

Gdy kto zapis na iakich dobrach ma / na których nie dopuszczono mu dzierżawy / na takich dobrach nie trzeba na obwinionego kłaść pozwu / jeśli ma insze dobrą / bo względem takich dobr nie jest poczytany za osiadłego / tylko *mentaller*.

A na trzymawce dobr Krolewskich trzeba kłaść pozew / w Grodzie albo w dworze / y proces z przezyskami / jeśli nie miał inszej osiadłości własnej / przewodzić iako na nie osiadłym. a jeśli ma osiadłość / na jego dobrach / a nie na gruncie Krolewskim. *Sig. August. w Piotrkowie 1562. Herb. Kar. 73.*

Szlachcic nie osiadły / odartus / alias gołota / gdy co komu winien / mieszkając v osiadłego / trzeba go tam arestować przez woźnego. a uczyniwszy arest / pozwać osiadłego onego / v którego się bawi nie osiadły / aby go stawił w sądzie Grodzkim. *Herb. Kar. 133.*

Arestowanych ci tylko do Grodu stawić mają / którzy ich w domu swym na arest zaraz nie wydali / albo od nich nie odstąpili / y z domu ich swego wyrzucili. *Sigm. III. 1588. Kárt. 35.*

Nie osiadły gdy ma żonę osiadłą / vnię nie idzie arest / bo żoną ponieważ nie jest sobie wolna / ale jest pod meżową mocą / nie może go postawić. Samego tedy nieosiadłego takiego pozywać listownie w oneyże parafiey pozew kłaść / copię mu w dom zastawszy. Gdy nieosiadłego nie może nigdzie arestować / ani oblicznie do pozwania zastać / pozew kłaść w Parafiey gdzie kiedyś osiadłość miał / a takie kładzenia pozwow nie zaszkożą nie dziedzicowi oney maietności. *Herb. kar. 133.* A kiedy wątpliwość jest o osiadłości pozwánego / tak ostrzedz / jeśli osiadły iako osiadłemu / a jeśli nie osiadły iako nie osiadłemu.

Nie osiadłego choć nie w swym powiecie / gdzie go może zastać / wolno przed ktoregokolwiek Staroste pozwać. *Constit. 1585. kár. 35.*

A jeśli pozwy kładziono na dobrach / do których pozwany nie należy / dziedzic albo dzierżawca ma czynić o zniesienie pozwow przeciw aktorowi przed wyscieniem roku

/ chyba żeby kto o Procesie nie wiedział / musiałby znieść przysięgę / *saluo iure sexus & ætatis quoad præscriptionem*. Sigs. III. 1688. K. 38.

Pozwu położenie ná dobrách pozwánego sprawuie to / że te dobrá bywają obciążone przezyskami albo rzeczą osądzoną / bo *exequutia* rzeczy osądzoney bywa ná dobrách prawem przekonanego / ná których takie przezyski są przewidzione / według táxy oszacowaney krzywdy / albo szkody / y tylesz szkody stąd popádnioney / ieśliże nie owszytkie dobrá one proces przewodzone.

Wiedzieć trzebá / że pozwow są trzy sposoby. przypozwianie / przypowiaśc / y *innotescentia*. Przypozwianie iest / gdy po śmierci *ántecessorá* swego *successor* przypozywa obwinionego / do gotowego pozwu / ktoremu ieśli był termin nie przyszedł / tá formá: który cie przypozywa do gotowego pozwu szláchetnego niekiedy N. *Antecessorá* swego / którym cie przerzeczoný N. *ántecessor* iego pozwał był o to. y tu istote pozwu włożyć. á trzebá tak iásnie to przypozwianie nápisác / żeby sie znaczyło / ná iákim punkcie sprawá stáneła / y oco sie toczy. y termin ostatni przeszłego pozwu iáki sie otrzymał / lub przypowiaśc / lub *innotescentia* / wyrázić potrzebá / to iest. Wiec do gotowego terminu z tegoż pozwu otrzymánego / albo do gotowego decretu. etc. iáko proces stánął / y zázwrzec tak: á poniewáz przerzeczoną sprawá termu áctorowi N. służy / iáko *successorowi* prawdziwemu [k. dr = s. 21] pomienionego. N. przeto ná te rzeczy o ktoreć tenże N. iáko *successor* dáie wine sądownie masz odpowiadác. A ieśli *in contumaciam* co sie otrzymało było / nápisác: do gotowego dekretu / lub *vadiorum triplicatorum*, lub inszy ligi práwney / y tak *concludowác*. pozywa cie abyś się przypátrzył / że przeciw tobie dásze stopnie práwne będzie przywodził.

A pospolicie gdy vmrze *ántecessor* sprawý nieskończywszy tak przypozywaia: do gotowey sprawý o rzeczy nízey opisáne / w sądzie N. zázczety / y do wszystkich stopniow sądowych niekiedy *ántecessorá* swego / y do tego punktu / ná którym sprawá po śmierci tegosz N. stáneła nieskonczona.

Bywa też przypozwianie *ad terminum translapsum*, albo do pozwu przepádnionego / gdy nie *attentuie* terminu áctor. albo gdy prawo ieden ná drugiego wleie / nowy *actor transfusorius* przypozywa do swego práwa wlanego. albo do *prosequowánia* *áppellácyey* przeciw sedziemu y stronie / albo *pro grauamine* y zle osądzenie / áby *càssowano* dekret.

Drugi kształt pozwu iest przypowiaśc / iáko sie iuż onim dáły przykłády / gdy po zysku otrzymánym / do dosyćvczynienia tego co zyskał. á żeby y szkody pozyskał áctor / potrzebá w przypowiaście wyrázić / *ad videndum & audiendum iurari super damna in citatione & concitatione expressa*. bo ten iest pożytek przypowiaštu / iż ná tym terminie ieśli nie stánie pozwány / nie trzebá áctorowi poprzyśiegác szkod / á gdyby stánął pozwány / áctor zà instántią iego / szkody poprzyśięć muśi.

Trzeci kształt pozwu iest *innotescentia*, (y o tey sie iuż przykłády włożyły) która iest dwoiáka / iedná o zázłożenie / druga o skazánie *vadiorum triplicatorum*. A żeby *innotescentia* była porządna / trzebá miánowác w niey woźnego / który vczynił relácyą / niedopuszczonego w wiázánia / á skazánie *vadiorum triplicatorum* trzebá włożyć / *ex delatione actoris iure vincentis ad instantiam Instigatoris officii*. Pozwy też Grodzkie ná querele / także *Commissárskie* / y *Podkomotskie* od tego sie słowá poczynáią *Innotescimur*.

[pozew, pozwany, powód, dobra dziedziczne, krzywda, rękojemstwo, woźny, statut, czeladnik, sędzia, jurysdykcja, prejudykat, dzierżawa, szkoda, nieruchomości, postępek, sprawa, zajęcie dóbr, obwiniony, okupator, okupacja dóbr, posądzenie, wybicie z dóbr, dzierżawca, dziedzic, pan, zastaw, używanie, zakład, zastaw, zastawnik, zwyczaj, zatrzymanie dóbr, arendariusz, powiat, grzywna, zapis, gród, dwór, osiadłość, nieosiadłość, szlachta, gołota, areszt, areszt domowy, sąd grodzki, żona, władza mężowska, parafia, zniesienie pozwu, przysięga, rzecz osądzona, egzekucja, taksa, pozew, przypozwanie, innotescencja, wezwanie, antecesor, sukcesor, termin, dekret, proces, wina, kontumacja, niestawiennictwo, zakład troisty, przelanie praw, apelacja, osądzenie, instancja, skazanie, wwiązanie, relacja]

#### Drugie okoliczności pozwu.

MAiā byđź piśane pozwy nā membranē žiemskiej / ieśli do žiemstwā forum / ācz w Māzowszu nā prostey karćie zwyczaj piśać pozwy do žiemstwā. ā do Grodu na membranē Grodzki / tegoż pozwu zostāwi sobie āctor copię. ā pozew lub po Łācinie / lub po Polsku może nāpiśać. ā ieśli w pozwie opuści tytuł ālbo imie ātorā lub pozwānego / albo ieśli by pozew pieczęciā fałszywā zāpieczetowāny był / tāki pozew āctor *adimplebit Scotis 12. medium parti, iudicioque totidem luendo* / zāczym zā niedoskonāłościā pozwu nāgrodzonā / iuż pozwāny muśi *ad objecta respondere*. Sigm: w Piotrkowie 1573. Herb. kār.41.

Pozwāny gdy dobrze nie wyrozumie pozwu / powinien mu āctor tamże przed sądem iāśnie wywieść. Herb. kār. 109. A ieśli pozwāny będzie żādał pozwu / powinien mu āctor swej copiej wżyczyć do odpowiadānia. Sigm. w Piotrk. 1523. Herb. kār. 4. A potwarzājące / fałszywe / y nieporzādne pozwy / mieyscā w sądzie nieznāiā / o ktore wedle wielkości excessowey / pānowie sądowi māiā moc karāć. Casim. 145. Herb. kār. 88.

Actor gdy zgubi pozew przed zāgruntowāniem sprawy / ālbo przed rokāmi / nā ktore obwinionego pozwāł / może obwinionego bez winy / pozwāć drugim pozwem / nā kształt pierwszego / ktory choć sie nie we wszystkim będzie zgadzał z pierwszym / by tylko iedne substānciā / skutek / y sume w sobie zāmykał / tāki pozew będzie miał mieysce w sądzie / y āctor zā to żadney winy nie podpādnie / ā pozwāny tāk nā on pierwszy [k. dv = s. 22] będzie winien odpowiadać / āni mu zadāć może / że dał pozew nā pozew. Toż sie zāchowāć może y po zāgruntowāniu sprawy / gdyby pozew zgināł. chybā że iest pozew āctikowāny / nie powinien pokāzowāć pozwu. Sigm. w Piotr. 1523. Herb. kār. 42

O iedne rzecz dwiemiā pozwāmi pozwāny od różnych stron / nie powinien odpowiadać / āż sie āctorowie o prāwie rozeprā miedzy sobā. zwyczaj. Herb. kār. 44.

Gdy kto pozew na pozew o iednā rzecz położy / tedy wine odłōżywszy / 3. grzywny stronie / ā sądowi tylesz / ieden pozew skāzić ma. A gdy kogo pozwā iednem pozwem / o iākā krzywdę / y niź sie skończy w sądzie / vczyni pozwāny nowā krzywdę āctorowi / ālbo nāiedzie nā dobrā etc. o ktore pierwszy proces zāciāgniony nie skończył sie / może tākiego krzywdzāce(go) drugim pozwem pozwāć o drugā krzywdę / vczyniwszy wzmianke w tym pozwie wtorym strony pierwszego / tākim sposobem: Stoiāc y przy pierwszym pozwie / o też dobra / ālbo o te krzywdę / ktoraś pierwey tākże vczynił / y o nieś pozwāny iest inszym pozwem. zwyczaj. Herb. kār. 45.

W pozwie słowa części dotykające nie mają być kładzione / pod winą siedzenia w wieży tydzien. Sigm. Crac. 1537. Herb. kár. 38. a w każdym pozwie listownym trzeba naprzód położyć tytuł Krolewski / albo sędziego.

[pozew, pozwany, powód, aktor, okoliczności, ziemstwo, sąd, Mazowsze, tytuł, dokument, pieczęć, sąd, sędzia, kopia, treść pozwu, braki w treści pozwu, obwiniony, utrata pozwu, zaginięcie pozwu, tożsamość dwóch pozwów, вина, zagruntowanie sprawy, grzywna, krzywda, najazd, zwyczaj, dobra, cześć, pozbawienie wolności]

#### Formy rozmaitych pozwów.

Kiedy pozywają *ex officio*.

Zygmunt trzeci z Bożej łaski Krol Polski . wielkie Książę Litewskie / Ruskie / Pruskie / Mázowieckie / Zmudzkie / Linflantskie / Szwedow / Gottow / Wandalow dziedziczny Krol. Tobie A. B. C. naszemu D. z vrzedu twego C D. y z dobr twoich wszystkich ruchomych y nieruchomych / ktore gdziekolwiek w Krorestwie naszym masz y trzymasz práwu inszych osob ná nich nic nie szkodząc / roskázuiemy / ábyś w Piotrkowie ná sádziach naszych Generálnych porządných Trybunálskich Coronnych Piotrkowskich w dzień E. po świecie F. ná instáncją G. G. oblicznie y práwnie stánął / ktory cie pozywa o to / żeś ty siedząc ná mieyscu vrzedu twego C. D. tobie od nas zwierzonego y zleconego / wspráwie sądowney miedzy tym G. H. áctorem z iedney / á J. K. pozwánym z drugiey strony / O. L. M. stoczoney / tegosz G. G. áctorá / o godzienie N. O. przeciw práwu y sądow fomie zwyczajny y od práwá opisány / nie czekáiąc czásu przystoynego / ktorego według opisánia w stáucie áctorowie máią bydź wzdáni / áni práwnym sposobem przez woźnego przywołać do sądu niedawszy / in euasione temusz J. K. wzdać / áni iemu árestować tego wzdánia / y motiey od niego záłożyć / y do ksiąg wpisác niedopusćiles / ná wielkie obciążenie y szkoda iego / iáko o tym ksiągi G. D. álbo ráczey protestácya tegosz G. G. przed woźnym y śláchtą vczyniona y świeżo v ksiąg R. S. zeznána szerzy w sobie zámyka y oświadcza. Ktorą krzywde szácuie sobie przeciw tobie ná I. V. grzywien / pieniedzy liczby y monety Polski / y tylesz szkody. Coć wszystko dostátecznie ná terminie bedzie objaśniono / sądownie masz odpowiadác. Dat. X. w dzień V. bliski Roku Pańskiego Y.

Także gdy pozwány vrząd pozywa / ieśli przeciwnym sposobem / mimo czás / mieysce / y záchowania práwne dopusćilby go wzdać w zysku / álbo gdy spráwa iurisdicyey swey nienáleżąca / choćiasz sie obwiniony excipował / sádziłby / y to inszego ná vrzedzie siedząc / przeciw opisánium práwnemu / y dobrym obyczajóm / przeciwko ktory stronie czynił / Exceptie / állegacye / motie / protestácye czynić y wpisác zákazałby / lub też ináczy niż zeznáno y słyszano / kazałby pisác / y tym co podobnego / powagi vrzedu swego zle zázywáiąc / nád słuszność / nákazałby.

[pozew, powód, pozwany, forma pozwu, pozwanie z urzędu, Zygmunt III Waza, król, dobra, ruchomości, nieruchomości, urząd, sąd, sędzia, starosta, rozkaz, Trybunał Koronny, instancja, stawiennictwo, sprawa, woźny, areszt, księga, szkoda, protestacja, szlachta, krzywda, grzywna, termin, zysk, wzdanie, jurysdykcja, dobry obyczaj, zarzut, słuszność]

Przeciw Stárosćie, ktory niechce *przezyskow exequowàc*.

ZYGMUNT III. z Bożej łaski Krol Polski etc. wszytek tytuł włożyć / Tobie vrodzonemu N. N. z tegosz vrzedu twego y dobr twoich wszytkich roskázuiemy / ábyś przed vrzedem naszym porządnym Generálnym Tribunału Coronnego w Piotrkowie ná sádziech Generálnych porządných Trybunálskich Coronncyh Piotrkowskich teras blisko w Piotrkowie przypadájących / ná [k. d2r = s. 23] instáncją vrodzonego N. N. oblicznie / práwnie / y zawićie stánął. Ktory cie z tegosz vrzedu twego pozywa o to / że ty zażywáiąc vrzedu Stárośćiego / y będąc iáko rzeczy wszytkich / á nabárziew nád bánitámi executie sądowną powinien czynić / ná żádníe y vsíłowánie tegosz áctorá / exequutíey sądowny nád N. N. zá instántią instigatorá vrzedu nášzego z odnieśienia przereczzonego N. áctorá dla niedopuszczony przezń rumácyey y wyrzucenia z dobr wszytkich iego / zyskámi y przezyskámi / y zakládámi troistými obciążonych / á to w tychże przezyskách nánim, o niezáplácenie sumy / N. złotych monety polski / z'zapisu žiemskiego N. ná sumie 3000. złotych vczynionego / á decretem Tribunálskim Coronnym przysádzonych / w vrzedzie y sádzie twym Grodzkim Stárośćim przewidżioną y otrzymaną / bálnnitią y wywołánie / ná dobrách iego wszytkich z powinnośći vrzedu twego vczynić zbraniáłeś sie / y do tąd zbranasz sie / owszem tegosz bálnnitá y wywołáncá pod iurisdycją stárostwá swego bez karánia przeciw práwu mieszkáć dopuszczasz. iákoć to wszytko ná terminie przyszłym szerzy sie wywiedzie y rozpowie. Záczym wine w Státućie przeciw niedbáłym Stárostom w exequutíey czynieniu opisáną popadłeś / o ktorey ná tobie skazánie / y przecie žebyś tesz exequutią nád tymże bánitem y dobrámi iego wszytkimi bez odwłoki vczynił / masz ná to sádownie pilnowáć y co z práwá przydżie odpowiódáć. Dat.

[pozew, powód, pozwany, egzekucja, starosta, urząd, przezysk, król, dobra, Trybunał Koronny, sąd, instancja, banita, banicja, instigator, rumacja, dobra, zysk, zakład, zakład troisty, grzywna, zapłata, zapis, dekret, jurysdykcja, karanie, prawo, termin, wina, statut, skazanie]

#### Contra partem adhærentem.

Tobie N. bálnnitowi y wywołáncowi / ná intáncją niży pomienionego áctorá / względem niżej opisáných rzeczy bálnizowánemu y wywołánemu / wolnośćie stawánia v práwá / poniewážeś iest bálnnitem / nieprzyznawáiąc / ánić iey terázniejszym pozvem nieprzyczytáiąc / zdobr twoich wszytkich / ábyś przed sądem naszym oblicznie y zawićie stánął / ná instáncją N. ktory cie pozywa / álbo przypozywa / žebyś sie przypátrzył y przysłucháł / że exequutią sądowną ná tobie zá instáncją instigatorá vrzedu nášzego Grodzkiego N. z delácyey przereczzonego áctorá / dla niedopuszczony rumácyey z dobr twoich wszytkich / iáko o ná bánicie y wywołánym z korony / decretem sądu nášzego Trybunálskiego Stárośćie N. ktorego też áctor w teyże sprawie pozwał bez odwłoki vczynić zkażemy y w tym wszytkim / co sprawá obecna bedżie wyćiągáłá postánowiemy / Dla czego masz ná terminie przyszłym stánąć / y ieślić z práwá przydżie odpowiódáć / y ze skuteczną exequutią ná tobie roskázemy vczynić temusz stárośćie / masz vyrzeć y vsłyszeć.

[pozew, pozwany, powód, aktor, banita, instancja, prawo, dobra, sąd, stawiennictwo, przypozywanie, egzekucja, instigator, urząd, delacja, rumacja, dekret, trybunał, starosta, skazanie, sprawa, termin]

Przećiwv Podstárościemu dla niedopuszczoney motiey.

TObie N. Podstárościemu N. N. z tegoż vrzedu twego Podstárościego y z dobr twoich wszystkich roskázuujemy / ábyś przed námi álbo vrzedem naszym porządnym Generálnym Trybunału Koronnego Piotrkowskiego / od położenia tego pozwu prosto we dwie Niedzieli / álbo gdy sprawá tá z rejestru spraw vrzedowych do sądzenia przypadnie. ná instanciá N. N. oblicznie y zawićie stánął. Ktory ćis z vrzedu tegoż twego pozywa / o to / iż ty nie względáiąc ná słuszne y prawne iego wywody y obrony / ktorými sie w sprawie N. O. P.ńczył y bronił. A przećieś ty dekrety procedendi, respondendi, y directè respondendi, mimo słusznóć práwná skazałeś / y ruszenie od káždego dekretu przezeń záłożone / ktorego áliás miałeś dopuścić / nie dopuściłeś / o co sie zaraz przećiw tobie protestował. Pozywa ćie tedy ábyś sie przypátrzył że te twoie decretá przećiw temu áctorowi skazáne / sąd nasz Generálny Trybunálski Koronny Piotrkowski z cássuie / y retráctuie / ná co masz sądownie pilnować / y ieśli sprawá przyidzie odpowiadać.

[pozew, pozwany, aktor, pozwanie, sprzeciw, podstarosta, urząd, Trybunał Koronny, rejestr, sądenie, instancja, obrona, dekret, słusznóć, skazanie, sąd, kasacja, sprawa]

Contra partem adhærentem.

KTory ćie przypozywa / do kończenia y prosequowánia motiey swey sądownie záložoney / przez tegoż áctorá od decretow procedendi, respondendi, y directè respondendi / od vrzedu N. Podstárościego ná querelách w dzień N. sądzonych skazáných. do ktorých decretow expurgowánia przerzeczonego N. Podstárościego przypozwał / á ćiebie iáko partem adhærentem, do prosequowánia tychże motiey záłożonych niedopuszczonych tákże przypozywa / czego masz ná terminie przyszłym áttentować.

[przypozwanie, powód, dekret, odpowiedź, urząd, podstarosta, skarga, spór, expurgowanie, termin]

[k. d2v = s. 24]

Do wywodzenia scrutinium.

NA instántią synow N. N. przez ćia hániebnie zámordowánego / oblicznie y zawićie ábyś stánął. Ktorzy ćie przychyláiąc sie do Constituciy Koronnych pozywáią / żebyś sie przypátrzył y przysłuchał gdy w sprawie tobie y pomocnikom twym dobrze wiadomy o zábicie przez ćie N. oycá tychże áctorow przez zádanie rány etc. iáko otym protestácyá / obwod / y powołanie szerzy obmáwiáią / świadki wiáry godne będą sądownnie wywodźili / y względem tego scrutinium przećiw tobie przez wywiedzenie świadkow przerzeczonych / záchowawszy stopnie prawne / ile będzie tá sprawá wyćiągáła / wypráwiá. czego żeć ná terminie przyszłym dostátney obiáśni sądownie masz áttentować y świadki przez áctory wywiedźione widzieć / y twoie z swey strony ieśli będziesz chćiał wywieść / y toć z práwá przyidzie odpowiadać. Dat.

[skrutynium, instancja, zamordowanie, stawiennictwo, konstytucja, pozwanie, pomocnik, pomocnictwo, zabójstwo, aktor, pozwany, powód, rana, świadek, wiara, sąd, sprawa, termin, prawo]

### Ná świadki do Scrutinium.

KTorzy cie przychylając sie do Constitucyey Coronny o mordách postanowionych pozywają ná wydanie świadectwá przez cie według prawdziwy wiadomości swoiey / strony sprawy o zámordowanie N. przez zádanie rány iáko o tym szerzy protestácyja w sobie zamyka. A ieślibyś tego zbraniał sie vczynić / álbo ná terminie niestániesz / że wina stá grzywien pieniedzy polskich ná tobie stażá masz áttentować.

[skrutynium, świadkowie, morderstwo, pozew, świadectwo, protestacyja, termin, wina, grzywna]

### W sprawie Criminálny ná Seym.

Tobie śláchetnemu N. iáko principałowi z osoby y dobr twoich roskázuiemy / ábyś przed námi yrádą naszą przy boku naszym siedzącą / ná Seymie Generálnym w Wárszawie blisko przypadającym / w tydzień po ie(go) záczeniu pierwszego dnia nie ráchuiąc / álbo gdy tá sprawá z rejestru do sądenia przypadnie / oblicznie stánął / ná instancją N. który cie pozywa o to: włoży / w essencyey: z twymi pomocnikami tobie lepiej znáiomymi z ktorými osobne wcále sprawý záchowuie sobie / á potym ták: iáko otym protestácyja przeciw tobie w pomocnikom twoim w tey mierze vczyniona szerzy opiewa. Coś vczynił ná wielkie obciążenie y obráze práwá pospolitego / záczym karanie twoiey zbrodni przyzwoite zászłużył. Pozwany tedy iesteś / ábyś sie przypátrzył y przysłuchał / że my y sąd nasz ná tobie karanie práwne / iákim tákowi wystepnicy karáni bywają / skażemy y wyciągniemy / ná te y insze rzeczy / ktoreć ná terminie przysłym szerzey zádádzą y wywiodą sądownie masz stánąć. Dat. w Wárszawie N. Przeciw pomocnikom tákiesz pozwy / tylko ták wyrázić żeś ty iáko pomocnik z twym pryncypałem et.

[pozew, powód, pozwany, świadek, *scrutinium*, pryncypał, dobra, rada, Sejm Generalny, Warszawa, sprawa, rejestr, sądenie, sąd, instancja, stawiennictwo, pomocnik, sprawa, prawo pospolite, obraza prawa, kara, zbrodnia, skazanie, termin]

### O dług zázpisány.

Tobie szláchetnemu N. dziedzicowi N. roskázuiemy ábyś ná roczech ziemskich w N. blisko przypadających / ná instancją szláchetnego N. z N. stánął / który cie pozywa o to / iż mu zázpłacić niechcesz sto grzywien pieniedzy długu pewnego / ktoreś mu miał zázpłacić ná czás iuż przeszły / á nie zázpłacił / iáko otym w Księgách ziemskich zapis vczyniony N. szerzey opiewa / y wtyleś go wszkodził. Dat.

[pozew, powód, pozwany, dług zapisany, dziedzic, roki ziemskie, instancja, stawiennictwo, zapłata, grzywna, księga ziemska, zapis, naruszenie dóbr]

### O dług nie zázpisány.

OTo że ty nie chcesz iemu zázpłacić sto grzywien pieniedzy monety y lidzby Polski pewnego długu / ktoreś mu miał zázpłacić / ná czás iuż przeszły / á nie zázpłacił / y wtyleś go wszkodził / masz sądownie odpowiadác.

[pozew, powód, pozwany, zapłata, dług niezapisany, grzywna, sąd, naruszenie dóbr]

### O dług zapisany albo o zakład.

O To / że nie chcesz zapłacić stá grzywien pieniędzy pewnego długu / ktore według obowiąsku B. C. miałeś mu zapłacić / ná czas przeszły / á nie zapłaciłeś / iáko o tym zapis w Księgách B. C. szerzey opiewa / y tyleś go vszkodził / masz sądownie odpowiadać.

[dług, zakład, grzywna, zapłata, dłużnik, wierzyciel, zapis, księga, odpowiedzialność]

### O dług/gdy zakład obowiaskowi przydano.

KTory cie pozywá o to / iż ty niedbajác ná swoy zapis A. B. ktoremesz sto temusz N. O. zapisał / y obowiazál z swymi potomkámí zapłacić / álbo v Książ P. P. położyć 100. grzywien pieniędzy ná czas R. S. blisko przeszły / á to pod zakładem tákíey sumy / vczynić miałeś / y nie zapłaciłeś [s. 25] ániś położył / iák o tym / ták twoy zapis / iáko y protestácia iego N. O. w tey mierze w Księgách pomienionych vczyniona szerzey świadczą. Dla czego zakład przerwczony w zapiśie pomieniony iemu popadłeś do zapłacenia. o co cie pozywa / iákoć otym szerzey ná terminie przeszłym wywiedzie sie / masz sądownie odpowiadać.

[zakład, dług, pozew, dłużnik, wierzyciel, zapis, zapłata, księga, grzywna, protestacja, zwłoka, termin, odpowiedzialność]

### O wyrąbanie lasu álbo gáiu.

OTo żeś ty gwałtownie wyrąbał deby w gaiu álbo leśie iego / w dziedzictwie N. ktore stoią dzieście grzywien / y o tyle szkody przyprawiłeś go. masz sądownie odpowiadać.

[pozew, powód, pozwany, wyrąb lasu, wyrąb gaju, dziedzictwo, szkoda, zobowiązanie]

### O drzewá pożyteczne.

OTo żeś mu wyrąbał gwałtownie dzieścioro drzewá pożytecznego to iest B. C. w dziedziczney iego wsi D. ktore stoią grzywien 15. álbo iáko sąd nákaże / y o tyle szkody onegoż przyprawił / masz sądownie odpowiadać.

[pozew, powód, pozwany, drzewo, pożytek, wyrąb drzew, wieś, dziedziczenie, grzywna, sąd, nakaz, szkoda, zobowiązanie]

### O rány.

OTo że ty dawszy przyczynę zwády / zádałeś mu gwałtownie trzy rány krwáwe / á cztery śine / ktore rány szácuie sobie ná 84. grzywny pieniędzy / álbo iáko práwo skáże / o ktore cie chce poprzyśiác / masz sądownie odpowiadać.

[pozew, powód, pozwany, rana, zwada, odszkodowanie, grzywna, prawo, skazanie, zobowiązanie]

### O główe zábitą.

Oto żeś zábił Oycá iego szláchetnego N. Z. N. ktore zábićie woźnym žiemskim N. N. y szláchtą obwiodł / y ná cie sie o to protestował / ktorą główe oycá swe(go)

przerzeczonego szǎcuie sobie ná 240. grzywien / y karánie w wieży siedzenia álbo iáko sąd nákaże / y chce cie o to poprzyśiąc / masz sądownie odpowiadać.

[pozew, powód, pozwany, główszczyzna, zabójstwo, woźny, szlachta, odszkodowanie, grzywna, pozbawienie wolności, sąd, nakaz, zobowiązanie]

#### O bliskość.

ZEś ty pośiadł y trzymasz bliskość iego / to iest wieś N. y iego dziedzictwo / ktorego on iest blizszy nyżli ty / po szláchetnym niekiedy N. stryiu swym rodzonym / ktore sobie szǎcuie ná dwieście grzywien monety Polski / y tyle szkody / masz sądownie odpowiadać.

[pozew, powód, pozwany, bliskość, przywłaszczenie, wieś, dziedzictwo, odszkodowanie, grzywna, szkoda, zobowiązanie]

#### O wydźielenie.

IZ mu nie chcesz wydźielić dobr dziedzicznych N. ktorých połowicá temusz N. należy / co sobie szǎcuie ná sto grzywien monety Polski y tyle szkody / masz sądownie odpowiadać.

[pozew, powód, pozwany, podział dóbr, dobra, dziedziczenie, odszkodowanie, grzywna, szkoda, zobowiązanie]

#### Przećiw opiekunowi *ad calculum*.

POzywa cie álbo pozywáią / iż ty będąc prawem przyrodzonym / álbo z zapisu oycowskiego / álbo náznáczonym / opiekunem / nie vczyniłeś mu dotąd ráchunku z dobr ruchomych y nieruchomych / szat / złotá / srebrá / bydłá / y sprzetu domowego / koni / wołow / krow / owiec / koz / folwárkow / etc. po niekiedy N. oycu iego własnym w twą opieke y w żáwiádowanie odebráných / ktorých też rzeczy wszytkich / pospolitego y wuthentycznego inuentarzá nie vczyniłeś / ná szkode tegoż áctorá / ktory był niekiedy pod opieką twoią. Co wszystko szǎcuie sobie przećiw tobie ná C. grzywien piennieżnych / y tyle szkody álbo iáko práwo nákaże / coć szerzey ná terminie wywiodá, masz sądownie odpowiadać.

Tákisz pozew bywa ná tutorá / o nieoddánie ráchunku / z czynsow / podatkow / y pożytkow doroćnych.

[pozew, powód, pozwany, opiekun, prawo przyrodzone, zapis, rachunek, dobra, ruchomości, nieruchomości, majątek, żywy inwentarz, szkoda, grzywna, nakaz, prawo, termin, czynsz, podatek, pożytek, zobowiązanie]

#### O skupienie dobr od pokrewnego przedáných.

IZ ty trzymasz y osiągleś dobrá A. B. od szláchetnego C. D. brátá ábo stryiá bądź inszego powinneho iego / tobie przedáne / do ktorých otrzymánia / on iest prawem

przyrodzonym bliższy niżli ty. Przeto ábyś stánął / y zapisy tve pokazał / pieniądze od niego odebrał / y z tychże dobr iemu vstąpił pozywa cie masz sądownie odpowiadać.

[pozew, pozwany, powód, dobra, sprzedaż, pokrewieństwo, krewny, zapis, prawo przyrodzone, stawiennictwo, zobowiązanie]

#### O wykupno dobr zastawnych.

POZywa cie / do bránia pieniedzy / ktore ná dobrách iego dziedzicznych / to iest ná wśi N. rozumiesz sie mieć zápisáne. Przeto ábyś stánął / y zapisy swe przed sądem pokazał / pieniądze odebrał / y onemu iáko dziedzicowi / z dobr iego przerzeczonych sądownie vstąpił. Data etc.

Tenże pozew może też na położenie kśiąg nie czekáiąc rokow wydać ieśli chce áctorá w wielkiey Polscze y dzierzawce przed sąd álbo vrząd Grodzki trzebá pozywáć.

[pozew, pozwany, powód, wykup, zastaw, dobra zastawne, wieś, zapis, stawiennictwo, okazanie, dziedzic, sąd, księga, roki, wydanie, dzierzawca, urząd, pozwanie, zobowiązanie]

#### [k. ev = s. 26] O kmiećią zbiegłego / albo inszego poddánego.

IZ ty nie chcesz wydać robotnego N. kmiećią iego ze wśi N. do wśi twoiey zbiegłego / ktorego v ciebie we wśi pomieniony N. árestował / przez woźnego žiemskiego N. N. y szácuie go sobie ná 500. grzywien pieniedzy / y tylesz szkody / masz sądownie odpowiadać.

[pozew, powód, pozwany, kmieć, zbieg, poddany, wieś, areszt, woźny, odszkodowanie, grzywna, szkoda, zobowiązanie]

#### O rekojemstwo.

IZeś mu ty rećzył zá szláchetnego N. Z. N. zápláćić 20. grzywien pieniedzy monety Polski / ná czás iuż przeszły / ktore 20 grzywien / áni sam N. pryncypał / áni ty iáko rekoymie nie zápláćileś / y o tyleś go szkody przypráwił / masz sądownie odpowiadać.

[pozew, powód, pozwany, poręczenie, rękojemstwo, zapłata, grzywna, pryncypał, szkoda, zobowiązanie]

#### O pobranie śiáná.

IZeś ty pobrał gwałtownie dzieśieć brogow śiáná / ná łáce iego dziedziczny wśi N. iego vrobku / ktore śiáno / szácuie sobie ná N. złotych lidzby y monety Polski / y ná tyle szkody / masz sądownie odpowiadać.

[pozew, powód, pozwany, zobowiązanie, pobranie siana, dziedzictwo, wieś, urobek, oszkodowanie, szkoda]

#### O podeptánie y spásienie zboża.

IZeś ty zápuścił vmyślnie y gwałtownie czeladź swą / z końmi y bydłem / ná dziedzictwo iego A. y popásleś mu zboże rozmáitego rodzáiu / vrobku iego / ktore szácuie ná 30. Grzywien pieniedzy / y ná tyle szkody / sądownie masz odpowiadać.

[pozew, powód, pozwany, zobowiązanie, szkoda, odszkodowanie, zniszczenie zboża, umyślność, zamiar, czeladź, żywy inwentarz, dziedzictwo, zboże, grzywna]

Przypozwianie do gotowego pozwu oycowskiego / braterskiego / albo ktorego inszego antecessorá zmarłego / ktorego pozwowi ieszcze termin nie przypadł.

KTory cie przypozywa do gotowego pozwu szlachetnego niekiedy A. oycá przerzeczonego szlachetnego N. ktorym cie pomieniony niekiedy A. oćiec iego pozwał był / o to: y włożyć pozew oycowski albo antecessorá inszego / y tak zawrzeć trzeba: á przerzeczona spráwá służy przerzeczonemu B. iáko successorowi álbo synowi własnemu przerzeczonego A. przeto ná to wszystko pomienionemu B. iáko successorowi masz sądownie odpowiadać.

[pozew, powód, pozwany, przypozwanie, antecesor, sprawa, sukcesor, zobowiązanie]

Gdy oćiec álbo inszy Antecessor / zágruntowawszy spráwe álbo rok rospisawszy / álbo zdawszy obwinionego / vmrze.

KTory cie przypozywa / do gotowego pozwu / y gotowego terminu / ieśli termin przypadł / tedy nápiśać do przepádnionego roku / ktory mu przepadł / ná terminie etc. y do wszytkich áctow sądowych / szlachetnego niekiedy N. oycá przerzeczonego N do tego punktu ná ktorym stánełá spráwá niedokończona zá śmiercią pomienionego szlachetnego niekiedy N. oycá przerzeczonego N. do ktorey spráwy teynże áctor N. iest blizszy y iemu przynależy / iáko synowi po oycu / iáko pozew y postepok spráwy tey w księgách ziemskich N. szerzey obmawia. á to o sume 100. grzywien. Dla tego cie przypozywa / żebyś pilnował / iż on postąpi do dálszych stopniow y postepkow sądowych: ieśli nie iest zágruntowána spráwá / zawrzeć: ná co masz sądownie odpowiadać. Jeśli po wzdaniu w zysku / álbo po skazàne y sententey / tedy tak zamknąć: Czego masz sądownie pilnować że on postąpi przeciw tobie do dálszych stopniow.

[pozew, powód, pozwany, antecesor, rok, śmierć, ugruntowanie sprawy, obwiniony, przypozwanie, termin, akta sądowe, sprawa, postepok, księga ziemska, grzywna, zobowiązanie, zysk, skazanie, sentencja]

Do przepádnionego pozwu przypozew.

KTory cie przypozywa / do gotowego pozwu przepádnionego / ktory iemu przepadł / ná roczech ziemskich N. iuż przeszłych / ktorym cie pozwał był oto: etc. y wpisać tam pozew a zawrzeć masz sądownie odpowiadać.

[pozew, pozwany, powód, nieważność pozwu, roki ziemskie]

O gránice.

KTory cie pozywa do czynienia gránic álbo kopcow miedzy dobrámi iego N. dziedzicznymi wśi N. z iedney twoimi także dziedzicznymi wśi N. z drugiey strony / y ábyś sie przysłuchał / gdy mu przysádzony bedzie actoratus, mocą ninieyszego pozwu / masz sądownie odpowiadać.

[pozew, powód, pozwany, granica, ustalanie granicy, kopiec, dobra, wieś, powództwo, prawo do wytoczenia powództwa]

[k. e2r = s. 27]

O nieuczynienie sprawiedliwości.

IZ mu niechcesz uczynić sprawiedliwości y robotnym N. kmieciem y poddanym twoim ze wsi twoiej N. który mu wyrąbił w leśie iego drwá rozmaitego rodzaju / ná dziedzictwie wsi iego N. które nieuczynienie sprawiedliwości szacuje sobie ná 10. grzywien pieniężnych / y tyle szkody etc.

[pozew, powód, pozwany, sprawiedliwość, kmieć, poddany, wieś, wyráb drzew, las, dziedzictwo, uszkodowanie, szkoda, grzywna, nieuczynienie]

Od kmieciá albo iákiego poddanego.

NA instancją robotnego N. kmieciá y poddanego ze wsi N. tegosz N. dziedziczny który cie stojąc przy zwierzchności páná iegoż swego pozywa o to: żeś ty etc. y tyleś go oszkodził / ná co masz sądownie odpowiadać: á pan też iego przerzeczony stoi przy winie swojej 3. grzywien przy pomienionym poddanym swym. Dat. Sig. fol. 52.

[pozew, powód, pozwany, instancja, kmieć, poddany, wieś, zwierzchnictwo, pan, odszkodowanie, szkoda, zobowiązanie, wina]

Z Podkomorskiego vrzedu pozew ná pole.

NN. Podkomorzy N. Tobie szlachetnemu N. roskázuje / żebyś przed námi / albo komornikiem naszym / stąnął w dzień N. po świecie N. bliskim ná mieyscu polnym / między dobrámi dziedzicznymi szlachetnego N. názwanymi N. także y twoimi dziedzicznymi N. zwłaszcza gdzie N. áctor nás albo nášzego komoniká postáwi / ábyś sie przysłuchał y przypátrzył / że my albo vrząd nasz będzie sypał gránice / kopce z ziemie wywodząc / y insze znáki grániczne czyniąc. y żebyś też słuchał gdy on z świadkami przysięże iáko áctor o prawdziwe y sprawiedliwe wywiedzenie y sypanie gránic przerzeczonych / iáko pomienione áctoratum przeciw tobie otrzymał / wzdawszy cie in lucro actoratus, w Sądzie ziemskim N. ná roczech iuż przeszłych / z czym do nas albo nášzego vrzedu ná pole iest odesłány / masz tego sądownie pilnować. Sig. Petr. 1523. Herb. Fol. 266.

[pozew, powód, pozwany, urząd podkomorski, pole, podkomorzy, rozkaz, komornik, termin, dobra dziedziczne, sypanie granic, kopiec, świadek, przysięga, sprawiedliwość, wzdanie, sąd ziemski, roki, powództwo, prawo do wytoczenia powództwa]

Przeciw pobocznym y ściennym sąsiádom przypozwánie.

NN. Podkomorzy N, wam szlachetnym N. N. roskázuiemy ábyście przed námi albo vrzodem naszym Podkomorskim / ná mieyscu polnym / między dziedzictwámi N. szlachetnego N. áctorá z iedney / á N. pozwánego z drugiej strony / gdzie zgoła przerzeczony áctor N. nás albo vrząd nasz postanowi / dnia N. N. po świecie N. bliskiego / ná instancją przerzeczonego áctorá stáneli / który was przypozywa / do vpátrowánia ściány wászey / iżebyście sie przysłucháli y przypátrzyli / że on mocą áctoratu swego / przeciw przerzeczonemu N. Pryncypałowi / przeciw wam iáki

pobocznym / w sądzie ziemskim N. otrzymanego / będzie sypał granice / kopce z ziemi wywodząc y insze znaki czyniąc / około takich rzeczy zwyczajne / á żebyście sie też przysłucháli / gdy on przysięże z świadkami / ná sprawiedliwe sypanie granic: przeto ábyście stáneli / y temu sie wszytkiemu sądownie przypátrzyli / bo choćiasz nie stániecie / my iednák / niedbáiąc ná wásze nie stawanie / do przerzeczonych granic z vrzedu nášzego postápiemy. Dat.

[pozew, powód, pozwany, sąsiad, przypozwanie, podkomorzy, rozkaz, urząd podkomorski, dziedzictwo, instancja, stawiennictwo, powództwo, prawo do wytoczenia powództwa, pryncypał, sąd ziemski, sypanie granic, kopiec, przysięga, świadek, sprawiedliwość]

### O Exceptiach.

#### Rozdział III.

POzwáni vchraniáiąc sie spràwotj pospolicie nie zwykli sie / zàraz wdáwác w rzecz / to iest *in principali licem contestari*, ále wynáyduią sobie obrony podczás słuszne y pràwne / pod czas tylko pozorne / ktoremi vsprawiedliwienia stronie vchodzą / y z sądu wyśliznąć sie vsiłuią. Takie ich vchylániá nàzwano Exceptiami / ktore z inszych dziewięciu źródeł *tanquam ex quibusdam locis communibus* biorą / z ktorych o káždego z osobná vważaniu formá podána będzie.

[zarzut, pozwany, obrona, słusność, usprawiedliwienie, strona, sąd, źródło, forma]

#### Liczbá y porządek Exceptiey *in accessorijs*.

1.Przećiw Terminowi 2. Przećiw położeniu pozwu. 3. Przećiw sądowi álbo sędziemu. 4. Przećiw osobie powodowej. 5. z strony osoby pozwánego. 6. Przećiw formie pozwu. 7. z strony processu y fàtalia y Euasyey. 8. z strony dawności. 9. z strony Dylathey.

[akcesoryjność, termin, położenie pozwu, sąd, sędzia, powód, pozwany, forma pozwu, proces, przedawnienie, dylacja]

[k e2v = s. 28]Te exceptie dwoiáko sie dzielą: iedne są *Simplicia*, drugie *Peremptoria*. *Simplicia*, ktore tylko niosą *perditionem termini* álbo á *citatione libertatem* iáko z strony terminu położenia y formy pozwu *Sig. Crac. 1543. Fol. 3.*

*Peremptoria, quæ perimuno forum, actorem, vel causam*, to iest z strony sądu / *competentiey actoris*, y z strony osoby pozwánego / *fatalia*, Euasyey / dawności / y z wielkiey cześci dillácyey.

[zarzut peremptoryjny, sąd, termin, pozew, forma pozwu, pozwany, powód, przedawnienie, dylacja]

### O terminie.

Bywa vznawanie o tym ieśli termin iest álbo nie.

Jeśli nie masz / tedy albo dzień nàznáczony nie minął / gdy w sądzie Krolá Jego Mości pierwszego dnia iáko gdzie indzie nie wzdawáią / y *vulgo dictatur Prima dies currit*. Albo *nullitatis termini* przyczyná bywa nie przypozwanie / bo po śmierci

ktoreykolwiek strony / bądź zą spuszczeniem Actorowym prąwá y kauzy inszey osobie. á w sądziech Krolá Jego Mości niewiem / áby iáko w inszych po tranlapsiech trafiła sie potrzebá przypozywać / gdyż vstawicznymi Limitacyami zwykły sie odkładać.

Jeśli iest termin / albo z listownego pozwu albo ná słowną skarge y rok nadworny / álbo z ząwiązania ślubem / álbo z poimánia ná gorącym vczynku / álbo z Conseruácyey pierwszego decretu lubo processu / bądź Limitácyey álbo z árestu bydź musi.

Wracaiąc sie do dowodu terminu / iest z pozwow procz innych instáncyey powszechney.

Ná prostą skárge / álbo miedzy obiema dworskiemi vrzednikami y sługami Krolà Jego Mości álbo miedzy Mieszczány y Wieśniakami z Dzierżawcami ich ktorzy gdy są præsentes przy dworze / nie mogą sie odzywać w tey mierze iáko słudzy Krolá Jego Mości ná pozew do Processu prąwá pospolitego.

Zá rokiem Nadwornym / o exces popełniony v sądu álbo ná dworze Krolá Jego Mości przed Pany Assesory álbo przed vrząd Marszałkowy / od ktorego pod czas wytaczaia sie sprąwy ná rozsądek Jego K. M. A ná tribunale zowią to *terminum tactum*.<sup>3</sup>

Z ząwiązania ślubem / z káždego w obec osobą wsprąwie K. P. y woienney / á osobiwie Krolowi Jego M. y káždemu z sługą / factorem y Administratorem swym.

Z Poimánia *in recenti crimine*, meżoboystwá / złodzieystwá / rozboiu / łupu / oppressyey białychgłow / cudzołostwa / y iawnego fálszerstwá etc. álbo innych zbrodny y złoczynstw.

Z Conuersácyey terminu decretem przysięgi / álbo dilácyey / bądź innych stopniow prąwnych ktorym naprzod potrzeba dosyć czynić nie záchodząc mimo nie wdálse Contronersye álbo z inszego sądu / to iest z Remissyey / lubo Appellathey / álbo z przypozwu do prozequowania Appellácyey wydanego.

Z przypozwow do popieránia Appellácyey niedopuszczoney / tylko in *Accessorio pere(m)ptorio*, bo *in simplici accessorio* iáko áppellacya mieyscá nie ma / ták y prozequucia: oczym szerzey w Procesie.

Dowod Terminu z Limitácyey lubo Generálney Krolá Jego Mości lubo Priuatney stron samych.

Z Arestu názáiutrz álbo gdy sprąwà przypádnie / ktory iednák Arest tegosz dnia ktorego wzdádzą przed dwudziestą trzecią godziną ma być czyniony / bo ktoby tego dnia omieszkał árestować / iuż oná Condemnácyá *pernoctata* Arestem nie może sie dźwignąć. Oprocz gdy sądy intermittowane znowu reassumuią / w ten czas do trzeciego dnia od poczećia sądow wolne aresty ná wszelákíe wzdánia bywaią áby kto przypadkiem tákim bedąc w drodze zątrzymány sprąwie swey vpadał.

**[k. fr = s. 29]** Gdyby też táz stronà byłą powtore *ex aresto* wzdána / ktorą pierwszy raz árestowálá / iuż na tákíe powtorzone wzdánie árestu nie pozwalàia / wyiáwszy ieśliby ná pierwszy árest decret álbo Instáncyá iáka zászła z ktorey terminu á nie z árestu gołego wtore wzdánie byłoby otrzymáne.

Ale gdyby drugą strone ten z Arestu wzdál / ktory pierwey árest vczynił / tedy oney drugiey stronie Arest też idzie. Bo co iednemu służy to y drugiemy służyć ma.

---

<sup>3</sup> wyd. 2: Co ámpliowály *Constitutiones Nouelæ, de securitate Iudiciorum etiam Pedaneorum in Regno omnium*.

O położeniu pozwu iuż sie we wtorym rozdziale powiedziało.

*Ratione fori* ktoremu sądowi iaka sprawą ná inszym mász mieyscu *inferiorum subselliorum*.

VZnawanie zàs sądu należności z Appellacyey od tegoż sądu álbo z Remissyey Tribunálney albo przypożwu *pro grauamine* rozsądzác przychodzi ze trzech miar. Albo z strony osob sądowych / ieśliby były doskonałe ták liczbą zupełną Collegow swoich / to iest sąd Ziemski y Commisarze / óczym niżey: iáko ląty zupełnymi / ktemu vrodzeniem szlacheckim / ośiadłością / y przyśiężeniem na vrząd / & *plenitudine iuris*, gdy officialis nie iest *aliqua poena diminutus capite*, álbo ieśli pozwany z własnego do inszego powiatu nie iest wyzwany za czym ná áktorze byłaby *poena euocationis* 14. grzywien. *Sig. Pet. 1511. Fol. 91.*

Komisarze iednák do rozgraniczenia mogą bydź nie tylko z tegoż / ále y z inszego bliższego Woiewodztwá / *Sig. 3. Cra. 1588. Fol 26.* Choćiażby w onym Woiewodztwie w którym graniczyć máią / ośiadłości nie mieli / oprócz podkomorzego y komorniká / ktorzy przyśięgłymi y w oney ziemy ośiadłemu bydź máią. Ale ich przynamniej piąci do granic potrzebá / to iest dwu Dignitarzow / dwu vrzedników Ziemskich / piątego Podkomorzego álbo komorniká. *Alber: Petric: 1494. Fol: 53.*

A gdyby graniczyć miano między dobrámi dwu różnych ziem álbo Woiewodztw tedy z oboiey ziemie Podkomorzowie / álbo ich komornicy máią bydź Commisarzmi. Jeśliby też podkomorzy od dwuch dobr dziedzičných graniczyć chciał álbo dzierżawcą dobr Krola Jego M. był / tedy ná mieysce iego Krol Je(go) M. zwykł śláhcicá ośiadłego oney ziemie subdelegowác. *Aug. 1537, Fol: 6.*

W innych Commissiách do wykupná álbo ná rozgraniczenie dwu dzierżaw dobr stołu Krolá Jego M. tákże między dzierżawcami / á poddanymi Krolá Jego M. y w innych w ktorych záchodzi z obu stron práwo Krolá Jego Mości / może bydź Commisarzem / ktokolwiek *pro arbitrio Cancellariæ* choć dignitarz ani vrzednik ziemski / byle tylko wedle opisania Commissiey zupełna ich liczbá była.

Albo z strony stron / áby żałuiący obżałowánego do iego własney Jurisdicyey pozywał / śláhcicá ośiadłego do ziemstwà: nieośiadłego / gdzie do zástác do Grodu / Plebeusza do Prává Máýdeburckiego / Wieśniakà prze iego Pánem / Prusaká przed právem Chełmińskim / sługá z Pánem / tákże celnikà / *in quocunque foro*.

Albo z strony rzeczy o ktorą idzie/ aby *Ordinarij Iudices* w Articuly inszey Jurisdicyey nie wzdawali sie / iáko Ziemstwo w Duchowne sądy / albo Grod w Ziemskie spràwy / y Commisarze *extra facultatem Commissionis suæ*. Bo co ktory nád swoje władzą czyni / to wszystko nie iáko vrząd / ále iáko *priuatus* czyni / y nawietsza *nullitas* káždego Processu *ex incompetencia* sądu zádác sie może / gdy *metas Officij* wykràcza.

Jednak gdyby Actor pozwawszy do sądu nienależącego / dopuścił sie wzdác pozwánemu *in Euasione*, iuż tákiego wzdánia *in competentia fori*, ktore pozwánem swym sam sobie vczynił y áprobował burzyć nie może.

[termin, sąd, król, wzdanie, nieprzypożwanie, strona, śmierć, przypożwanie, limitacja, kauza, prawo, skarga, ustność, pisemność, rok nadworny, ślub, pojmanie na gorącym uczynku, dekret, proces, areszt, instancja, urzédnik, sługa, mieszczanin, kmieć, dzierżawca, dwór, pozew, asesor, urząd marszałkowy, trybunał, pełnomocnik, administrator, mężobójstwo, złodziejstwo, rozbój, łup, cudzołóstwo,

fałszerstwo, zbrodnia, dekret, przysięga, dylacja, apelacja, remisja, areszt, zasądzenie, należność, przypozew, sąd ziemski, komisarz, cenzus, powiat, pozwany, województwo, podkomorzy, osiadłość, granica, komornik, przysięgły, dygnitarz, subdelegacja, komisja, wykup, rozgraniczenie, dzierżawa, dobra, jurysdykcja, szlachcic, nieosiadłość, gród, plebejusz, prawo magdeburskie, pan, prusak, prawo chełmińskie, sługa, celnik, rzecz, artykuł, sądy duchowne, właściwość miejscowa, właściwość rzeczowa]

### O Osobie Powodowej.

VZnać ieśli Bánnit álbo nie? bo Bánnit mieysca w prawie nie ma.

Ktemu ieśli *Minorennis* á czyni z opiekunem albo nie / czyli też *adultus*. A ieśli sie opiekunowie różni o opiekę zepną / otym zaráz rozsądzić potrzeba.

Nádto ieśli mezátká z mężem iáko z opiekunem pozywa / czyli nie. wdowá zász *sui iuris* iest / bez opiekuná do práwá stáwác może.

Przytym ieśli szalony z kuratorami swoimi czyni álbo nie: ktorzy kuratorowi máią bliższy krewni po mieczu bydź / a gdyby tych nie stáło / tedy od Krolá Jego Mości náznáčení.

Różność Curatorów od Tutorów tá iest / iż owi *adulorum*, ále ná rozumie zeszlých / á ci *minorennium* bywáią.

Do tego ieśli śláhcíc / czyli prostego narodu / który rozdział stanu naywiecey *in personalibus causis* iáko strony ran / więzienia / zabićia czyniony bywa: Aug, 1577. Fol. 6. bo ináczey śláhecki gwałt / á ináczey prostego człowieka sądzić sie musi. Nad to poddány bez ássistentiey Pàná swego pozywác nie może: à w dobrách Krolá Jego Mości bez dzierżawce.<sup>4</sup>

Jeśli cryminálney spráwy áktor osobą swą popiera. A ieśli kilká áktorów w niey położono / dosyć że ieden z nich od wszystkich oczywiście stoi / także od sierot ieden opiekun. A przy Instygátorze dosyć też że ieden delator w pozwie miánowany stáwi sie / bo ináczey takie sprawy prokurator popierać nie może / y owszem pozwány wolny wiecznie bywa / á ná áktorá albo delatora nie będącego / *poena Talionis* rościánie sie. Kazi. 1368. Visl. fol. 4.

Z máterey też sámej spráwy o którą idzie *competentia actoratus* vznawána bywa / to iest áby kto o cudzą krzywdę nie czynił / oprócz tego gdy żoná o zabićie meża pozywa / albo dálszy / o zabićie krewnego swego kiedy bliższy milczą. Sig. 111. 1588. fol. 33. także przyiaćiel / o wyswobodzenie z więzienia przyiaćielá / álbo pan o słuę & *è contra*, Sig. 3. *ibid. folio 31*. K temu w wielu innych rzeczęách / z písanego práwá álbo spráwiedliwósci komu do popierána należących / ktore przypadki trudno wyliczone y opsáne być mogą.

Dwu competitorów pozwány odpowiedzią znośić nie powinien / áliás takim pozwánemu suspensią skázuią áż sie owi rozeprą *de potioritate*. Ale gdyby ieden z nich zaciągnął spráwę swą dálekim progressem / á drugi o tosz nowo pozwał / iuż ten pośledniejszy Actor iáko interceptor bywa odrzucon / á pierwszemu áktorowi skázuią kauze konczyć. Jednak onym competitorom nie zágradzą sie drogá z nowego pozwu rozeprzeć sie miedzy sobą o lepszość práwá.

[banita, banicja, niepełnoletni, dorosły, tutor, opiekun, kurator, mężatka, mąż, wdowa, zdolność do czynności prawnych, *sui iuris*, szalony, król, pokrewieństwo, szlachcic, naród, zabójstwo, więzienie,

<sup>4</sup> wyd. 2: Jednak Mieszczańie Miast Krolewskich / *sine Assistentia* pozywác mogą.

gwałt, asysta, pan, sługa, dobra, dzierżawca, actor, sprawa kryminalna, sierota, instygator, delator, oskarżyciel, prokurator, pozwany, powód, sprawiedliwość, powództwo, prawo do wytoczenia powództwa, krzywda, przyjaciel, powód, skazanie, sprawa, kauza, prawo]

#### O osobie pozwanego.

Także wważyć okoliczności wszystkie pozwanego iako y Actorá / z strony płci / lat / doskonałego rozumu / y Banniciey.

Jednak Crimináliter o potciwość pozwany nie może bydź odstrychnion Banicją / od pokazania niewinności swej / gdyż mu o wietszą rzecz idzie.

Gdyby też pozwano kogo z Tutormij albo z curatorami *de nomine & cognomine* mianowanymi / y otrzymanoby przewod prawa / przysięga na znieśnienie onego postępu nie bywa odkładana do lat *minorennis* / albo do wrocenia się ku rozumowi szalonego / ale tutorowie albo Curatorowie jego w processie mianowani / powinni przysięgami swemi on Proces zność.

Trafia się też z strony pozwanego vznawać / ieśli iest na posłudze R. P. albo Żołnierskiej. *Kazim. Korczy. 1451. Fol. 115 Sig. Petric. 1538. Fol. 114.* albo w Poselstwie / o czym szerzej niżej w Dyllacyach.

[pozwany, powód, płeć, wiek, banicja, banita, *criminaliter*, postępowanie karne, niewinność, kurator, opiekun, przewod prawa, przysięga, postęp, małoletni, szalony, proces, mianowanie, posługa, poselstwo, dylacja]

#### Z strony processu.

W Sprawach w ktorych pierwszy rok nie iest zawity / *in poena contumaciæ* wzdawiają [k. f2r = s. 31] / oprócz tego gdyby się kto chciał rozpierać na pierwszym terminie iako to pospolicie bywa na Seymiech w kryminalnych sprawach w ktorych pozwani niechcąc długo leżeć / w zadany sobie kryminale / albo *præferendo* niewinność przy wzdawaniu *in poena Contumatiæ* przed Deputaty z Senátu od Krola Jego Mości wysądzonymi

y przed sądem Ziemskim submittuie się / bądź przez się / bądź przez inszą osobę *iure experiri* na pierwszy nie zawity pozew / którą submituią zapisaia / y iuż z niej iako z wtorego pozwu / powinien pozwany peremptoriè odpowiadać.

Także też rok słowny Nadworny / iako y pozew pierwszy nie ma zawitego terminu / ale zdawszy pozwanego *ex citatione verbali curiali in poena Contumaciæ* trzeba go przez listowny pozew wtorem zawitym rokiem pozwać.<sup>5</sup>

W sprawach Wołyńskich mikogo nie wzdawiają aż po trzy dni wołan będzie / a w koronnych razem trzy kroć przywołaia y czwarty nád obyczay.

*In Ciuilibus* na zawitym roku *in vim lucri* samey táxy przysądzenie otrzymawiają / gdy sprawa iest o prostą krzywdę. w sprawie zaś gwałtowne(go) przysądzenia / táxe y grunt przysądzaia. w sprawie o wydział / y o gwałtowne wybićie w sądzie ziemskim táxa szkod bywa otrzymána. w inszych sprawach / albo *adiudicationem petitorum actoris* przysądzaia / albo też *lucrum taxæ* / co w pozwie piszą. *Quod sibi contra te æstimat. N. Mar.* o co do tegoż sądu przypowieszyć *termino concitatorio* potrzebá / gdzie ieśli by zaś pozwanego wzdano *in Astitione termini concitatorij*, *Sig. 1523. Fol.*

<sup>5</sup> wyd. 2: *Secus ex tacto termino* na Trybunale y w inszych Sądach.

200. tedy Actor podług owych słow pozwowych & *totidem damni* otrzymawa ná nim *damna exinde sequuta* z odesłaniem oboygà táxy & *damnorum* na *exequutia*.

Ktorá Exekucia w Polskim y Wołyńskim prawie *Loci Capitaneo Sig. 1523 Fol. 200.* á w Pruskich *Palatino* należy.

Kiedy z *controversiey* zysk sie otrzyma /nie trzebá przypowieszczać o *satisfactia* zá zysk /ale zaráz *satisfactio in vim lucri decernitur*. Także gdy ná Trybunale táxe skazą /nie trzebá przypowieszczać do *satisfactiey* ále zaráz *pro interponendis vadiis triplicatis*, obwinionego pozwać. Gdyby sie też *in termino astito* ozwał pozwany /nie powinien áctor *prosequi causam*, áż pierwey obwiniony *lucrum* zniešie. w sprawách o wydźiał / y o wybićie / nie bywa ástyciey / ále gdy *lucrum* nalażą y *in vim lucri decernetur diuisio*. tedy pozwać o záłożenie *vadiorum triplicatorii vadio Capitaneali primario correspondentium*.

*In criminalibus* zaś gdy ná roku záwitym *in vim lucri poena infamiæ* z remissyá ná *execucią* otrzymaná bedźie /y vniwersał ná imánie *infamem* wydádzą / iuż dąlszemi stopniámi *executionis* iáko *in Ciuilibus* nie trzebá przekonánego pozywác. Ale zá pokazaniem tylko *decretu* przez strone /káždy vrząd powinien takiego imác / y nie słucháiąc iego žádnych obron zaráz ná gardle kárác. *Aug. 1564. Fol. 31.*

Gdy *in Contumaciam* otrzyma sie tákí álbó dąlszy Proces *executionis*, á *decret infamiæ* álbó *banitionis* nie zaydźie / álbó ieśli po bányey nie wynidą niedźieli dwánaście / bądź też po wyśćiu ich odźierzy obwiniony subleuácyá / albo iey prorogácyá / powinien Actor wywieść Proces z początku / álbó od ostátniego *decretu excontrouersya* vczynionego. *Aug. 1557. fol: 6.*

Iż też niższe Subsella niedopuszczaią pozwánym mocyey y áppellácyey / *ab Accessorijs simplicibus*, ktemu o wykupná dobr zástáwnych / o óczynienie spráwiedliwóści / do zapisu / y w *Exequutiey* rzećzy osądzony / álbó retent Poborowych / tákże z strony wźiećia człowieká / y w innych rzeczách / w ktorých tego *expressè* práwo broni / tedy gry takowym niedopisczeniem áppellácyey / bądź z iákieykolwiek przyćzyny *incompetentij* (wysszey ná swym mieyscu opisáney) pozwány rozumie sie bydź obćiążonym: przypozywa *ad superius Tribunal* dwoiáko / álbó *ratione grauaminis*, álbó *ad prosequendam appellationem seu motionem*.

[k. f2v = s. 32] Gdy *pro grauamine & incompetentiæ* álbó *pro male iudicato* dla niedopuszczenia ruszenia & *exinde pro damnis*: sąd álbó vrząd przypozywaią / tedy y strone áctorowá *tanquam partem adhærente* potrzebá przypozwác *ad attendendum*, áby oná *suppleat defensam iudicij* gdyż o nie idźie.

W tákowe przypozwy przeciw sądowi táxe kładą / áby *terrore illius* vczyniła mu sie *necessitas comparendi*, stroná zaś dla stráty *processu* swego stanác muśi / choć w iey pozwie táxy nie bywa / pierwszy rok iest nie záwity *in poena Contumaciæ* trzebá obudwu wzdáwác / y dilácie idą iey *ad munimenta* / á ieden bez drugiegoniepowinien sie spráwować y owszem suspenduią spráwe drugiego / gdyby z iednym z nich z iákiey przyćzyny stanefá. Jednák pospolicie vrzedu stroná vchodząc swey szkody brni / poki do zapláty szkod álbó peny nie przychodźi.

Gdyby też przed skończeniem spráwy Sedźi álbó vrzednik vmárł / po iego śmierći brzemie iego spráwy nie ná iego potomki (ktorzy *personalia onera* vrzedu

przodków swych w żadney sprawie nościć niepowinni) ale na strone przypáda / y one po śmierci iego przypozwáią.

Z takich pozwow nie tylko *ex incompetencia fori* / ale też y *ex male iudicato, vel non admissione motionis* / gdy sie *grauamen* pokaże / processy cassuią.

A gdyby zaś pokázáło sie / że kto nie słusznie sąd albo vrząd tym sposobem pozwał / tedy kàżdemu z osobná / powinien będzie zápłacić in instanti / dwoie ćzternaście grzywien / także y stronie przypozwáney. Aug. 1557. Fol. 16.

Gdyby też ná ten pozew sąd y strona nie stáneła / tedy sąd w táxie / á strona in cassatione processus bywa wzdawána.

Przypozwy zaś *ad prosequendam appellationem seu motionem* bez táxy bywáią / y dla tegoż ich sedžia albo vrząd nie áttentuie / ale stroná dla całości processu swego to zawiádywa / á pierwszy termin z takich przypozwow zawity bywa / y dylàcyé ná nie nie idą. Appellácyą od mociey w tym iest różna / iż zá áppellácyą sàma stroná dekretu broni / po ktorey wynidzie / dla czego też *ad prosequendam appellatione* sàme strone przypozwáią iáko od Commissarzow w Máýdeburskich y w Chełmińskich sprawach. A zá mocyą sedžia albo vrzednik ruszony był przedtym / powinien przy stronie bronić sentencyey swoiey / dawáiąc przyczyny słuszności iey / y gdy ápprobowano dekret iego / bierał y teraz ná Trybunale bierze ieszcze sedžia Ziemski choć absens od tego ktory *temere* ruszy *pæne* 3. grzywny. A Podkomorzy 6. grzywien / sedžia Grodzki albo Podstarości 3. wiárdunki. Dla czego do mociey nie sàme tylko strone *ad prosequendam motionem* àle y sedziego *ad expurgandam sententiam* przypozwác trzebá. Sig. 1538. fol. 165. Caz. mag. fol. 241. Sig. 1543. fol. 3. Aug. 1530. fol. 3. Steph. 1578. fol. 187.

Z takich tedy przypozwow vznawa wyssze *subselium* / ieśli *grauamen* stáło sie pozwanemu / albo w dekrete albo e niedopuszczoney motiey.

[proces, sprawa, rok, wzdanie, termin, sejm, sprawy kryminalne, powód, pozwany, niewinność, deputat, senat, król, sąd ziemski, pozew, pozew, pozwanie, termin zawity, submisja, obyczaj, taksa, przysądzenie, sąd ziemski, krzywda, wybicie, szkoda, grunt, egzekucja, pruski, zysk, zadośćuczynienie, trybunał, obwiniony, zakład troisty, infamia, kara, uniwersał, dekret, urząd, obrona, karanie, kara śmierci, kontumacja, wykup, zapis, zastaw, rzecz osądzona, apelacja, przypozwanie, sąd, dylacja, urzędnik, śmierć, potomek, dziedziczność, nieważność, umorzenie postępowania, zapłata, grzywna, niestawiennictwo, opłata, komisarz, sentencja, słuszność, podkomorzy, podstarości, *gravamen*]

Z strony dekretu albo in forma, albo in materia.

*IN forma* ieśli *per saltum* miásto *procedere* skazano *respondere*, albo miásto *respondere, directe respondere*, albo ná controwersią *in accessorio*, wczyniono dekret *in principali*.

*In materia* ieśli nie słusznie odcięto prawną áffectácią pozwanego.

Z strony niedopuszczenia ruszenia / ieśli *accessorium peremptorium* názwáno *leue accessorium*. Albo ieśli *extra forum vel naturam inscriptionis seu exequutionis* áctor wyćiągał spráwe / y ieśli pozwány wnošíł *peremptoriam exceptionem*, ktora *perimebat inscriptionem*, albo *male obtentum realiter* pokázował / ktoreby *perimeret exequutionem*, z iáwnych rozmáitych wáżnych przyczyn.

Záczym gdy vznáią dekret niesłuszny / kássuią go / y z dálszym postepkiem / albo gdy dekretu nie zganią / iedno znaydą *motionem fuisse admissibilem*, tedy tylko *vltior processus cassatur & caussa in integrum restituitur*.

[k. gr = s. 33] Tákíey jednák *prosequutíey* pozwány czynić nie może gdyby w dalszym postepku ná dekreće przestał / álbo poki rok y sześć Niedziel nie minie *ad prosequutionem* nie przypożwał.

Do których *prosequutíy* niewiem by kiedy przychodzić miàło àktorowi ktoremu *appelátie* záwsze máią byđż dopuszczàne / gdysz mu wolno spràwe swoje zwlecz poki chce. Jednák gdyby tey wolności vżywał ná wexàcye y turbowànie niewinne pozwánego / á ná terminie przysięgi *in principali negotio* przeciw niemu otrzymaný chciał wlec dla vpilnowània álbo szkodzenia iego / tedy podczas *inferiora subsellia* nie czynią nowego dekretu / ná pierwszy dekret przysięgi / y nie wzdawàiąc sie w cognicyą *controversyey* albo *áffectàciey* àktorowey / któraby miàsto czynienia przysięgi wnośił / dopuszczàią pozwánemu przeciw niemu *vlteriozem processu* od czego y aktorowi nie pozwalàią ruszenia / gdysz tákíe dopuszczenie *processu* nie ták dálece zá dekret / iàko ráczey zá interlokutoryą y zá wstpek *processu co(n)de(m)nationis* ma byđż poczytàne / á ruszenie od *processu* nie ma íśđż tylko od dekretu od tákowey *interlocutoryey* ruszenia niedopuszczonego / niemàłby sie àktor *coram supremo iudice per prosequutionem* odzywàć / y owszem iuż w swojej spràwie miàłby wpàdàć.

Jeśliby też w spràwie *zadworney* dopuszczono pozwánemu ruszenia álbo *appellàciey* ná Trybunał / tedy àktor od onego nieporzàdnego ruszenia / może ruszyć do sądu Krolà Je(go) Mći tàm gdzie własníe spràwà należy / áby nie dopuszczał zàciàgàć spràwy w sąd nie należny / gdyż w tey mierze ná vbieżeniu w połwygràney bedźie / bo ieśli pierwey byłaby cognicia w tey spràwie zá dworem / iuż nie bedźie mógł Trybunał dekretow Krolà Je(go) Mći *in dubium* wokowàć & *è conuerso*. Steph. 1528. fol. 185.

Acz ruszenia iàko sie námieniło bywàią od *processow* / tylko od dekretow / àle íż vznawànie inszego sądu otym gdzie ruszenia dopuścić ma w sobie poniekađ *vim decreti* zàmyka: Przeto słuszníe àktor od dopuszczonego niesłuszníe ruszenia gdzie indźie niż *ad forum competens interponuie* drugą mocą / gdyż inàczey nie mogłby też spràwy swey do nienależnego sądu wykierowàney *ad forum competens* reuokowàć y restyfikowàć.

A gdyby też powód spràwy zàczetey á potym iàkiey przyczyny zàniechàney nie odnowił przypożwem do roku y sześci Niedziel / traći ià / oprocz rzeczy osàdzoney który do trzech lat y trzech mieśiecy nie popieràniem nie vpuszcza. Ktemu strony wykupná / o grànice / o dział / y do zápisu: nadto / strony dobr Krolà Je(go) Mći y rzeczy skàrbowych / w których ták Krol Je(go) Mć. przeciw poddànemu / iàko y poddàny przeciw Krolowi Je(go) Mći nie kauze / ale proces tylko *fatalibus* tràći. *Minorennis* też tákim zàniechàniem w spràwie nie vpàda. Jednák gdy sie spràwà limitàciami Generálnymi pomyka / á w tym czàśie nikt z żadney strony nie vmrzepokimby przypożwàć potrzebà było / tedy fátaliami kauza nie vpada. Sig. III. 1588. fol. 28. Kaz. fol. 159. Const. 5.

A íż kauzy *fatalibus* vpàdłe / zwykli niektorzy krześi ć fałszywymi relàcyàmi wożnow których sie tych skàżonych czàsow nàmnożyło / dla tego kàżda relàtia po wyściu *fataliorum* zápisàna / iest podeyrzana y nie bywa wàżna / àżby ià àktor poprzyśiàł / íż prawdźiwie przez wożnego ieset pozew w ten dzień położony / iàko wyznał niż àktor kauzys *fatalibus* nie opuścił . Gdyby záś àktor niechciał iey poprzyśiàć / tedy ieśli pozwány przysięże ná vpuszczenie kauzy álbo *processu fátaliami* / wolen bywa iàko sie wysszey nàpisało.

Gdyby też woźny dwie relacje sobie przeciwne uczynił / pierwsza ważniejsza bywa / wyiawszy żeby innym dostatecznym wywodem była przekonana / a woźny pierwszą relacją rewokowawszy / sam siebie w fałsie potepia / y przez urząd Woiewodzy / iako fałszerz karan bydź ma.

[pozwany, powód, dekret, forma, treść, skazanie, odpowiadać, egzekucja, przyczyna, prosekucja, termin, niesłuszność, apelacja, sprawa, postęp, wolność, niewinność, przysięga, kognicja, wzwanie, występ, proces, sprawa sądowa, król, sąd, trybunał, właściwość sądu, wokuwać, niezależność sądu, odnowienie sprawy, przypozwanie, rzecz osądzona, wykupno, granice, dział, zapis, dobra, rzecz skarbowa, poddany, kauza, fatalia, limitacja, śmierć, relacja, fałsz, woźny, urząd wojewody, karanie]

#### [k. gv = s. 34] *Euasia.*

TRąci też sprawę powod dopuściwszy się pozwánemu in euasione wzdać / procz wyższych przypadków w których euasia proces albo termin tylko podnosi / nie kauze / ale przeciw *euasiey Minorennitas* nie pomoże nie dorosłego. Jednak na opiece tey stráty swej z niedbalstwá iego ścigać może. *Kaz. fol. 5. Const. fol. 3.*

[powód, pozwany, utrata sprawy, wzwanie, przypadek, proces, termin, kauza, powołanie, niepełnoletni, opiekun, niedbalstwo, ściganie]

#### O Dawnościach.

IZ każda rzecz łącznie może za świeżą być osądzona / niż gdy się zastarzeje / dla tego dawność w prawie jest postanowiona / przeciw niedbalym y leniwym / którzy mogą wczás swej rzeczy wrzedownie dochodzić / oney zamilczywają / y dpoiszczawają się iey zastarzeniem zatrudniać. *Kaz. fol. 189.*

Różność *præscriptionum à fatalibus* takowa jest / iż te są w Proceście / a tam te w rzeczy samej albo w sprawie.

W Cesarskim Prawie *male fidei possessor non præscribit.*

W Ziemskim zaś Koronnym / y złe prawo mającemu dawność nie naprawuie y niemającemu daie. Ale nie we wszystkich sprawach / y nie każdego czasu. Bo acz w wielu y owszem w wiecey przypadkach dawność idzie / ale w drugich zgoła nigdy nie idzie.

W których idzie / tedy częścią względem osoby aktorowej / częścią względem rzeczy albo *subiecta materiæ* bywa rachowana.

Względem osoby Meszcyźnie / mającej lat piętnaście / do trzech lat y do trzech miesięcy. Pannie we dwanaście lat także / a przeciwko opiekunowi o dobrą po szciu za mąż / także trzy lata y trzy miesiące. *Wlad. fol. 159. Kaz. fol. 10. Kaz. fol. 188 & fol. 189. Wlad. Fol. 159 Kaz. Fol. 291.*

Meżatce *pertendenti se ius habere ad aliquam hæreditatem ratione dotis vel quolibet alio modo* lat dziesięć. *Kaz. Vislic. 187.*

Wdowie *eodem modo asserenti aliquam hereditatem ratione dotis & quolibet alio iure ad septinere lat sześć . ibid.*

Mniszce lat dwadzieścia. *Sig. Pet. 1519. Fol. 161.*

Wieżniowie w rekach nieprzyjacielskich przez czas wszytek więzienia iego. *Kaz. Visl. Fol. 188.*

Szalonemu do wrocenia się ku rozumowi.

Kupcowi o dług do rejestrow iego trzy látá. *Sig. Cra. 1540, Fol. 156.*

Względem rzeczy o wykupno zastáwy lát trzydziéści. *Wlad. Sigis. 1448. fol. 173.*

O pożyczáne rzeczy cztery látá. *Kaz. fol. 101.*

O wykupno bliskoscią przedániá maietnoéści bliskiego krewnego álbo dłużniká swego / trzy látá trzy miesiące: *Kaz. fol. 188. & Sig. 3588. fol. 38.*

O każde dobrá względem iákiegokolwiek prává / zapisu / y przywileiu / bądź dekretu & *consequenter* o każdá krzywde / także trzy látá y trzy miesiące. o euikcią do zapisu przeciwko mężczyźnie / także trzy látá y trzy miesiące. A przeciw innym osobom poty powinien *venditor* álbo *donator* bronić *emptorem vel donatarium, seu quæsitorem suum*, poki służy *præscriptia* / ktoreykolwiek osobie *impetitoris*, według wyżey opisánego rozdziału osob / względem czego dokładáią w zapisiech przy *Condicyey Euictionis tueri per omnes præscriptiones terrestres prout ad quamlibet personam terrestis præscriptio pertinet*: względem mężczyzny do trzech lat / względem meżátki do dzieśiáci / względem wdowy do sześci lát / iáko wyżey powinien *possessorá venditor* álbo *donator* bronić / poki *impetitor* ma czás dochodzenia onych dobr. *Kaz. fol. 189. & 188. Wlad. Iag. fol. 187.*

O głowie *ciuiliter* pozwána trzy látá. *Kaz. fol. 187.*

O postáwienie płotá ná cudzym gruncie dwie lecie. *Sig. 1588. fol. 31. Kaz. fol. 24.*

O Złodzieystwo dalszey páráfey trzy látá / á w iedney páráfey rok. *Kaz. fol. 10. Idem. Ibid.*

[k. g2r = s. 35] O rekoiemstwo słowne / rok y sześć niedziel. *Sig. fol. 40.*

O chłopà zbiegłego rok kiedy onim wiedzą. *Kaz. Fol. 142.*

Zapis grodu nie wiecznego do ziemstwà nieprzenieśiony rok. *Alb. 1496. & Sig. Cra. 1507. fol. 116.*

Ziemski trzy látá y trzy miesiące *vt supra.*

*Actio recentis criminis* iáko o wybićie sposessyey rok y sześć niedziel / ktory czás gdy wynidzie choć opuści. *Actor causam expulsionis ratione facti* w grodzie zámilczeniem. Jednak *pro occupatione ratione potioritatis iurium* do ziemstwá może pozwać przed wyście lat trzech y trzech miesięcy. *Alex. 1505. fol. 220.*

Tákże Kriminálney spráwy od vczynku niepopieráiąc / álbo záczerwysz od zániechànego punktu nie koncząc do roku u sześci niedziel / nie tylko iá tráci do popárčia kryminálneho / ále y *poenam Talionis* odnoéści. Jednak krimináł vtráciwszy *ciuiliter* o głowe do trzech lat / iáko wyżey czynić może. Stąd gdy meżoboycá niezásiądzie albo nie wysiedzi w wieży kryminál znowu vroéćie.

Ktora dawnoéć kryminál ná rok y sześć niedziel / ieśli tylko mężczyźnie / czy y meżátce / wdowie etc. służyć ma / rózne otym są opinie. Jedni mniemáią / iż tá *præscriptia criminalium respicit sexum & statum actorum*. Drudzy iá rozumieią byđz Generálną osobą / káżdey płci y stanu / byle tylko miála zupełne látá / rozum / á w więzieniu nie byłá / iákosz y práwo odmawia / iż meżatce dzieśieć lat dawnoéści należy / względem poságu y dobr / wdowie względem opráwy dziedzictwá (strony czego wyżey *formaliæ verba legum* dołożyły sie) co ná niższe przypadki wątpie / áby mogło byđz pociągano. Ale iż podług pierwszej opiniey może sie też trácić / iż ona będąc *in potestate maritii* przeciwko krewnemu álbo záchowałemu meżowemu / nie mogłaby nad iego wolą czynić *criminaliter*: záczym nie słuszną / áby dla tego

prescriptiã co trãciã moglã. Przetoż rozumiałbym w tey rzeçzy wważãc słusznořć y werificatiã przyczyn / ktoremiby sie przeciwko tey dawnořci szczycono / á *generaliter* rok y szeřć niedziel dawnořci *criminalium* / zachowuiãc przeciwko kãżdey condiciei ossbie. Te ktorzy nie byli *sui iuris* / y nie mogliby *aliena culpa* popierãc *intra tempus legale* tãkich spraw mieã wyiete od tey Generãlney præscriptiei / iãko w tey mierze / Meżatke / *minoremnes*, wieźnie / y szalone. *Kaz. Mag. fol. 189.*

Jednãk y w tych nie zãwsze dawnořć idźie. Bo trafiãiã sie przypadki / czeřć pospolite / czeřć priwatne niektorych osob / ktore iã przerywãiã.

Pospolite iãko Interregnum y rok po korunãcyey Krolã Jego Mořci. *Steph. 1526. fol. 162. Sig. III. 1588. Fol. 54.*

Ktemu ruszenie nã woynne pospolite / zã ktorym y sãdowi vrzednicy ruszyã sie / y iurisdycie swoje zãwieřciã powinni.

Ale wãkãncia iurisdyciei ktoreykolwiek inszey / albo zãniechãnie przez iãki czãs z ktoregokolwiek innego przypadku nie przerywa dawnořci. w czym sie ich wiele myli / ktorzy pod wãkãncyã urzedu y zãniesãdzeniem dũgim rokov / nieklãdã pozwow áż *intra a tempus legale* przed terminem rozumieiãc / iãboby zatrzymãnie iurisdyciei miało dawnořć podnořciã / áżeby miały czekaã sãdy pozwow / à nie pozwy sãdow. Zãczym w sprãwãch swych vpadãiã.

Priwany zãř przypadek przerwãnia dawnořci / iest niewiãdomořć krzywdy *actoris* nie prãwã. Ale nie gruba. Jãko o Meżoboycy przed tym niewiãdomym. Albo o kmieciu zbiegũy etc. Jednãk tego potrzebã przyřiegã dowieřã / iż *reuera* niewieđział / o krzywdźie. Gdyź dawnořć nie rzeçzy niewiãdomym ale leniwym szkodźiã ma / iãko sie wyźey dołõżyło. *Kaz. folio 107. Kazim. Fol. 142.*

[przedawnienie, powõd, pozwany, rzecz, osãdzenie, niedbalstwo, lenistwo, dochodzenie, zaniechanie, zarzut przedawnienia, prawo cesarskie, prawo ziemskie koronne, złe prawo, sprawa, proces, mężczyzna, niepełnoletniořć, panna, zamãżpõjście, mężatka, wdowa, mniszka, wieźieñ, wieźienie, nieprzyjaciel, szalony, niepoczytalny, kupiec, dũg, rejestr, wykup, zastaw, pożyka, sprzedaż, pokrewieñstwo, krewny, dũżnik, prawo, krzywda, sprzedawca, donator, darczyñca, kondycja, posesor, posiadacz, dobra, dochodzenie, kara řmierci, głõwsczyzna, grunt, przywilej, dekret, złodziejstwo, kradzież, parafia, rękojemstwo, poręczenie ustne, chłõp, zbieg, grõd, ziemstwo, wybicie, posesja, pozwanie, mężobõjca, sprawy kryminalne, pozbawienie wolnořci, prawo talionu, opinia, płeć, stan, pełnoletnořć, řwiadomořć, posag, dziedzictwo, słusznořć, *sui iuris*, przypadek, pospolitořć, prywatny, bezkrõlewie, termin, korunacja, pospolite ruszenie, sãd, urzędnik, jursdykcja, zawieszenie, przerwanie, urzãd, roki, pozew, krõl, kmieć]

Nie idźie zãř dãwnořć w tych sprãwãch.

Nãprzod o dobrã Krolã Jego Mořci y skarbowe miedzy Krolem Jego Mořciã á poddãnymi nã obiedwie stronie. *Sig. 3. 1533. Fol. 28.*

[k. g2v = s. 36] Item z strony řiedzenia w wieży o zãbitã głõwe o ktorã iãko obwiniony z stronã iednãc sie nie może *tanquam pro poena publica* / tãk teź y præscriptia wolen byã od niey nie ma / boby tym sposobem meżoboycy *ex conducto* vchodźili wieże / obwãrowawszy tylko áby ich nie pozywano *intra præscriptionem*.

K temu o wykupnã dobr na wyderkawf albo posãgu / y oprãwãch zãpisãnych tãkże w przezyskãch rozmãitych / ktore wszystkie dawnořci nie mãiã.

Acz dwoiákie zapisy wydekawfowe bywáią / iedne ktorými pewny czynsz ná dobràch / drugie ktorými dobrá sáme z possessyą *cum pacto retro vendendi* przedáią. Oboich wykupno dawności nie ma / ále czynszu rocznego nie vpomináiący sie do trzech lat y do trzech mieśiecy / tráci go dawnością. Jednak *onus* płácenia ná potym czynszu ná dobràch zostawa wyderkawfem obciążonych wcale zástawą / poki ich *absolutus hæres* nie wykupi / y quitu z summy główney nie otrzyma.

[przedawnienie, zakaz, król, sprawy skarbowe, poddany, podatki, pozbawienie wolności, zabójstwo, obwiniony, strona, pojednanie, kara, zarzut przedawnienia, mężobójca, kondykcja, pozwanie, wykup, dobra, wyderkauf, posag, oprawa, zapis, przezysk, zapis, czynsz, posesja, sprzedaż, utrata, zapłata, obciążenie, dziedzic, kwit, suma główna]

### Dylácye.

DWoiákie są / iedne *legalium impedimentorum*, drugie do obrony sprawy.

*Legalia impedimenta* zaś dwoiákie. *Priuata* cztery / *simplici*, & *vera infirmitate*, *pro maiori*, *minorennitate*. Publica dwoie *seruitij Reipub. legationis vel militaris* procz vniuersales *casus* wojny / powietrza / y *Interegni* / zá ktorými samymi sądy vstawáią.

*Simplici infirmitate* dyláciey vżywano niekiedy / vchodząc *poenam contumatiæ* ná pierwszym roku / ále iż potym pieniądze *poenam contumatiæ*<sup>6</sup>, tylko w Ziemstwie w kauzách o niewczynienie sprawiedliwości / áby nie *luita poena* / ále *sub poena trium marcarum*, ná wtorym roku skázowano *admissionem iustitiæ*. A w drugiey kauzie *ratione difamationem*<sup>7</sup> y bydź wolen podług Statuta. *Et statim non reuocat aut negat quod dixit*. Bo to *statim exprexi* rozumieią *in primo termino*. Sig. 1523. fol. 1991. Crac. 1532. Idem Crac. 1531. fol. 67. Kaz. fol. 5.<sup>8</sup>

*Vera infirmitate*, przez ośiádłego szláchćicà ma bydź bràna / y potym ná wtorym roku sámotrzyć przez tego który iey vżywał poprzyśiężona. Sig. 1523. Vlad. Iagen. fol. 281. Kaz. 3. 1431 & 1454.

*Pro maiori* w sądziech Krolá Jego Mści / ktore do pewnego dnia nie są przywiązane / nie zwykły bywać. A w inszych sądziech w ten czas ich prawo pozwala / gdy kto wietszą sprawę ma / w innym sądzie czego gdy listownie nie dowiedzie vpada w swej rzeczy. Cons. Crac. fol. 283. Alex. fol. ead.

Obudwu tych dylácyách prawo dla vfolgowania przypadkom ludzkim pozwoliło Jednak abusu ná zwłoke vzywáią.

*Minorennitate* z vznánia lat dorosłego oczywście postanowionego odkładáią terminy. Meźczyźnie do wyścia pietnastu lat wieku iego / á białeygłowie do dwunastu / tam *ad responsionem* iáko y *inpersonali actu præstandi iur amenti* á z strony wyzwawánia zapisu białeygłowie doszcía zá mąż. Vlad. Iag. fol. 159. Kaz. Mag. fol. eod.

A gdyby *minorenem* przypozwano do gotowej kauzy z przodkiem iego zacząty / álbo do zapisu / albo do bránia pieniędzy zástawy / álbo rekoymią o wyswobodzenie z rekoimestwá za przodká *minoremnis* vczynionego / o ktoreby záżywotá tego przodka

<sup>6</sup> wyd. 2: *pæna* czterech proszy iest *abrouganta* teraz nie iest tey dylácyey *vsus euando pænam contumaciæ*

<sup>7</sup> wyd. 2: o którą *indiferenter* na Sejm álbo do Ziemstwá pozywáią / w niey kto pierwszy Termin zwlecze *simplici infirmate*, ná wtorym może *simpliciter* bez przśięgi negować *difamationem*

<sup>8</sup> wyd. 2: Aleć iuż *simplicis infirmitat is dilatio in foro penitus exoleuit*.

iego / on rekoymią był zápozwany / w tych rzeczach / dilátia *minoremnitate* bydź nie ma. Coż zdami sie / ma bydź rozumiano *in causis hisce* / ktore *moram non patiuntur*, choć otym *expresse* práwá niemàsz / & *in causis complicitatis banitionum simplicium*. Kaz. fol. 159. Cons. Crac. fol. 159.

Legátią zakładájący sie powinien zarázem vkazać list otworzysty Krolá Jego M. [k. hr = s. 37] co iednak w sprawách do zapisow nie idzie. Tákże żołnierską służbą excypuiący sie otrzyma / okrom rzeczy osádzony / do zapisu / do wykupná / o meżoboystwo / o zgwałcenia / o naiázdy domowe / o gwałtowne wybićie / y w tych kauzách / ktore Constit. 1611. ostrzegły.

Te impedimenta prawdziwą chorobą o wietszą spráwe / raz tylko w iedney spráwie vżywać sie maią. A *minoremnitate & impedimenta publica legacia* albo żołnierską / poty poki iey nie odpràwi.

Dylácyce do obrony spráwy troiákie álbo *ad simplicia munimenta causæ necessaria* ktorých w sprawách o wykupno / wybićie z possessyey / y w exequutiey rzeczy sádzoney ktemu do zapisu / nie vżyczáią tylko specificatá / á dowodzą tákiey generálney dylácyey pokazaniem ládá munimentu spráwe záchodzącego.<sup>9</sup>

Albo *ad specificata munimenta & causam perimentia*, ktorých we wszystkich sprawách pozwaláią. A ieśli ná terminie przychodzącym / nie vczyni tákiey dilácyey dosyć / vpada w spráwie. A po dekrećie *directæ responsionis*, tákiey dilátiey nie dopuszczáią. w tákiey też dilátiey gdy *extra regnu munimenta petuntur, duplum temporis impartitur*. albo ná Euiktorá ktorey tylko w dziedźicznejey spráwie vżyczàią / ktemu kto zapis na to pokaże. Kaz. mag. fol. 91.

Miedzy Intercessorem á Ewiktorem tá iest różność / iż intercessorem zowią tego ktory pozwánego ná roku dobrowolnie stanąwszy zástepuie / y brzemie iego wszystko na sie bierze / iáko intercessya nie tylko *in ciuili*, ale też w cryminálney spráwie y na każdym punkcie idzie / y zá pryncypałá zastepca iego gárdło dáć musí / y podczas obá za odkryćiem wystepku obudwu ich przez spráwiedliwość Bożą / iáka intercessya rzadka bywa áby kto swym zdrowiem cudze zastepować miał. Kaz. mag. fol. 90.

Ekwitorem tego w práwie naszym zowią / kto komu rezygnuiąc álbo in vim tytułem zápisuiąc máietność obliguie sie zá obrone y kogo possesor będąc w nabytey máietności gábány á o obrone pozywa.

A cztery rzeczy euictionem cessare czynią. 1. Ieśli *emptor citatus* nie brał sie ná ewiktorá. 2. Ieśli *contumaciam absente suo venditore* vpadł w spráwie. 3. Ieśli *per iniquitatem iudicis succumbens in causa* nie àppellował. 4. Ieśli rzecz kupiona dawnością zákłá / chybà žeby wárunkarz *non obstante præscriptione* zápisałby sie ewinkować / á trafia sie dwoiáko ewiktia / albo o przedane y kupione rzeczy zć. álbo *ratione mandati*.

[dylacja, zwłoka, odroczenie, szkoda, obrona, spráwa, prywatny, publiczny, ustawowy, wojna, zaraza, sąd, ustanie, kazus, kara pieniężna, niestawiennictwo, kontumacja, ziemstwo, spráwiedliwość, skazanie, administracja, statut, wolność, szlachcic, nadużycie, niepełnoleni, dorosły, termin, odroczenie terminu, zamążpójście, przodek, zapis, zastaw, rękojmia, wyswobodzenie, zapozwanie,

<sup>9</sup> wyd. 2 : Táki dylácyey *ad munimeta simplicia, in causis simplicium iniuriarum, & cædis atq; sanguinis* niedopuszczáią Const. 1588 o Dilácyách.

prawo, legacja, list, król, służba żołnierska, rzecz osądzona, wykup, mężobójstwo, gwałt, najazd, wybicie, konstytucja, egzekucja, posesja, dekret, ewiktor, pozbywca rzeczy, dziedziczenie, użyczenie, dopuszczenie, intercesor, pozwany, powód, zastępstwo, zastępca, intercesja, kryminalna sprawa, pryncypał, gardło, występki, ujawnienie, rezygnacja, majątność, zobowiązanie, posiadacz, posesor, pozwanie, kupujący, sprzedaż, apelacja, przedawnienie, warunkarz, rzecz]

A dylácie takie w tych sprawách idą.

POzwánemu do zapisu *dilationes veræ infirmitatis* y *ad quietationem* bywáią pozwaláne.

Dyllácie *in causis* campestribus o gránice / *vera infirmitate*, y *pro maiori* tylko idą.

Actorowi wszystkie dylácie służą / iáko y pozwánem / oprócz *simplicis infirmitatis*.

Dylláciey *ad munimenta* pozwaláią tak áctorowi iáko obwinionemu wprzod *simplicia*, drugi raz / *ad specificata*, álbo *causam perimentia*.

Dyllácia *pro maiori* w káżdey sprawie<sup>10</sup> idzie ále tylko raz / iáko y wszystkie insze.

Dyllácia niedoroślým do lat słusznych wolna / wyiáwszy pewne sprawy<sup>11</sup>.

W sprawie o wybićie z possessyey / dylláciey dopuszczáią / *ad munimenta specificata*, iákie z ktorych xiąg / y co ná bliskie roki / ktorych xięgi miánuie / á to z práwá. á według zwyczajú do czterech niedziel.

Actorowi dáią dyllacją drugą do postanowienia woźnego ná bliskich rokach ktory wyniosł pozew / ktorym abo iego relacją dowodzi.

Daią też dilácia *ad conueniendum euictorem* pozwánemu / gdy *munimenta* świadczą że iest warunkarz. á idzie mu to od rokov do rokov.

Dyláciey ná wizyą dopuszczáią do dwu niedziel<sup>12</sup>.

[k. hv = s. 38] Zwłoke terminow w sprawách strony wzaiem sobie czynić mogą / czego sedzia nie może iedno raz vczynić deliberuiąc.

Stronie listy álbo przywileie pokázuiący / ieśliby im fałsz zádano / dáią dylacją ná pierwsze roki.

Dyláciey *veræ infirmitatis* ná wtorym terminie iáko ząwitym poozwaláią.

[dylacja, odroczenie, zastosowanie, powód, pozwany, granica, obwiniony, niepełnoletni, sprawa, wybicie, posesja, księga, roki, prawo, zwyczaj, woźny, relacja, warunkarz, zwłoka, termin, strona, sędzia, deliberacja, list, przywilej, fałsz, termin zawity]

Dylácie /w ktorych sprawách nie idą.

DO zapisu pozwánemu nie idą dylácie / ktorych sie w zapiśie odrzekł / oprócz *veræ infraternitatis*, y *quietatonis*.

*Minorennibus* dilácie nie idą w tych sprawách: gdy ich pożywáią do podnieśienia summy dobr zastáwnych. o rekoiemstwo iáko sie wyžey powiedziało. o dziedzictwo / o ktore czyniono z Oycem ich / poki żyw był. *Minorennis occisoris*, nie biorąc sobie do lat słusznych ná pierwszym terminie / máią odpowiadać / o záplácenie głowy przez Oycà ich zábity / będąc od wieży wolnymi. o wárunek też z strony dobr od

<sup>10</sup> wyd. 2: krom do zapisu

<sup>11</sup> wyd. 2: / ktore ná innym mieyscu masz.

<sup>12</sup> wyd. 2: / ále *in causis tantum fundi, non simplicium iniuriarum*.

oyca ich przedanych / *minorennnes* powinni odpowiadać. także do zapisu od oycá ich wczynionego o dług / albo o inszą rzecz pozwani / *non obstante minorennitate*. powinni obligacyey dosyć czynić. Wiec y o granice *cohærendum dislimitationem vrgentium* / *minorennnes* wlec do lat nie mogą: iednák zachowuie sie im *salua actio* przez vrząd Podkomorski czynić swego czasu z aktorem granic.

[dylacja, zwłoka, odroczenie, wyłączenie, zapis, pozwany, powód, powód, niepełnoletni, suma, dobra, zastaw, rękojemstwo, poręczenie, dziedzictwo, ojciec, główszczyzna, warunek, sprzedaż, dług, zobowiązanie, granica, urząd podkomorski]

O zágruntováníu správvy in principali,  
to iest / *de litis contestacione*.

#### Rozdział IV.

ZAgруntowanie sprawy w sądzie iest gdy zá odpowiadaniem pozwanego Inprincipali negotio ná skárge àctorowe sedžia nákázue. A ná *in accessorio* o których się iuż powiedziało pozwanemu odćinaią *accessorias exceptiones* których concludzya naprzod bywa procede potym *responde*: náostátek gdy iuż pozwánemu *exceptij in accessoriis* nie stawa ktoremiby sie od sprawy wybić mógł albo mu nakażą *directe respondere*, iuż ad principale przystąpić y *litem contestatis* muśi to iest albo *in coniecturali* ná žalobe powodową przą wczynić: albo *in qualitatís statu* przyznawszy *factum* wywodzić *iure se id fecisse* záczyz też *in principali* dekreth bydż muśi.

Kto tu nie wádzi przypomniać że też podczás przeciw áktorowi *in accessorio* dekretá bywaią / gdy mu odćinaią taką dilácią albo niesłuszne *petitum* iego: które nie tak concluduią iáko przeciw pozwánemu / ále nakazuią *actori causam prosequi*, aby zátym pozwánemu nie vmnieyszało sie pomienionych trzech stopniow dekretowych / y vżywania wszytkich *exceptiy* iego. A gdyby za taką sentencią àctor nie chćiał do rzeczy przystepować / iuż zá wtorym odćieciem iego àffectáciy / *admittatur citato vltior processus*, záczyz wolno bywa pozwánemu *actorem tergiuersantem in euasione* wzdáwać. Sprawy *in statu definitiuo* rzedko sie w tym prawie trafiaią / bo alias zwykły sie *per exceptionem fori* odprawować. ná przykład ieśli duchowna albo świecka: Ktemu ieśli cryminálna albo *ciuilis* ieśli zadworna / albo Seymowa / czy Trybunálna.

Item ieśli Ziemska / czyli Grodzka etc. sprawá. óczyz niżey / gdzie o porządku sądow będzie sie mowiło.

Kiedy stroná przą przeciw skárdze áktorowy wnośi / dowodow troiákich siegáć sie może. albo listownych / albo przez przysięge / albo przez strony bądź świádkow przyznánie.

Gdy dowody listowne kto w sądzie pokaże doskonałe *sine adminiculo* to praktycy [k. h2r = s. 39] zowia / żadnemi świádectwy przykonáne bydż nie mogą / y nie potrzebá w tey mierze przysięgi ná żadną strone przypuszcáć. Jákowe pospolicie *in ciuilibus* bywaią. Sig 3. 1588. fol. 30.

*In criminalibus* záś obwiniony vżywa ich tylko strony wyvodu listowey odpowiedzi / nieprzyiáźni. A gdy nie stawa listowych dowodow / do przysięgi sie vćiekaią.

A w tych spráwách áktorom służą przysięgi.

Gdy kto kogo wyzwie przyćiwko iego przywileiowi / przyśięże że niewiedział aby był vprzywileiowany pozwany / y tak wydzie winy dwóch złotych. Na szkody / w ruszeniu woennym vczynione / áktor sam blizszy iest do poprzyśiężenia ieśli chce. O niesprawiedliwe cła wyćiągnienie / ná woli to Aktorowey będzie dowieśdź vczynioney sobie szkody / álbo mytnikowi ieśli iest plebeiusz wzdać przyśięge. Kupiec álbo mieszcànin rzeczy powierzonych bez zapisu może przez świadki sądownie dowieśdź: a ieśli szlachcic będzie sie przął tego / wolno mu sie przyśięgą odwieśdź.

Zgwałcona białogłową przeciw gwałtownikowi.

Rekoymia iscá swego przącego sie o dług / sam poprzyśięga ieśli samá nie wychodzi dwudziestu grzywien. A ieśli czterdzieści / sámowtor. Jeśli wieksza / sámotrzec. o rany / o zábićie / o náiazd domowy / áktor poprzyśięga. o wine sta grzywien dla nievprzątńienia zawađ do grodu pozwany záwity ma termin / y áktor gopoprzyśięga. w okázowaniu grànic / ktora stroná przynamnney trzy kopce znàcznieysze z źiemie sie podáiące pokaże tá do dowodu bliska. A ieśli obie stronie znàków oczywistych nie máią / áktor poprzyśięga. Kiedy kogo pozywàią o gwałtowne pobranie rzeczy / ieśli ich tylko cześć wraca / o ostátek ieśli sie przy / przez áktorá bywa poprzyśiężony. Kto zágåši świece choćiaz nie vràni / kiedy go o zadanie rany áktor pozwawszy poprzyśięga. Gdy sie prosto obwiniony przy / áktor dowodzi.

Do probátiey stroná ktora ma listowne dowody / blizsza iest: á kiedy miedzy stronami wiele iest munimentow / possessor blizszy do dowodu. Aktor *post astium terminum concitatum ad satisfaciendum*, otrzymawa szkody złączone z sumą princypálną bez przyśięgi. Ale kiedy obwiniony ná roku tym przypowieszczonym stanie / y attentowác chce áktorowey przyśięgi ná szkody: áktor przyśięże w pozwie wyrázoną / álbo na mnieyszą ale nie na wiekszą. Jeśli kto człowieká dobrej sławy / do sądu / o gwałt wyzwie / aktor powinien probowác co zádawa: álias pozwany sam sie przyśięgą odwodzi.

[powód, pozwany, pozwanie, zagruntowanie sprawy, *litis contestatio*, sąd, skarga, sędzia, nakaz, przestąpienie, wywodzenie, dekret, dylacja, sentencja, przystąpienie, wzdanie, sprawa kryminalna, strona, dowód, przysięga, świadek, praktyk, dowód z dokumentu, obwiniony, przywilej, wina, szkoda, ruszenie wojenne, pobór cła, mytnik, plebejusz, kupiec, mieszczanin, zapis, szlachcic, gwałt, kobieta, rękojmia, poręczenie, dług, grzywna, zadośćuczynienie, rana, zabójstwo, najazd, gród, termin, termin záwity, granica, kopiec, sypanie granic, znak, posesor, suma princypalna, roki, waga dowodu]

Sprawy w ktorych pozwani przyśięgi / blizszy są.

GDy zádádzą zapisowi że iest ná zdrade vczyniony / zápisuiący sie sámó siódm ieśli zapis wieczny / á ieśli docześny sámó trzec prześięże / że nie zdrade vczyniony zapis.

Cel nikowi Szlachcicowi o niesprawiedliwe cła wyćiągnienie odwod służy / wedle wielkości sumy. Ale plebeiuszowi nie: chyba żeby áktor ták chciał. Nierowni wurodzeniu o zadanie nieszlachectwá przez Sláchcicá pozwany / odwodzi sie własną przyśięgą. Mąż dobrej sławy obwiniony o iáką zbrodnią / iáko o złódzieystwo / álbo o łup / powinien sie odwieść / iákoby szlachectwo swe wywodził. Włodarz álbo sługá przeciwko pánu swemu sámó siódm sie odwodzi. Pan o wystepok sługi pozwany sámó siódm przyśięże / że niedał okázy słuśze do vćieczki / y ná zbrodnią nie zezwolił. Co mu nie idzie gdy go vniego árestowano. Pásterz o zgubioną owce pozwany przyśięże

że ią z drugimi do wsi przygnał. Rekoymia o niezapłacenie długu pociągniony / ieśli powiada że ten dług zapłacił iściec dłużnik / przypuszczają go do dowodu. Oskàrżony o złupienie na drodze wdzień targowy vczynione / ze dwunastą świadkow odwiedzie sie. o rany przy naszcium domowym pozwany, stawienia świadkow bliższy iest. Wliściech wktorych fałsz zádádzą / z sześcią świadkow przebranych z osmnastu. o pieniądze pożyczane á niezàpisane pozwany przyśięgą sie odwodzi. [k. h2v = s. 40] Bogać pozwany o gwałt przeciw vbogiemu / przez świadki może sie odwieść. Człowiek dobrej sławy o kàždy gwałt może sie własną przyśięgą odwieść. o rane pozwany ieśli powie że sie sam áctor vránił / á dowiodłby że sie to wzwądzie stało / do odvodu przypuszczony bywa. o vkąsienie psą pozwany iákoby za iego poszczwaniem to sie stało / do odvodu bliski. Pozwany poces przeciwko sobie przewidżiony / ieśli chce / może przyśięgą znieść że oniem niewiedział: ále przecei támże zaraz powinien sie spráwować ná pozew áctorow. Kto wobronie zabije zwłazczą na drodze / z sześcią świadkow odwiedzie sie 60 grzywien. Jeśli kogo pozwa o rzeczy náleżone / á nie wroczone odwiedzie sie / że nie nálażł áni ich ma przy sobie. y ták wkaždy krzywdzie.

A *incriminalibus* ten bliższy iest do przyśięgi kto skrutynium lepsze wywiedzie. A gdy z obu stron wątpliwe skrutynium / á obwinionego dobrą sławę *anteacta vita* wyświadcza y nie będzie *ter notatus regestris maleficorum, vel protestationibus criminalibus*: tedy *in dubijs* pozwánemu odwod nákàzuia.

Gdyby też pozwany z prostą przął sie ná žalobe powodowe / á do przyśięgi sie nie ciągnął / powinien áctor poprzyśięć žalobe swoje: *alias actore non probante reus absoluetur* Ktemu gdy pozwany spuszcza przyśięge áctorowi / powinien ią powod od niego przyiąć. *Actor enim quod asserit probet*. Ale powod niemoże ná negátive pozwánego ofiárować mu przyśięgi / bo tákowe puszczańie cugu / *non recipiatur*: bo sámemu tylko pozwanemn przeciw powodowi służy. Co nie idzie przeciw intrygatorowi bez delatorá gdyż intrygator będąc *publica persona* o cudzą rzecz przyśięgi spuszczon czynić nie może y nikogo poprzysięgáć nie powinien: ale co *in passu* obwiniony odwodzić sie musi. Tákże y sługá álbo fáctor pánu deferować przyśięgi niemoże. *Caf: Mag: Fol. 30*. Roty przyśięgł niemáią bedż inaksze tworzone iedno wiedlecontenta pozwu / wyiáwszy gdyby strony mimo máterią spráwy / o czym inemm przą między sobą vczynili / w tey mierze y vformować może.

Przyznánie zás dwoiákie bywa / álbo obwinionego / trzeciej osoby. Obwinionego / álbo słowy albo rzeczą sámą. słowy / álbo po vczynieniu žaloby powodowi stroni wyráźnie: á to iuż nadoskonálsze / y dálszego odvodu niepotrzebuie: álbo ná stronie przed iną osobą / co zowią *extraiudicialiter*, o czym wątpliwość zróznych miar bydż może. Rzeczą sámą / to iest zástaniem lica przy obwinionym / álbo obwinionego przy vczynku / álbo też żnákow w rzeczywistych vczyniony zbrodzie: to iest krwáwego mieczá w ręku / vciekánia y innych tym podobnych / wedle rozmáitości przypadkow.

Przyznánie trzeciej osoby / iedno doskonałe / drugie nie. Doskonałe tylko *in solæ causa raptus per raptam*, bo iż táká spráwá rzadko bywa bez vrázu *vel rapiæ, vel rapturis*, ná iey wyznaniu wszystko práwie záwisło. Przyználi / że za pozwoleniem wzięta / traći posad y dobra dziedziczne. Bedżieli świadczyłá na ráptorá z ktorym czas nie máły mieszkálá / że ią dwałtem wzięł / on cześć álbo gárdło tráci. Jednak dla

wiekszy pewności y takowe wyznanie nie bywa zà razem po postanowieniu iey od pozwanego. Ale podacie ià pierwey sąd nà pewne mieysce w sequestr / aby zdalékà wypytano sie o rzeczy położeniu przyczyn, y postepkach / y wzięcia iey: ktemu żeby wszystkim okolicznościami powieści iey wvaznie przypátrzone sie: á potym otárszy sie nieco w sequestrze miedzy białymi głowami / nie będąc już *in potestate raptoris* żebyym tak prawdziwiey y swobodni wyznanie w sądzie wczyniła / stądby sie prawdy pewniejszy dość mogło.

Nie doskonałe w pospolitych Cryminalech *per scrutinium* / gdzie z uważania okoliczności y podobieństw / ná te y owe strone prawda wyszperána bywa. | Zàczym albo áktorowi dowod / àlbo pozwánemu odwod skàzuia. *In statu qualitatis* gdy pozwány zna sie *ad factum, iure tamen factum se fecisse defendit*, nie może byđz iedná pewna reguiá dána / o vznaniu słusznosci wczynku / y áffercyey iego / gdyż też | nie ieden taki casus [k. ir = s. 41] byđz musi / àle *pene infiniti*, ktore też nie iednáko z swey natury / y okoliczności zàchodzących sądzone byđz muszą.

Po Controwersyách z obu stron sądzie stończonych / rzecz osądzona nàstepuie / ktora nic inszego nie iest / tylko wyrok / od należącego sedxiego / od ktorego nie áppelowáno / wczyniony y skazány / ktory w pospolite kseigi wpisány / ma wieczną twierdzà y moc. A nie tylko z Controwersiey rzecz bywa osądzoną / àle też gdy iedná stroná nie stawà do sądu / àlbo powodowa / àlbo obwiniona. Pozwánego nie stawàjącego / *in contumaciam* wzdawàia / áktorá *in euasione*. àle wiekszą iest contumacia aktora / niż pozwánego. bo áktorowie zawsze termin zàwity màia.

Jedná e wàzyà tych spraw znieść nie godzi sie. 1. o grànice. 2. o wykupno. 3. o dochodzenie bliskościà to iest *actione retractus*. 4. *æsticia* do zapisu. 5. spràwy o wydział. 6. w spràwie gwałtownego wybićia z possessyey / *euasia factum* tylko *perimit*, á nie práwo / ktore ma áktor ná dobrách / co y w inszych áctiach facti trzeba rozumieć. 7. *exequutiey* rzeçzy osądzoney.

W rzeczy osądzoney àlbo ábsolutià / àlbo condemnácià obwinionemu nákàzuia / gdzie karànie rózne podczas strony podeymuià / ktoreć poniekađ wylicze.

[pozwany, powód, pozwanie, sprawa, dowód, przysięga, waga dowodu, zapis, zdrada, celnik, szalchcic, cło, pobór cła, odwód, suma, plebejusz, nieszlachectwo, zbrodnia, złodziejstwo, obwiniony, łup, włodarz, sługa, pan, występki, ucieczka, okazja, zezwolenie, areszt, pasterz, owca, rękojmia, wieś, dług, zobowiązanie, niezapłacenie, zapłata, dłużnik, przypuszczenie, oskarżony, złupienie, dzień targowy, świadek, rana, najście, stawiennictwo, fałsz, pieniądze, pożyczka, poręczenie, bogacz, gwałt, ubogi, zwada, pies, obrona konieczna, grzywna, zeznania, zniesienie, rzecz znaleziona, skrutynium, obwiniony, żałoba, intrygator, delator, cudza rzecz, faktor, rota, pozew, odwołanie przysięgi, przyznanie, osoba trzecia, słownie, posag, dobra dziedziczne, gwałciiciel, gwałt, sąd, sędzia, przyznanie, postępek, sekwestr, swoboda zeznania, kryminał, skazanie, reguła, aferro, prawda, sądenie, kazus, okoliczności, kontrowersja, rzecz osądzona, wyrok, apelacja, skazanie, księga, prawomocność, niestawiennictwo, kontumacja, termin, termin zàwity, granica, wykup, wydział, zapis, wybicie, posesja, prawo, dobra, egzekucja, sąsądenie]

Karània pieniężne w sądach / y *priuaciones officiorum*, ktore wszystkie naydżiesz w Státucie Herboltowym / y w Constyt.

KTo zàdawa fałsz czyim listom / á nie dowiedzie tego / wine 14. grzywien stronie / á sądowi 3. przepada.

Kto nie przenieś zapisu swego z Grodu niewiecznego / do ksiąg Ziemskich w rok / á zàpisał sie to vczynić wine 3. grzywien stronie / y tylesz sądowi przypadnie.

Vstáwy Woiewodze przestepuiący Kupcy / tràcà towar tenże.

Vstáwe Woiewodzą Stárostá powinien exequowác pod winą 100. grzywien.

A Woiewodá vstáwy má w rzeczách czynić pod wina takasz.

Rzemieslnik vstáwy Woiewodzy nie przestrzegáiąc / wine 14. grzywien Woiewodzie popada. do ktorey zàpłácenia vrząd mieyski ma go przeymuśić pod winą 100. grzywien / ktorych dwie części *ficso*, á trzecia Woiewodzie ísdź ma. A ktorzy na wesszą y krotszą miare sukno przedaią / *poenæ falsi y confiscationi bonorum* podlegáią / ktorych dwie części weźmie *fiscus*, trzecią Woiewodà. ná grániczenie w dobrach Krolewskich Stárostá przybydź winien pod winą 28. grzywien / ktorych połowicá Krolowi / a druga część stronie obciążoney. Stárostá niesłusznie cło wyciągáiąc sto grzywien z summą gubi / ieśli zastáwnik / á ieśli nie / tedy vrzędu pozbywa / à przećie *duplum damni causati* zàpłácić powinien. Kto nośi rusznice nábicą / 100. grzywien przepada: á *impossessionatus* śeidzenie w wieży pułroká. *iuxtæ Constit. Warß. 1611.*

Exequutią rzeczy osądzoney Stárostá powinien vczynić pod winą 100. grzywien.

Tych co sądy álbo Seymiki rozbiiáią Stárostá powinien poimác / y ná gardło osądzić: á ieśli vćieką / z dobr *per confiscationem* wyzuć / *sub poena 14. marcarum.*

Mieszczány ktorzy zàbraniáią przedawánia ná rynku / Stárostá ma karác winą 3. grzywien. Przeciw Stárostom / ktorzy szláchcie zàbraniaią w iármárk koni przedawác / sto grzywien winy / *fisco* połowicá / á stronie druga.

Na káždy vrząd Stárości *poena priuationis officij* iest / à ieśli iest *obligatorius*, *poena* 100. grzywien.

Podkomorzy ktorzyby przełożył dzień gránic iuż publikowány 14. grzywien przepada. Sedžia / Podsedek / Pisarz / ná Ziemskich sądach powinni sie stáwić / pod winą 14. grzywien. *vera infirmitate*, álbo *negociis Reipub. exceptis*, gdzie aby ná swe mieysce dali *substituta*, trzebá. Ktorzyby rozbili sądy / w sprawie oney vpadáią / ktorą w tym sądzie mieli / y według Státutu bywáią karàni, z 12. Niedziel śeidzeniem w wieży. Zaden sedžia do swe(go) sądu *inhibitiey* przyimowác niema / pod winą 14 grzywien / ktorą wine y ten popada / ktorzy takie listy przynosi. Ani resignáciey dobr ziemskich plebeuszowi [k. iv = s. 42] czyniony ma przyimowác / pod winą 100. grzywien. á ieśliby iey dopuścił / nic nie waży. *T. Ciuis L. actiquus.* Sędzia tylko raz ma deliberowác / pod winą 3. grzywien. *T. deliberatio L. statuimus* Pisarz nád nàznáczone *salarium* kogo depáktuiąc / to z wina 3. grzywien stronie / y tylesz sądowi oddác ma *peremptorie. T. Salariæ. L. quod si notarius.* Pisarz gdy nie wpisze w Kśięgi sądowe / vrzędu pozbywa. *T. Notarius.* Woźny ieśliby te przyśięgi wydáwał swiádkom ináčzey niżli iest / wiecznie pozbywa vrzędu. *T. Ministerialis.*

Szláchcie szlachćicowi przymawiaiącey / á zàraz / to iest: ná pierwszym pozwie tego nie rewokuiący / 60. grzywien przepada do vkrzywdzonego. y ma szczekać. com mowił / tom łgał iako pies. *T. Nobilis. L. cum omnis scurrilitas.*

Zbiegłe kmiecie / álbo poddane Szláchecckie / wydác powinni mieszczánie z miástá. alias pozwáni z winą trzech grzywien stronie / y tyle sądowi przepadáiąc / toż vczynić powinni potym z winą grzywien. *T. Cmeto. L. peouiden.*

Mieszczanom nie godzi się przechowywać ludzi luźnych / którzy na rok nie służą / albo iakiego vrzedu na sobie nie ponoszą / pod winą 14 grzywien. *T. vagi. L. Item quoniam.*

Mieszczanie gdy nieprzystoynie Szlachćicà zàtrzymàią / 60. grzywien zàpłacă. A gdy bez wiedzenia vrzedu Grodzkiego / na iakiego sie Szlachćicà rzucą / Burmistrz z iednym radzkim ma być ściety. *T. violentia. L. quod ad violent.*

Sprawę potwarliwą prokuruiący / potwarzonemu gdy sie oczyści / sądowi y stronie po 3. grzywny zàpłaci. *T. calumnia.*

Cudzą rolę gwałtownie poświewaiąc / naśienie traci / y wine trzech grzywien. *T. ager.* z i rane szlachecką krwawą 20. grzywien / zà siną 6. grzywien z winą sądową. Za rane krwawą na twarzy / albo wćiećie palcą 30 grzywien. zà wybićie zeba 20. grzywien. Okálećzenie w rece / nodże / oku / noście / trzebà zapłacić połowicą zàpłaty głowy zabitey / według Constit.

A rane z postrzelenia z rusznice / we dwoynasob trzebà zapłacić. à o rany kto nie czyni przez trzy lâtà / wpada w sprawie. Bronia reczną zà głowe zabità 240. grzywien. à z rusznice 480. grzywien / z siedzeniem w wieży o ręczne zabicie rok y sześć niedziel / à zrusznice swie lecie y niedziel 12. która wina iest publiczna.

W obronie gdy kto zabicie szlachćica / zwłaszcza na zastąpieniu drogi / zà głowe tylko 60. grzywien płaci / wolnym będąc od wieży / czego iednak ma dowieść z sześcią świadkow. *T. homicidium.* w obronie dobr swoich gdy Szlachćicà kto zabije 120. grzywien ma zapłacić / bez siedzenia w wieży. Za rany iakiekolwiek kmietskie<sup>13</sup> / w sądzie obwiedzione: dwie części obrażonemu / trzecia sądowi winy przychodzi.

Za wyrećzenie bydła z Krolewskiej obory wiárdunk zapłacić. A membrane ziemską pisarz tylko pułgroszà ma brąć pod wina 14. grzywien. *T. salaria.*

Dla błedu / w daćie / tytule / y własnym imieniu / popłenionego żaden nie traci sprawy / ale tylko 12 groszy przepada *T. processus.* pozew na pozew kładący po trzy grzywny sądowi / y stronie przepada / y od iednego odstąpić ma. *T. cittatio.*

A gdy stroną rzeczą osądzoną to iest / dekretem sedźiego / przed którym zágruntowana sprawa była *per litis contestationem*, zda sie bydz obciążona / do wysszego sedźiego / ktoremu tey sprawy *iurisdicia* służy / wolna mu appellacya / zwłaszcza gdzie mu prawo w tey mierze nie zakroćzyło. A po Appellacyey założoney / controwersye / swymi albo prykuratorskimi rekomà / podpisane / do trzeciego dnia / do ksiąg obie strony podać máią / álias naruszyłyby prawà swe. A ieśli kto áppellował od pierwszych dekretow / à od ostatniego nie / pierwsze áppellacye wniwećz. à w áppellacyey stronom termin trzebà praefigować. Gdy wiec sedźia nie dopuści áppellacyey / pozywaią go nie o szkody / ále *ad prosequendam appellationem.* y obwiniony *ab accessorio* gdy ruszy [k. i2r = s. 43] nie może mimo wolą àktorowe przez przypozew od ruszenia odstąpić / ále aktor może. na Trybunał *ab accessorio* áppelluiący *in principali* tamże odpowiada.

[pozew, powód, pozwanykara pieniężna, sąd, sędzia, statut, konstytucja, fałsz, list, wina, grzywna, strona, zapis, gród, księga ziemska, kupiec, towar, urząd, wojewoda, ustawa, urząd grodzki, egzekucja, starosta, rzemieślnik, zapłata, sprzedaż, sukno, granica, termin, przedawnienie, broń, rusznica, dobra królewskie, król, zastaw, zastawnik, rzecz osądzona, mieszczanin, rynek, karanie, szlachta, jarmark,

<sup>13</sup> wyd. 2: Grzywne zà ciętą krwawą / à zà siną tłuczona pułgrzywny. Constit. 1581.

urząd starości, podkomorzy, publikacja, przepadek, podsędek, pisarz, stawiennictwo, pozbawienie wolności, plebejusz, księga sądowa, woźny, przysięga, świadek, pozbawienie urzędu, kmieć, zbiegostwo, miasto, poddany, szlachcic, wydanie zbiega, przetrzymywanie, burmistrz, rajca, sprawa, wina, rana, zabicie, zadośćuczynienie, odszkodowanie, uszczerbek na zdrowiu, obrona konieczna, dowiedzenie, złagodzenie kary, obora, bydło, wiardunek, omyłka pisarska, podwójne złożenie pozwu, dekret, zagruntowanie sprawy, wyższa instancja, apelacja, prokurator, prawo, obwiniony, przypozwanie, trybunał, tok instancji, dowód, *litis contestatio*]

W tych sprawach *appellacya* nie idzie.

O niesłuszne wyciągnięcie cła. od *accessorium* nie zawitego / chyba żeby takie było / coby zysk / albo szkoda w sobie zawierało. do zapisu / aż od źle otrzymanego processu. o wykupno dobr zastawnych. o zawady na rzekach. o niewczynienie sprawiedliwości. o nie zapłacenie poboru w *executiei* rzecz osądzoney / chybaoby obciążenie jawne stronie prawem zwyciężoney urząd uczynił / y miare *exequutiei* wykroczył. *Tacto termino* pozwany zaraz odpowiada y dosyć czyni. A *fundacione iurisdictionis*. do dekretu Comissárskiego / zwłaszcza o granice / między dobrami Krolewskimi a szlacheckimi / ruszenie lada ktorey strony / nie przeszkodzi nic graniczeniu.

A prawá y lądy za nicby nie ważyły / gdyby rzecz osądzona w skuteczną *exequutią* wprawiona nie była. a tam sie *exequutia* poczyna / gdy albo sprawę do urzędu Starościęgo odeślą: albo gdy przed urzędem Grodzkim *astycją* przypowiaśtową otrzymaia.

*Exequutią* przeszkadzaią. gdy kto *prosequie appellatią*. gdy iednanie albo ponowienie w sprawie zakroczy. jeśli sie kto ozwie trzeci z lepszym prawem / y chce o co czynić.

Tudzież przewidziony proces / y rzecz osądzona wstawa / gdy albo stroną prawem przekonana niewie o przewodzie prawá / y potwierdzi tego przysięgą: albo niesłuszność dekretu otrzymanego żądadzą. bo aktor powinien / gdy tego tylko pozwany żąda / wszytek proces wywieśdź / a jeśli wczym vszczerbek sie znajdzie albo nie według trybu sądowego y prawnego przewód sie pokaże *cassuią* dekret.

A nie powinien aktor wywodzić processu / tylko od zagruntowania sprawy / to iest / a *litis contestatione*. Wiece gdzie personalna *controuersia* zastąpi / iuż *ignotantią* processu znieść nie może a każde kładzienie pozwu / tzeba relacją woźne(go) pokazać.

W zysku jeśli na złym fundamencie zasądzony iest / we wszystkim wpada. Nawiejsza skaza processu / gdy nienależność sędziego żądadzą y dowiodą w procesie. Wiece gdy przysięge w rzeczy osądzoney nakazuia *male obtento* derogue sie. A gdy sie kto odprzysięże processu / że niewiedział o nim / powinien zaraz tamże odpowiadać / y sprawować sie.

[pozew, powód, pozwany, apelacja, cło, wybieranie cła, zysk, szkoda, zapis, proces, wykup, dobra zastawne, sprawiedliwość, niesłuszność, niezapłacenie poboru, egzekucja, rzecz osądzona, jawność, sąd, urząd, dekret, komisarz, granica, dobra królewskie, dobra szlacheckie, ruszenie, prawomocność, klauzula wykonalności, urząd, starosta, urząd grodzki, *astycja*, ugoda, osoba trzecia, strona, przewód sądowy, niestawiennictwo, uszczerbek, postępowanie sądowe, zagruntowanie sprawy, *litis contestatio*, relacja, woźny, wniesienie pozwu, wyłączenie, przysięga, dowód, zasądzenie, wady procesu, *iudex inhabilis*, derogacja]

O porządku spraw sadom rozmaitym należących.

#### Rozdział V.

A Naprzód o zadwornych / te są albo o rzeczy własne Krola I. M. albo z delácie prywatnych osob. Rzezy własne Krola Je(go) Mści. o wykupno dobr Krola Jego Mći. o prowenty Stołu Krola Je(go) Mći z Dzierżawcami / Celniki / Zupniki / Poborcami / Száfárzami / Podskarbiemi / y z potomkami ich. o puszczenie possessyey dzierżawy z temiż. o spustoszenie Zamku / budowània / lasow z dzierżawcami / albo potomkami ich. o nie oddanie rzezy podług Inwentarza z temisz. o wybrànce z temisz. o szkody przy niebytności grànicách / albo zànedbànie bronienia gruntow z temiż. A o inne rozmaite krzywdy albo szkody. Podskarbi po śmierci Dzierżawce possessyey wczàs nie odbieràjący / albo Inwentarzà nieczyniàcy. A z [k. i2v = s. 44] sługami dworu swego / o każde przewinienie. Przeciw żołnierzowi niessłużàcemu zàwziety żołd. A o inne własnie osobie y skàrbowi Krolà J. M. należàce . Ktorych niezliczona liczbà być może.

Z delácie prywatnych osob kàdukà Mieyskie.

O kàżdà innà rzecz Krolà Jego Mści / ktorey kto dochodzi zà vproszeniem o Jego K. Mći. Plebeiuse zàkupuiàcy towàry o pene Peculatus.

[sprawa, sąd, porządek, włàciwość sądu, zadworny, rzecz, król, delacja, osoba prywatna, wykup, dobra królewskie, dobra, dzierżawa, dzierżawca, celnik, żupnik, poborca, szafarz, podskarbi, potomek, posesja, zamek, las, zatrzymanie rzeczy, inwentarz, krzywda, szkoda, śmierć, przewinienie, żołnierz, służba, żołd, skarbiec, zakup, towar, kara, sprzeniewierzenie, plebejusz]

#### Priuatorum.

SPràwy Zadworne prywatnych osob są albo Duchownych / albo świeckkich.

[sprawa, podział, rodzaj, sprawa zadworna, osoba prywatna, duchowny, świecki]

#### Duchownych.

O Dzięsiećiny z dobr Krolà Jego Mći. o Kościoły y grunty albo dochody im nàdàne / dobrách Jego K. Mći.

[duchowny, sprawa, dziesięcina, dobra królewskie, król, kościół, grunt, dochód]

#### Swietckich. albo *Ciuiles*, albo *Criminales*.

##### *Ciuiles*.

O Wykupnà dobr Stołu Krolà Jego Mći / z àppellácie / albo remissyey Commisarskiej.

Miedzy dzierżawcami obiemà o różnice gràniczne. Miedzy vrzednikami dworskimi o władzy y Pràerogatywách vrzednikow ich. Miedzy Zupnikami Kràkowskimi à Bydgoskimi o zàsalànie iednemu przez drugie(go) / mieysc kàżdemu z nich do pienieżenia soli naznàczonych. Zupnik Bydgoski *ad instantiam* Ruskiego / o nieoddànie pieniedzy zà sol. Zupnik Ruski Bydgoskiemu nà rok soli beczek 11000. nie oddàjący.

Miedzy poborcami różnych ziem albo iedney ziemie łanowym y czopowym. Instygator albo Delator zá Dworem nád Constytucią kogo wyzywający. Dzierżawca y Wuyt z Mieszczany y wieśniaki o oddanie ich powinności & à *contra*, oni o krzywdy.

Z Compromisu ná Krolá Jego Mći vczynionego do zapisu. o wzięcie Cła niesprawiedliwe. Zastepcą ktoryby dobrá Krolewskie zá dziedziczne komu zapisał.

O dopuszczenie wywożenia kupi z Korony przeciw Stàrostom albo Celnikom.

Panowie z sługami.

Máydeburskie y Chełmińskie sprawy.

[sprawa, świecki, *civiles*, *criminales*, wykup dóbr, król, apelacja, remisja, komisarz, dzierżawca, graniczenie, urzędnik, urząd, władza, prerogatywa, żupnik, sól, zasalanie, niezapłacenie, zobowiązanie, spór, poborca, ziemia, łanowe, czopowe, instygator, delator, dwór, konstytucja, wójt, mieszczanin, kmieć, powinność, krzywda, kompromis, król, zapis, cła, niesprawiedliwość, zastępstwo, dobra królewskie, dziedziczność, wywożenie, kupiec, Korona, starosta, celnik, pan, sługa, prawo magdeburskie, prawo chełmińskie]

### *Criminales.*

KTo kogo ná Dworze Krolá Jego Mći zabiie / rani / gwał albo tumult iaki vczyni / y ná gorącym vczynku bedzie poimány. Szlachcic poimány ná gwałcie Mieyskim *ex remissione*. Mieszczanie nie zachowujący sie wedle Stàtutu Toruńskiego. o zdrade fałsz na vczynku poimány.

[sprawa kryminalna , dwór, król, zabójstwo, zranienie, gwałt, rozbój, pojmanie na gorącym uczynku, szlachcic, remisja, mieszczanin, statut toruński, zdrada, fałsz, pojmanie, uczynek]

### Nákoniec.

MOcie od Exequutiey dekretow Krolá J. Mći / w tych wszytkich sprawách / procz Kryminálnych / ktore záraz skutek swoy biorą.

[sprawa, egzekucja, dekret, król, sprawa kryminalna, skutek]

### Seymovve správvy.

TE także dwoiàkie są / Instygatorskie / y *priuatorum*.

[sprawa, sejm, rodzaj, instygatorski, prywatny]

[k. kr = s. 45]

### Instygatorskie.

Albo są własne Krolà Jego Mći / albo z deláciey stron.

Własne Krolà J. Mći albo *Ciuiles*, albo *Criminales*.

*Ciuiles*. o dobrách Stołu Krolá Jego Mći / abo z pozwu / albo z *remissione*, bądź z Trybunalney / bądź z zadworney / bądź Commisárskiey. *De bonis nullo iure receptis*. o ważności sum ná dobrách Krolá Jego Mći. o kwárte y puszczenie stráconey dzeirzáwy / dla nie zápłacenia iey. o wyciąganie mytá przez tego / kto na nie przywileiu nie ma. o konfiskowane dobr. o kaduki w dobrách slácheckich. o dobra Krolowi Jego Mći zapisane. Pan Podskárbi albo Deputaci dla odbierania Qwarty nie zieżdzaiący sie.

[sprawa instygatorska, sprawa królewska, król, delacja, strona, *civiles*, dobra, pozew, remisja, sąd trybunalski, sąd zadworny, sąd komisarzski, ważność, suma, dobra królewskie, kwarta, utrata, dzierżawa,

niezapłacenie, myto, przywilej, nadużycie, konfiskata, kaduk, dobra szlacheckie, zapis, podskarbi, deputat]

### *Criminales.*

#### *Crimen lesæ Maiestatis.*

BUnt przeciw Rzęczy. z nieprzyjacielem iey / wynoszenie tajemnic powierzonych / nieprzyjacielowi. Podanie zamku na znowie. Wzruszanie pokoju y federa z postronnymi pańy. *Rebellie facto* pokazane. Starostowie pogranicznicy y sądowi / *tempore Interregni* / Zamki y miasta spuszczaący / komu innemu / oprócz Krola wolnie y zgodnie obranego. Inny wszelaki występki własnie *contra Rempublicam* popełniony.

Podskarbi y Deputat w *Interregnum* nad wiadomość Panow / Rad / y opisania prawą Quartą szafuący.<sup>14</sup> Hąmuyący Paną Podskarbiego y Deputaty w szafunku Qwarty prawem opisany. Starosta Rąwski Paną Podskarbiego / y Deputaty od Zamku y od pieniędzy w *Interregnum* hąmuyący y napomnieniu Rad Koronnych nieposłuszny. Złodziey skarbu Krola Jego Mci albo Koronnego. *Impossessionatus* broniący soli gradowej *in defectu* Bydgoskiej albo Dybowskiej. Prywatny Myńcarz. Szlachcic towary zakuący.

[sprawa kryminalna, *crimen laese maiestatis*, bunt, nieprzyjaciel, tajemnica, powierzenie, zamek, znowa, pokój, pan, rebelia, starosta, sąd, miasto, król, wolna elekcja, występki, podskarbi, deputat, prawodawstwo, kwarta, pieniądze, rada koronna, złodziej, kradzież, skarbiec, sól gradowa, młynarz, szlachcic, towar, zakup]

### Z Delatney stron.

SEymowe sprawy Instygatorskie z delatney stron / są także albo *Civiles*, albo *Criminales*.

[delacja, strona, sprawa kryminalna, sprawa cywilna, instygatorski, *civiles*, *criminales*]

### *Civiles.*

O Myta wodne przeciw tym szlachcicom / ktorzy ie niesłusznie wyciągają. Osiadły broniący soli gradowej / gdy nie dostanie Ruskiej w komorze Bydgoskiej / albo Dybowskiej. Burgrabia Krakowscy na Zamku niemieszkaący z delatney Starosty Krakowskiego. Woiewodowie Zydom cła albo żupy trzymać dopuszczaący. Przeciw niedbąłym Dygnitarzom y urzędnikom Koronnym. *Appellatie* albo *grauamina* od Kommissarzow w sprawie granicznej dobr Krolewskich y Ziemiańskich.

[sprawa cywilna, *civiles*, myto wodne, szlachcic, wyciąganie, osiadły, sól gradowa, obrona, ruski, komora, bydgoski, dybowski, burgrabia, krakowski, zamek, dylacja, strona, wojewoda, Żyd, cło, żupy, dopuszczenie, dygnitarz, urzędnik, Korona, apelacja, komisarz, graniczenie, dobra królewskie, dobra ziemiańskie]

### *Criminales.*

ZGwałcenie Gleytu. Zgwałcenie Seymikow y Seymow. Rozbicie sądu. Zgwałcenie woźnego v rząd swoy odprawuącego. o Gwerry. KOrtyzani y ci ktorzy *beneficia*

<sup>14</sup> wyd. 2: Podskarbiowie Koronni y Litewski prowentami Liflantskimi także szafuący.

podawania Krolewskiego odpraszają. Nieporządnie na Opactwo wstepuiący. na Słazko z kupiami / álbo ze zbożem ieżdżący / y list wolności na to otrzymawiający.

[sprawa kryminalna, *criminales*, glejt, sejmik, sejm, sąd, naruszenie, rozbicie, pogwałcenie, wożny, urząd, gwera, opactwo, Śląsk, kupiec, towar, list wolności, zboże]

[k. kv = s. 46]

Priuatorum.

SPrawy Seymowe prywatnych osob są też dwoiákie / iedne *Ciuiles*, drugie *Criminales*. *Ciuiles*. Albo Duchowne / ábo świeckie.

Duchowne. z odesłania Trybunálnego / iáko o dzieśiećiny w dobrách szlácheckich / o prophánowanie Kościołow tamże.

Swietckie. Albo *ex Officiis*, álbo Ziemskie:

[właściwość, sprawa prywatna, *civiles*, *criminales*, duchowny, świecki, trybunał, dziesięcina, dobra szlacheckie, profanacja, kościół, religia, ziemski]

*Ex Officiis*.

*Defacultate Iurisdictionis, Dignitariorum, & officialium Terrestrium*. Miedzy Jurisdiciami powiatow różnych. o *incompatibilia*. Niedbali dygnitarze y vrzednicy.

Vrzednicy Koronni / *ex officiis* o rzeczy Krolá Je(go) M. álbo o gráwámen / gdyby komu vczynili: iáko Pieczetarze / Márszáłkowie / Podskarbiowie / Hetmani.

[sprawa, właściwość, jurysdykcja, powiat, jednostka, incompatibilia, niepołączalność, urząd, dygnitarz, urzędnik, koronny, z urzędu, król, gravamen, pieczętarz, marszałek, podskarbi, hetman]

Ziemskie.

Jáko sa Remissyæ Trybunálne / *Ex nouo emergenti*, ábo *ex paritate vectorum*.

[sprawa, remisja, trybunał]

*Criminales*.

Zábičia *inter extraneos*, &

Rány *Sanguicidia*. Trućizny.

Nie vrzedownie álbo niepráwnie sobie rownego ná gárdle karzący. Kázirodtwá: Cudzołoztwá / Rápty. Gwałt Trybunàlistow. *Iniuriosi* przeciw rodzicom. Przechowuiący bezecne y bänniowane ná Seymie. o niezásiedzenie álbo niewyśiedzenie w wieży. Cudzoziemiec Dygnitàrstwo álbo vrząd Koronny / ábo Zamek vproszony zá nàpomnieniem niepuszczający. ná Sedomierską ziemię dánine / álbo oblig iáki przyimuiący. Otrzymawiający w Linflanciech stàrostwo Polák po Poláku / ábo Litwin po Litwinie / á nie polak po Litwinie / ábo Litwin po Polaku.

Słudzy Paná swego w dzieśiąciu Niedziel przed potrzebą odbiegający.

Słuszy złódzieiá / złoçzynce / y nieprzyiacielá Páńskiego bez Páná niegoniający.

Sługom te posługe Páńską *exprobiuiący*. Krzywoprzyśiescy. *Poena Talionis*.

Potwarcy y fałszerze / y ná niekłádzione pozwy przestępnie wzdawiający.

W cudzey osobie zapis fałszywie wyznawiający. *Autores Librorum famosorum*. *Diffamatores*. z záwiązania ślubem zieżdżający. Słowá poćciwego szlácheckiego nietrzymiający. o dyspositiá zapisu vstąpionego. Odsądzenie szláhectwá / Tytułu

/Herbu /tych ktorzy to sobie niesłusznie przywłaszcząią. Gwałty Krákwian /Poznańczykow /Lwowian /Warszewian /Przemyślan: Krośnian. y innych niezliczonych spraw kazuse rozmaite trafiaią sie *pro varietate excessuum*.

[sprawa kryminalna, właściwość, *criminales*, zabójstwo, cudzoziemiec, obcy, zranienie, kazirodztwo, cudzołóstwo, rapt, gwałt, nadużycie, zniewaga, trybunał, przechowanie, sejm, nieodbycie kary, kara pozbawienia wolności, dygnitarz, urząd koronny, danina, starostwo, narodowość, nabycie ziemi, sługa, pan, termin, złodziej, złoczyńca, nieprzyjaciół, krzywoprzysięstwo, *poena talionis*, prawo talionu, potwarz, fałszerstwo, wzdanie, pozew, zapis, osoba trzecia, infamia, słowo, dyspozycja, pozbawienie tytułu, pozbawienie godności, herb, przywłaszczenie, kazus, odstępstwo]

#### Do Ziemstwá sprawy należace.

SAdy Ziemskie /ktore Sedžia /Podsedek /y Pisarz /Ziemski sądzą / á gdy ktorego z tych niedostawa / nie mogą być sądzone. A te we wszytkich sprawách proste krzywdy vznawáią / według wyraźnych w Státucie słow: Chcemy tedy áby sie godziło każdemu kogokolwiek / o iákąkolwiek sume pieniężną / álbo krzywdę dziedziczną / y personalną / álbo o dobrá iákieszkolwiek / ilekroć pozwać do sądu ziemskiego / gdzie pozwany stawać y sprawować sie powinien . zć. Są zgoła krzywdy proste / ktore żadną Constitucyą [k. k2r = s. 47] / álbo z prywatnych zezwoleniem / mimo sąd ziemski / do inszego ktoregokolwiek sądn álbo vrzedu nie należą.

[sprawa, właściwość sądowa, ziemstwo, sąd ziemski, sędzia, podsędek, pisarz, krzywda, uznanie, statut, suma pieniężna, dziedziczenie, dobra, pozwanie, pozwany, stawiennictwo, konstytucja, zezwolenie, urząd]

#### Sprawy przy położeniu ksiąg.

DWie tylko służą. 1. o podnieśienie sumy pieniężny z dobr zastawnych. 2. o zbiegłe(go) poddànego. Zkąd tàką formą piszą pozew: w tych sprawách żebyś przed sądem ziemskim / álbo położeniem ksiąg prawnie stánął.

[sprawa, właściwość sądowa, leżenie ksiąg, rodzaj, suma, dobra, zastaw, zbieg, poddany, formuła, pozew, sąd, sąd ziemski, stawiennictwo]

#### Sądowi Grodzkiemu należace správvy.

GWałt vczyniony białyglowie. Złupienie ná dobrowolney drodze. Pożogá / álbo zapalenie. Domowe naszćie. o wine 3. Grzywien záietego / á ná rekoiemstwo niewypuszczonego bydła: o wine 3. grzywien záietego bydła / do obory Krolewskiej we trzy dni nie stàwionego. o wine 28. grzywien. o świedzką sprawę do duchownego práwá / gdy wyzwie świedzki świedzkiego / álbo gdy vstąpi sprawy osobie duchowney. o szkodę w ciągnieniu wojennym vczynioną / duchowny do sądu Grodzkiego może pozwać / y tamże do dowodu blizszy áktor. o cło ná zawádzie wzięte termin pierwszy záwity / o co winá 100. grzywien / y áktorowi należy próbácy. Oo wine 6. grzywien / ktoby poddànego czyiego strony długu w mieście árestował. Gołote aliàs odártusa o kàżdą rzecz Stárostá sádzi / ktorego ośiadły v siebie árestowanego w tydzień stáwić / álbo sie o to sam sprawować przed Stárostà powinien. Fàlszerzá y zmienniká / y pod cudzym imieniem zeznawáiącego Stárostá sádzi / iáko o naszćie domowe / że Stárostá

sądzi / choć tego w sobie stáut nie zámýka. o winie 3. grzywien dla nieprzeniešionego zapisu w rok do ksiąg Ziemskich álbo Grodu wiečznego / á przecie oddawszy wine te / powinien tosz včzynić. Kiedy iákiego zbiegá albo złódzieia w čyich dobrách zástaná / tedy o to pozwány powinien do stáwić przed Stárostą. do zapisu pozwánego Starosta sádzi. do tegosz sádu Stárošćiego Grodzkiego pozywáią právem przekonáných do bánniciey.

[sprawa, włáściwošć sádowna, sád grodzki, gwałt, kobieta, złupienie, požoga, podpalenie, naruszenie miru domowego, wina, kara, grzywna, rękojemstwo, bydło, obora, termin, šwiecki, duchowny, pozwanie, szkoda, dowód, powód, cło, termin zawity, probacja, poddany, dług, areszt, gołota, starosta, osiadły, stawiennictwo, fałszerstwo, składanie fałszywych zeznań, podszywanie się, statut, zapis, księga, gród, zbieg, złodziej, gorący uczynek, banicja]

#### Ná querelæ albo do vrzedu Grodzkiego.

O Wybićie páni wienny. o šwieży vczynekk zbrodnie iáki. o rozdział miedzy bráty. o wykupno dobr zastáwných. Szlächte dla gwałtu vczynionego w miešćie / poimáną vrząd Stárošći sádzi. o noszenie rusznic nábitých. do zapisu. o słuę bez listu swiádecznego przyietego. o zaiećie bydlá také ná rekojemstwo niewypusćzonego / albo do obory Krolewski niestawionego. o gwałtowne wygnánie z dżierzawy. o niesłuszne clà wyciágnienie. o nie zapłácenie poboru álbo poddymnego. Pro poenalibus actionibus, iáko o wine 3. grzywien / o zakład Stárošći 120. grzywien dla niewczynionego wydziału. Co ná exequutią odsyłáią / y insze prywatnym právem tu náležáce sprawy.

[skarga, urząd grodzki, wybićie, zbrodnia, przestępstwo, podział, wykup, dobra, zastaw, szlachta, gwałt, miasto, ujęcie, sádenie, posiadanie broni, zapis, sługa, zajęcie, rękojemstwo, obora, królewski, wygnanie, dżierzawa, naruszenie praw, niesłusznošć, cło, niezapłácenie, pobór, podymne, wina, kara, grzywna, zakład, starosta, egzekucja, prawo, sprawa, włáściwošć sádowna]

#### Stárostovv bez zàciagu pravvneho

##### *vrzedy y iurisdytia:*

NA próžne zbiegi y złódzieie. ná zbieglę kmiećie. Zołnierzow ktorzy zołd odebrawszy / nie słužą / Stárostà powinien imáć / až co wźieli záplácą / y czas on / ktorzy ná słužnie tráwić mieli šiedzeniem wieży nádgradzą. Zołdakow / w ciágnieniu woiennym / szkode čzyniácych / Stárostowie do nádgradzenia przymušić maią / y rotmistrze [k. k2v = s. 48] iáko takich zbrodni *conscios* do wieže wrzućić / y do dosyčvčzynienia zatrzymáć.

Gwałtowniki sádown Stárostá álbo vrząd iego ma zátřzymáć y wiezić. Seymowych turbatorow stárostá ma conquirowáć / y ná nich exequutią wedla zbrodni quantiatem nakazáć / pod winą 100. grzywien. Stárostá w dobrá wdowy wienney zmárły dáie dżeirzáwe iey krewnym. Drogi pospolite Stárostowie ze dwiemà szlachćicámi wymierzáć powinni / ktore od gwałcenia bronić máią. Kupcow y furmánow stárymi drogami pospolitymi áby ieždźili Stárostowie przymuszá / á ktorzyby temu przečzyli / dobrá ich confiscowáć.

Kupčzenia y hándlówánia we wšíách / oprócz bydlá y zboža / Stárostowie máią bronić / y wykłádáne towáry iešli trafiać grabić. Miesčžánow przedawánia rzeczy

w mieście zabraniających / Stárostá winą 3. grzywien karác ma. Miary y wagi Stárostowie z Woiewodámi stánowią / y o niezáchowanie sie wedle ich vstáwy / kárác máią. y co Woiewodowie strony miar / wag / y száczukow rzeczy vstáwią / to wszystko Stárostowie exequowác winni / pod vtráceniem vrzedu / álbo winą 100. grzywien / ieśli obligatorij. Stárostowie y celnicy máią opatrowác áby koni y skor wypráwnych z Korony nie wywożono / á ktory tego dopuszcza / 300 grzywien przepada. á pisarz celny tego przegládájący / w wieży 12. Niedziel zámkniony ma siedzieć.

Na Zydy téż ktorzyby kupczyli końmi / Stárostowie máią władzú skázác ie na szubienice / y konie sobie pobrać. Stárostá ma moc nad celnikiem ktorzyby szláhcicà w rzeczách ná swoje własne vżywanie wzgledem mytá ciázal / bez práwnego strepitu dwoiáká winą kárác. A ieśliby to sam Stárostá vczyńił kto grzywien przepada. albo ieśli nie iest obligatoryus / pozbywa vrzedu / y dwoiáko wine przecie obciążonemu zapláć ma.

[sprawa, właściwość sądowa, zaciąg, urząd, jurysdykcja, starosta, zbieg, złodziej, kmieć, żołnierz, żołd, służba, zapłata, kara, pozbawienie wolności, dezercja, odmowa pełnienia służby, najemnik, żołdak, starosta, rotmistrz, zadośćuczynienie, zbrodnia, gwałtownik, sąd, zatrzymanie, zasada proporcjonalności, egzekucja, wina, grzywna, wdowa, krewny, zmarły, spadkodawca, spadkobranie, dzierżawa, szlachcic, obrona dróg, kupiec, furman, konfiskata, dobra, handel, wieś, bydło, inwentarz, zboże, obrona, towar, grabież, mieszczanin, sprzedaż, miara, waga, jednostka, wojewoda, karanie, ustawa, obowiązki, utrata urzędu, celnik, Korona, termin, Żyd, skazanie, szubienica, kara śmierci, myto, zaostrenie kary, zapłata, obciążony, dłużnik, wierzyciel]

#### Podkomorskie.

Gdzie o gránice sądzą / y dobrá prywatnych ludzi rozgrániczáią.

[sprawa, właściwość sądowa, urząd, podkomorzy, granica, rozgraniczenie, dobra prywatne]

#### Trybunalskie

KTore spráwy od sądow przerzeczonych nizszych przez ruszenie wytoćzone sądzą / y są nawyssze y *vltimæ instantiæ subsellia*, ná ktorych wszytkie spráwy skutek swoy y koniec biorą. Wiec zbrodnie pod sądzeniem ich świeżo popełnione. Tudziesz *ex officiis* przerzeczzone vrzedniki / *ad prosequendas appellationes*, álbo *de grauaminibus* pozwáne. o wywiedźzeniu szláhctwa. do zapisu. Miedzy panem y sługą o niewćzynienie rachunku *ex officio*. o zmienienie y fałszu dopuszczenie. o zásziedzenie w wieży / dla zábity głowy. y o niezászádzienie álbo wysiedzenie w wieży. Támże *causas spirituales* sądzą *cæteris paribus*.

[sprawa, właściwość sądowa, trybunał, sąd, instancja, zbrodnia, publicznie, ex officiis, urzędnik, apelacja, pozwanie, wydiedziczenie, szlachectwo, zapis, pan, sługa, rachunek, fałszerstwo, zabójstwo, pozbawienie wolności, bezprawne pozbawienie wolności]

#### Hetmanskie.

HETman z práwá ma władzú żołnierze sądzić / wedle wielkości zbrodnie / od ktorego sądu áppellácy nie idzie / aby *disciplina militaris* wcale zostawáć / ktora iest filarem Rzeczyposp. y zdawná od przodkow onych stárożytnych swiátobliwie záchowána byłá.

[sprawa, właściwość sądowa, urząd, hetman, władza, żołnierz, wojsko, zbrodnia, wykroczenie, sąd, apelacja, instancja, środek odwoławczy, dyscyplina, przodek, tradycja, zwyczaj, zasada]

#### Commissarskie.

COmmisarze z rąmieniá Krolewskie(go) náznáčení w pospolitych Koronnych sprawách vznawáią / ná przykład / iáko była Commissya strony prawá lenne(go) y *Homagiu(m)* Kurfirsztá Brandeburskie(go) o Pruskie Kśiestwo. Commissye prywatne albo o gránice miedzy dobry Krolewskimi y szlácheckimi. álbo o zplácenie sumy dźiedzicom zmàrłego dźierzawce ná dobrách Krolewskich.

[sprawa, właściwość, urząd, komisarz, mianowanie, król, sprawy pospolite, sprawy koronne, komisja, prawo lenne, granica, dobra królewskie, dobra szlacheckie, zapłata, dziedzic, spadkodawca, spradkobierca, dzierżawa, dzierżawca]

[k. lr = s. 49]

#### Złożone z vrzędu Stàrosciego y mieyskiego.

Jáko gwałty w miástách przez szlachte vczynione / według Státutu Toruńskiego.

#### Mixti fori.

O Kmieciá zbiegłego / do sądu ziemskiego / álbo położenie ksiąg. o niesłuszne cłá wyciągnięcie do káždego sądu / náwet y zadwornym pozwem. o szkody w ciągnięciu woijnym do sądu Grodzkiego / do Krolá / y do prawá duchownego. o wykupno dobr w wielkiej Polsce y páni wienney do sądu álbo vrzędu Grodzkiego / álbo ná położenie ksiąg. Spráwy testámentalne ták duchownemu iáko świetckiemu sądowi *respectiue* należą. Pan służe do káždego sądu. do zapisu. o wine 100. grzywien przeciw niedbálemu Stároście / do Krolá / álbo do Grodu. Tákże ktoryby zàbraniał szláhcie kupować koni w iármárk. o wydźielenie dobr dźiedzicznych / miedzy bràcią / álbo rowne práwo máiącym / álbo przed Kommissarzami / lub sądem ziemskim / álbo Grodzkim / iáko w wielkiej Polsce. o poboru niewydánie / álbo zá dworem / álbo przed sądem Grodzkim.

[sprawa, właściwość sądowa, urząd, starosta, urząd miejski, miasto, gwałt, szlachta, statut toruński, *mixti fori*, jurysdykcja mieszana, kmieć, zbieg, sąd ziemski, księga, cło, pozew, szkoda, kampania wojenna, sąd grodzki, król, prawo duchowne, wykup, dobra, Polska, dziedziczenie, testament, świecki, duchowny, pan, sługa, zapis, wina, kara, grzywna, gród, równość, status, komisarz, sąd ziemski, pobór, dwór]

#### Woievvodze.

WOiewodowie sądzą / Zydy / Kupce niespráwiedliwą miárą sukno przedájące. Bráctwá rzemieślicze ná vszczerbek pospolity vczynione. Vrząd mieyski vstáwy Woiewodzy nie záchowuiący. Woźne o fálszywe swego vrzędu vżywánie.

[sprawa, właściwość sądowa, jurysdykcja, wojewoda, urząd, Żyd, sąđenje, niespráwiedliwość, nadużycie, sprzedaż, towar, rzemieślnik, uszczerbek, urząd miejski, ustawa, woźny, fałsz]

#### Márszalkovvskie.

*Ex termino tacto* ná Seymie y przy dworze Krolá Jego Mci.

[sprawa, właściwość sądowa, jurysdykcja, urząd, marszałek, sejm, dwór, król]

Iednackie:

GDy w compromis strony spráwe swą iednázcom podádzą / y ná ich władzą y vznánie rzeczy oney oczym miedzy nimi sportá zezwolą.

[sprawa, właściwość sądowa, jurysdykcja, kompromis, strona, zbieżność, żądanie, interes]

Pod interregnum.

WOiewodztwá ná swych Seymikách stánowią sobie sposob sądowy. Oczym ná Connuocátiey roku 1587. Confederácia wczyniona świadczy. A tytuły ná pozwách od postanowionych sedziów takie w pozwách wprzod pisze. My Rády Koronne.

[sprawa, właściwość sądowa, jurysdykcja, interregnum, bezkrólewie, województwo, sejmik, konwokacja, konfederacja, tytuł, pozew, sędzia, Rada Koronna]

Rozdział VI.

Czásy rokow álbo sądow ziemskich we wszystkich Woiewodztwách / ziemiach / y powiátách. á wprzod tych z ktorých ruszenie wytacza sie ná Trybunał Piotrkowski.

Poznańskie Woiewodztwo ma powiátow dwá / Kościeński y Wschowski. w Poznaniu iedne pułroczyki odprawuią w poniedziałek po wtory Niedzieli po Wielkinocy / drugie w Poniedziałek przed Narodzeniem Panny Máryey. Kościeńskie zásie we dwie Niedzieli po Poznańskich. A Wschowskie w tydzień po Kościeńskich.

Káliskie iedne pułroczyki odprawuią sie w Poniedziałek po Troycy ś. Drugie w Poniedziałek po S. Michále. Konińskie we dwie Niedzieli od záczęcia Kaliskich. **[k. lv = s. 50]** Po Konińskich Pyzdrskie w tydzień. Gnieźnieńskie po nich w tydzień. Náostaték Kcyńskie y Nakielskie w iednym tygodniu odprawuią sie.<sup>15</sup>

Sierádzkie ma trzy powiáty: Piotrkowski / Rádowski / Szadkowski. w Sierádku pierwsze roki bywáią w Poniedziałek po trzeech Krolách. Wtore w Poniedziałek po Przewodny Niedzieli. Trzećie w Poniedziałek po Narodzeniu P. Máryey. Po ktorých idą Szadkowskie / y insze w drugich powiátách. w ktorým Woiewodztwie iest ziemiá Wieluńska / ktora ma powiát Ostrzeszowski. w Wieluniu roki odprawuią sie we dwie Niedzieli po káżdych Sierádzkich. Ostrzeszowskie w tydzień po Wieluńskich.

Leczyckie ma powiátow dwá. Brzeziński y Orłowski. w Leżycy sądy odprawuią sie pierwsze w Poniedziałek po S. Jágnieszce, wtore po Poniedziałek po Wniebowstąpieniu Páńskim. Trzećie w Poniedziałek po ś. Michale. Brzezińskie roki we dwie Niedzieli po káżdych Leczyckich / po ktorých Orłowskie odprawuią sie. Brzezkie ma powiát Brzeski y Włocławski. Brzeskie pierwsze roki we Wtorek bliski po S. Janie Chrzcicielu. Wtore we Wtorek po Narodzeniu Panny Máryey. Trzećie we Wtorek po ś. Jágnieszce. We Włocławiu w tydzień po káżdych Brzezkich.

Inowłocławskie ma powiát Inowłocławski y Bydgoski. Inowłocławskie roki odprawuią sie w Poniedziałek<sup>16</sup> blisko przyszyły. w Rypinie w Poniedziałek w tydzień

<sup>15</sup> wyd. 2: Koyńskie w Poniedzálek / Nakielskie we Czwartek.

<sup>16</sup> wyd. 2: przed S. Janem. Wtore w Poniedzialek przed Swietym Máttheuszem: po ktorých Bydgoskie w tydzień iedne po drugich odprawuią sie. Dobrzynskie. Pierwsze Roki w Dobrzyniu we Wtorek po S. Mácieiu. Potem zásie w Lipnie w Poniedzialek

potym. Wtore roki w Dobrzyniu we Wtorek przed S. Janem. w Lipnie y Rypinie iako wysszy. Trzećie roki w Dobrzyniu we Wtorek po S. Bártłomieiu. Rypińskie y Lipińskie iako wyżey.

Płockie ma powiát Płocki / Bielski / Ráćiązki / Płoński . Sieprski. w Płocku roki odprawuią sie pierwsze w Poniedziałek po Niedzieli Krzyżowy. Wtore po S. Michale. Trzećie w Poniedziałek przed ś. Jągnieszka. inszych powiátow zá nimi.

Zawkrzyńskie. Pierwsze roki w Poniedziałek po Gromničnéy P. Máryey w Srzeńsku. Wtore / w Poniedziałek po Niedzieli Krzyżowy. Trzećie po S. Fránciszku.

Mázowieckie. ma powiaty / Cerski / Wárszàwski / Wiski / Wysogrodzki / Zakroczymski / Ciechánowski / Łomżyński / Rożàński / Liwski / Nurski.

Roki Ziemskie Czerskie. Pierwsze w Błoniu w Poniedziałek post Dominicam Misericordiæ. wtore w Poniedziałek po S. Janie Chrzćicielu. Trzećie po S. Fránciszku według Constituciei 1590 zá ktorými w Grodźcu / w Warce / y Garwolinie idą.

Ziemskie Wárszàwskie roki. Pierwsze w Błoniu w poniedziałek po Gromničnéy P. wtore tamże w Poniedziałek po S. Troycy. Trzećie tamże w poniedziałek po S. Bártłomieiu / zá ktorými Wárszàwskie y Tarczyńskie zaráz następowały. Ale teraz wedle Constytuciei *Sigm. Warß 1589*.

Pierwsze w Błoniu w poniedziałek po S. Troycy / wtore po ś. Fránciszku. trzećie tamże w poniedziałek po Wstepny Niedzieli. á zá nimi Wárszawskie y Tarczyńskie zaráz następuią.

Wiskie Ziemskie roki wedle *Constit. Sigm. Warßaw. 1589*. Pierwsze we wtorek po S. Stànisláwie w Maiu. wtore we wtorek po ś. Mattheuszu. trzećie tamże we wtorek po trzech Krolach. A po tych / Wąchockie we dwie Niedzieli. zátym zaś Rådźiłowskie także we dwie Niedzieli. Ták iednák iż gdy podczas trzećich rokov Trybunał Woiewodztwo Mázowieckie sądzi / te roki trzećie opuszczáią.

Wysogrodzkie Ziemskie roki we wtorek po Przewodny Niedzieli / po oktawie Bożego Ciála / y po ś. Michále odprawuią sie.

[k. 12r = s. 51] Zákroczymskie pierwsze w Piątek po wtory Niedzieli w post. Wtore w Piątek po S. Troycy. trzećie w piątek także po S. Mattheuszu.

Ciechánowskie. Pierwsze w Sachoćimiu w Poniedziałek po ś. Philipie y Jákubie. wtore w Poniedziałek po ś. Bártłomieiu. trzećie tamże w Poniedziałek po trzech Krolach. Za ktorými záwsze Ciechanowskie w bliski czwartek. A po Ciechanowskich Przańskie we cztery Niedziele.

Łomżyńskie pierwsze w Łomźie w poniedziałek po wtory niedzieli w post. w Kolnie we czwartek po Niedzieli Szrodopostny. wtore w Łomźie nazaiutrz po S. Troycy. w Kolnie zaś we czwartek po ś. Janie. Trzećie w Łomży po ś. Mattheuszu. á w Kolnie we czwartek po ś. Łukaszu.

Zembrowskie pierwsze we czwartek po trzech Krolách. Ostrołeckie we wtorek po Przewodny niedzieli. wtore Zembrowskie we czwartek po Świątkách. Ostrołeckie we wtorek po ś. Małgorzácii. trzećie Zembrowskie we Czwartek przed ś. Jądwigą. Ostrołeckie we wtorek przed ś. Mikołaiem.

Rozińskie. w Rożanie pierwsze w poniedziałek po Wstepny niedzieli / Wtore w poniedziałek po S. Troycy / Trzećie w poniedziałek po S. Michále / po ktorých záwsze Mákowskie we cztery niedziele.

Liwskie / Pierwsze we czwartek po S. Troycy / Wtore po S. Jàdwidze / Trzećie po S. Jàgnieszce.

Nurskie / Pierwsze w Nurze we wtorek po Nowym lećie. Kàmienieckie w poniedziałek po gromnićzney Pànni Móryey / Ostrowskie we wtorek po śrzodopostney niedzieli. Wtore w Nurze we wtorek po Przewodney niedzieli. Kàmienieckie w poniedziałek po S. Troycy. Ostrowskie we wtorek po S. Janie Krzćicielu. Trzećie w Nurze we wtorek po S. Máttheuszu. Kàmienieckie w Poniedziałek po S. Symonie. Ostrowskie po S. Elźbiecie.

Ráwskie / Pierwsze w Poniedziałek po wtory niedzieli w post. wtore po Świątkách. Trzećie po S. Michale. Ma dwa powiaty / Sochaczowski y Gostynski. w Sochaćzowie roki sądzą: Pierwsze we wtorek po wstepny niedzieli / Wtore po S. Troycy. Trzećie po żielny Pànni Móryey. A w Gostyninie pierwsze w poniedziałek po niedzieli Głuchy. w Gabinie zaś w tydzień po nich. Wtore po Octawie Bożego Ciála. Trzećie po S. Bartłomieiu.

Ziemiá Pruska / wedle correctury praw ták sądy odpràwuie w Woiewodztwie Chełmińskim. w Radżinie y w Toruniu dwakroć do roku. Pierwsze w poniedziałek po Bożym Ciele w Radziuniu. Wtore tàmże po S. Jadwidze. w Michałowskim w tydzień po Chełmińskich / raz w Brodnicy / drugi raz w Nowym.

W Málborskim / w Sztumie / pierwsze w poniedziałek po przewodney niedzieli. Wtore po S. Lámpercie.

W Pomorskim / w każdym powiácie dwakroć sądzą roki / Czczewskie w prawdzie w Stàrogárdzie / Pierwsze w poniedziałek po nowym lećie. Wtore po S. Łukasz. A w inszych powiećiech ná zwyczajnych mieyscach tak zgoła: że Swieckie we dwie niedzieli po Czczewskich. Po Swieckich zaś inszych powiatow roki wtydzień po sobie następuią. A ieśliby ten dzień na święto przypadł / tedy w poniedziałek blisko przyszły te roki počzynią.

[właściwość miejscowa, roki, sąd ziemski, podział terytorialny, województwo, powiat, ziemia, konstytucja, Trybunał Piotrkowski, korektura praw, termin, półroki]

Roki Ziemskie Woiewodztw máley Polski / z ktorych do Lubliná áppellácy sie wytacza.

KRákowskie Woiewodztwo ma sześć powiátow. Krákowski / Proszowski / Xieski / Lelowski / Czechowski / Biecki / w ktorych roki ieden Sedzia odpràwuie w te czasy.

[k. 12v = s. 52] w Krakowie pierwsze roki w poniedziałek po nowym lećie. Wtore po wstepny niedzieli. Trzecie po S. Troycy. Czwarte po S. Michale. Po ktorych Krakowskich kàżdych / w każdym powiećie tak sądzą. w Proszowicàch / w tydzień po Krákowskich / to iest zàczynią sie / tákże w poniedziałek. w Kśieżu czwartego dnia po Proszowskich / ktore się zàczynią we czwartek. Lelowskie po Xieskich we wtorek blisko przyszły. w Czechowie po Lelowskich w tydzień / ktore sie też we wtorek počzynią. w Bieczu od Czechowskich w poniedziałek blisko przyszły.

W tymże Woiewodztwie iest ziemiá Oświećimska / ktora ma też swego sedżiego / ktory w Zatorze sądzi roki tych czasow. Pierwsze we czwartek suchodniowy po świąckách. Trzećie we czwartek tákże suchodniowy po S. Krzyżu. Czwarte we czwartek suchodzienny / po S. Łucyey.

Sendomierskie / ma powiatów sześć / Sendomierskie / Rádmoskie / Opoczynski / Chenćzynski / Wiślicki / Pilzeński / w których powieciech ieden sedzia roki sądzi. w Sendomierzu pierwsze w Poniedziałek po S. Prisce. Wtore po Niedzieli głuchy. Trzećie po Bożym Ciele. Czwarte / po S. Fránciszku. A po káżdych Sendomierskich roćzech / w innych powieciech tego czásu sądzą. w Radomiu w tydzień po Sendomierskich w Poniedziałek. w Opócznie w tydzień po Rádromskich / także w Poniedziałek záczynią sie / Chećińskie po Opoczynskich w blisko przyszły piątek. w Wiślicy po Chećińskich w Poniedziałek cały tydzień sądzą. w Pilźnie w tydzień po Wiślickich ktore sie też w Poniedziałek poczynią.

W tym także woiewodztwie żeimiá Stezycka / ktora też ma własnego sedziego / ktory sądzi tych czásow sądy żeińskie: Pierwsze w poniedziałek po wstepny Niedzieli. Wtore po przewodny Niedzieli. Trzećie po S. Mátheuszu Ewángeliście y Apostole.

Ruskie Woiewodztwo / ma żeim pieć / Lwowską / Przemyską / Sánocką / Chełmeńską / Hálicką / á w káżdey żeimi iest inszy sedzia. w których żeimiach y ich powiátách w ten czás sądzą we Lwowski żeimi / ktora ma dwa powiaty / Lwowski y Zydaćzowski. We Lwowie pierwsze roki we Czwartek po trzech Krolach. Wtore po Niedzieli Szrodopostny. Trzećie po S. Janie Chrzćicielu. Czwarte po S. Michále. w Zydaćzowie pierwsze po Lwowskich w pułczwártu Niedziel / ktore sie w poniedziałek poczynią. Wtore w Poniedziałek po przewodny Niedzieli. Trzećie także od Lwowskich w pułczwártu Niedziele / w poniedziałek sie záczyniájące. Czwarte w poniedziałek po S. Jadwidze.

W Przemyśkiey žeimi / Ktora ma dwa powiaty / Przemyński / y Przeworski. w Przemyślu pierwsze roki we wtorek po S. Agnieszce. Wtore po przewodny Niedzieli. Trzećie po S. Małgorzacie. Czwarte po S. Łukaszu. w Przeworsku pierwsze od Przemyśkich we trzy niedziele we wtorek sie poczynią. Wtore po czwarty Niedzieli po Wielkinocy. Trzećie po S. Pietrze w okowách. Czwarte po S. Marćinie.

W Szanoku pierwsze roki po S. Dorocie. Wtore po S. Wawrzyńcu. Trzecie po S. Michale.

W Chełmeńskiey žeimi dwa powiaty. Chełmeński / y Krasnostáwski. w Chełmie pierwsze roki w Poniedziałek po ś. Jagnieszće. wtore po śś. Philipie y Jákuobie. trzećie po Bożym Ciele. Czwarte przed Národzeniem P. Maryey. w Krasnym stáwie po káżdych Chełmeńskich we dwie Niedzieli także w poniedziałek poczynią sie.

Hálická žeimiá ma dwa powiaty. Halicki y Trebowlecki. w Halićzu pierwsze roki w poniedziałek po Gromnicách. Wtore po Przewodny niedzieli. trzećie po [k. mr = s. 53] Narodzeniu Páńny Maryey. czwarte po ś. Marćinie. w Trebowli po káżdych Halickich we dwie niedzieli w poniedziałek:

Podolskie Woiewodztwo / w którym tylko ná iednym mieyscu sądzią roki żeińskie. w Kámieńcu Podolskim / pierwsze we czwartek po ś. Jagnieszce. wtore po S. Stánisławie w Maiu. trzećie po wszystkich świetych.

Lubelskie Woiewodztwo ma dwa powiaty / Lubelski / y Vrzedowski / w których ieden sedzia sądzi roki te żeińskie. w Lublinie pierwsze w poniedziałek po Gromnicach. wtore po ś. Krzyżá podwysszeniu w ieśieni. trzećie po s. Jedrzeiu. w Vrzedowie od káżdych Lubelskich we dwie niedzieli / w poniedziałek także záczynią sie.

W tym też Woiewodztwie iest ziemia Lukowska / która ma swego sędziego który w Lukowie roki sędzi tych czasów. w Lukowie pierwsze w poniedziałek po trzech Krolach. wtore po S. Troycy. trzecie po ś. Łukaszu Ewangelście.

Bełskie Woiewodztwo ma trzy powiaty. Bełski / Grąbowiecki / y Horodelski / w których ieden sędzia ziemski. w Bełzie pierwsze roki w poniedziałek po trzech Krolach. wtore po ś. Woyciechu. Trzecie po ś. Janie Chrzcicielu. czwarte po ś. Jadwidze. w Grabowcu od káżdych Bełskich we dwie niedzieli w poniedziałek też poczynią sie. w Horodlu po káżdych Grabowieckich we dwie Niedzieli. We czwartek poczynią sie. w tym Woiewodztwie iest też ziemia Buska / która ma swego sędziego / który w Busku sędzi roki po káżdych Bełskich w tydzień / w poniedziałek poczyna.

Podlaskie Woiewodztwo / ma trzy ziemie. Drohicką / Mielnicką / Bielską.

Bielska ma osobno swego sędziego gdzie są trzy powiaty. Brański / Suraski / Tykoćński. w Brańsku pierwsze roki w poniedziałek po Nowym lecie. wtore po przewodny niedzieli. Trzecie po ś. Michale. w Surazu zaraz gdy odsądzą Brańskie. w Tykoćnie pierwsze roki w poniedziałek po Niedzieli suchy postny. wtore po Oktawie Bożego Ciála. trzecie po ś. Marcinie. w Drohiczynie sędzia ziemski Drohicki roki sędzi pierwsze w poniedziałek po Nowym lecie. wtore po niedzieli trzeci po Wielkonocy. trzecie po ś. Michale. a po káżdych roczach leżenie ksiąg trwa cztery Niedziele. w Mielniku sędzia Mielnicki sędzi roki / pierwsze nazaiutrz po ś. Jágneszcze. wtore po ś. Stanisławie w Maiu. Trzecie po ś. Michale.

Kiowskie / Wołyńskie / Bracławskie / Woiewodztwa / nie Polskim prawem / ani postepkiem sądowym Polskim / ale Litewskim sądzą sie / w których tych czasów roki bywają.

Kiiowskie Woiewodztwo ma trzy powiaty. Kiiowski / Zytomirski / Howrucki / w których ieden sędzia sędzi roki. naprzód w Zytomierzu w poniedziałek po Nowym lecie. Potym w Kiiowie w poniedziałek po ś. Jerzym. zaś w Howruczu w poniedziałek po świętym Bártłomieiu.

Wołyńskie Woiewodztwo ma trzy powiaty / Lucki / Włodzimirski / Krzemieniecki / a każdy z nich powiat ma swego własnego sędziego. w których sądzą. w Lucku pierwsze po trzech Krolach: wtore po ś. Troycy. trzecie po ś. Michale. w Włodzimierzu od káżdych Luckich we trzy niedziele. w Krzemieńcu także po káżdych Włodzimirskich we trzy Niedziele.

Bracławskie woiewodztwo / na iednym tylko mieyscu miewa roki / to iest w Winnicy. Pierwsze nazaiutrz po trzech Krolach. wtore nazaiutrz po ś. Troycy. trzecie nazaiutrz po ś. Michale.

Sądzenie roków na niezwyčajny czas albo mieysce przeciw stáremu zwyczajowi przez sędzie y szlachte / przełożone byđ nie może / bez osobliwego pozwolenia Seymowego. Boby dekreta takich sądów nie na swym mieyscu y częście sądzonych nic nie ważyły.

[własność miejscowa, roki, sąd ziemski, podział terytorialny, województwo, powiat, ziemia, konstytucja, sędzia, zwyczaj, leżenie ksiąg, dekret, ważność]

Iako z obowiązkow różnych rozprawiáń sádowne wsczynáią sie / ták teź y z Controversyey *strepitus forensis*, wiele obligácyey sie rodzi / wiele zapisow / *contráctow* / *qwitow* / etc. ktorými stroná právem zwyciężona *partem iureuictricem nomine satisfactionis* zwykłą vspakáíác / álbo *exequutiá* iuź nástępującą / *obligatorio quopiam nexu* ná dászy czás odwloczyć. A w obligácyą / *contráct* / y zapis wchodzą te wszystkie rzeczy / ktore sie godzi z práwá pospolitego dozwoleńia przedáwác / to iest iáko prákticy mówią: *res omnes quæ cadunt in commercium humanum obligari possunt*. A rzeczy takie máią byđz vćziwe / pożyteczne / podobne / y ktore są w ich mocy / ktorzy ie obliguią. o ktorých obligácyey y innych lig práwnych potedze y formowániu pospolitym státut tákí iest Sigmuntá.

[obowiązek prawny, sprawa, strona, zobowiązanie, zapis, kontrakt, kwit, egzekucja, zaspokojenie wierzyciela, odroczenie, dłużnik, wierzyciel, prawo pospolite, sprzedaż, rzecz, statut, król]

Dla vstrzeżenia sie trudności wzapisách y pozwách (ktore chytrzy ludzie y ich rzecznicy w długą niepotrzebnie zwláczác / á prostote prawna / y sprawiedliwość szkodzić zwykli) postanawiamy: áby zapisy wyderkaffowe / frymárkowe / dárowizny / zastáwne do pewnego czásu / y długow ná dzień pewny byđz zwykłe / dobr záżywania miedzy małżonkámí / dożywoćia y árendy / y insze tym podobne obligácye były ná kształt sámých zapisow w státucie opisáných / ták iż choćiaby krotko były nápisáne máią iednák wáżyć. á to ták: áby káždy przedawáiąc swe dobrá álbo iákimkolwiek sposobem zápisuiąc / álbo zástawuiąc / stánąwszy przed sądem zeznáł: iż dobrá swoje / to iest ta á ta wieś / przedáie temu á temu śláchćiwoei / y potoomkom iego / zá ták wielką sume piéniężną / ze wszystkim právem / wláсноścią / y państwem / iáko one sam trzymał. y w nie dáie rzeczywiste w wiązanie wieczne / przez woźnego tego á tego to przydawszy (iáko szerzy w formie státutowy nápisano) A ieśliby ten co przedáie / zápisuię / álbo oddala dobrá / miał żone / tedy ią będzie powinien z przyiáćiołmy iey przywieść / áby z stápiłá z opráwy poságu y wiáná swego / y to odstápienie vczyni / y zezna / wedle formy przedánia w státucie zámkniony / z dozwoleńiem przyiáćioł swych. Ktorých to zapisow obrona y zászczycenie / káżdemu będzie wolno vczynić pod szkodámí žiémскими / álbo pod zakládem / to iest iáko miedzy stronámí *contráctuiącymi* będzie námowiono. A przeciw tákim zapisom zastaw y záfántowánia iákiegokolwiek / iuź żadne mieysce wszelkiemu człowiekowi y *procuratorom* do przeczenia nie zostánie. áni żaden *controuersyey* przeciwko nim nie będzie czynić / ále tylko onymże zapisom dosyćvdziáć / y wypełnić ie / według obowiązku będzie winien / żadnego ruszenia od sedźiego nie czyniác. o iákokolwiek długi zápisáne / y iákąkolwiek obronę zászczyconeby były. Ale áni żaden *dilácyey* y zwłoki<sup>17</sup> zá ten dług zápisány otrzymał. Bo w tákim przypadku raz do bliższych rokov *dilácyą* otrzymác może. Ktore dosyćvczynienie y quit ma pokázác y dowieść ná bliskich roczech / z tychże kśiąg / do ktorých sie brał / pod vtráceniem swey spráwy.

[zapis, pozew, sprawiedliwość, wyderkaf, frymark, darowizna, termin, dług, trudność, małżonek, dożywocie, аренда, dobra, sprzedaż, sąd, stawienictwo, zeznanie, statut, wieś, szlachta, potomek, prawo, własność, państwo, wwiązanie, woźny, forma, żona, małżeństwo, przyjaciół, oprawa, posag,

<sup>17</sup> wyd. 2: dłużnik nie będzie miał / chyba żeby pokazał iż przed pewnym Sądem kwit o dosyćvczynienie

wiano, odstąpienie, obrona, szkoda, zakład, strona, kontakt, zastaw, sanowanie, prokurator, kontrowersja, dylacja, zwłoka, wierzyciel, dłużnik, roki, księgi, rygor]

Zapisy wszelakie bywają zaznawane prze sądem Ziemskim / y przed vrzedem Grodzkim przy położeniu ksiąg Ziemskich / y przed księgami Cancellaryi Krolá Jego Mości / à gdy nie wswego powiatu ziemstwie / álbo przed księgami nie wiecznego Grodu zezna kto zapis / trzebá go álbo do wiecznego Grodu álbo do swego ziemstwá przenieść do roku. A zapisy zeznawac trzebá przed księgami gdzie sądy odprawuia / álbo gdzie lezenie ksiąg. Može iednak Krol Jego Mość do chorych posłać secretarzá swego / álbo pisarzá lub metrikánta przeysięgłego / ktory znowu wracáiac sie do ksiąg zezna / iż względem delegácyey swoiey od Krolá Jego Mości był v tego à v tego / ktory zeznał etc. y ták zeznanie onego chorego / z odniesienia tegosz delegátą do ksiąg wpiszą. A vrząd álbo sąd ma pilno vpátrować osobe zeznawáiacą iáki zapis/ ieśli ma słuszne látá / álbo rozum dobry / ieśliby ináčey było / nie maią przyimować zapisu. Item maią vpátrować zdrowie zápisuiącego doleżne / tego ták nápisac: zdoryw ná vmyśle y ná čiele. á ieśli chory ná čiele / ále przećie rozumu całego [k. m2r = s. 55] / ták nápisac iáko sie rzecz ma. A zeznanie ma bydź słowy wyraźnymi / iásnymi / dobrowolnymi / z zopytánia vrzedowego / á ślubuiesz? ślubuie / obiecuiesz? obiecuie / zeznawasz? zeznawam. zezwalasz? zezwalam. wiec káždy zapis álbo purè bywa zeznawány / a w tey mierze zaráz moxe tego žádać / co zeznaią.

Albo ná dzień y mieysce pewne / tego on dzień náznáczony do záplácenia *pro arbitrio soluentis* cały aż do wieczorá iść ma. a mieysce nie może bydź insze do plăcenia / tylko ná którym obiecano plăcić. Albo pod Condicyą / á w ten čàs ná iáki przypadek obligátia ponoszą / y dla tego też nádzieią niepewną y przypadkiem kármi sie. Bo condicia zánidbaną álbo opiszczona skutku w rzeczách broni / y wniwecz iey obraca. Dla tegoć condicionálny contráct iest niedoskonály / y poki wiśi condicya / w rzeczy znikomy skutek, y condicyey niedosyć / práwo ktore miało służyć z zapisu / nie może bydź ná goli. Jáko ná Seymie Jedrzeiowskim w piątek przed S. Matheuszem 1539. skázano. Zapisy ktorych skutek służy aż po śmierci / nie idą w dobrách nieruchomych / ná dobrách ruchomych idą. *Herb. F. 282.* szkody gdy w zapiśie kładą / nie máiać rzecz sáme przewyszać / alias szàcuie ie. Zapisy mogą bydź pisáne iáko y pozwy / controuersye / dekretá / polskim iezykiem / *Sig. Crac. 1543. Herb. F. 209.* Zapisy mimo formy w Státucie opisáne mogą bydź / bo contráctow iest rzecz niezliczona. Dekret miedzy Andrzejem Pistáńskim á Janem z Hurnà w piątek przed S. Mátheuszem 1539. Wiec zapis przećiwko státutowi vczyniony / nie szkodzi nic prawy pospolitemu. bo iákie práwo kto ná sie wniósł / tákie powinien čierpieć. Zapisem osobá zeznawáiacą / dobrá / y potomkowie bywáiać obćiażeni. á ten zapis ktory nie iest ná dobrach àssekurowány / zowią personálnym. do čzego álleguią dekret ná Seymie Krákowskim miedzy Czeskim á potomkámi Gerzego Strászá we śrzode po trzech Krolách / roku 1539. Co nie ták trzebá rozumieć žeby to w przezyskách otrzymanych z tákiego zapisu / nie miał kto dobr zeznawáiacego dochodzić/ (ponieważ y z cyrográphu / y z słowne(go) contráktu przezyski otrzymáne dobrá obćiażaią obliguiącego sie) ale ták: w sumie przezyskom rowny / abowiem tákí zapis według státutow / obćiaża dobra. Zapis záś na wszystkich dobrách álbo ná pewnych vczyniony / wszystkie wyraźnie dobrá záciaga. ták že kiedy dłużnik w sumie chce podać dobrá swoje / wszystkie one (wedle

zapisu) ma wierzyćielowi podać / zwłaszcza temu który w lepszości / prawá ma pierwsze miejsce / ná tych dobrách ktore są obciążone / chociażby był poslednieyszy. bo takie zapisy cyrográphowi równią sie. A w którym zapisie áni dobr áni potomkow / nie onerowano / do tego że nie należą potomkowie / tak vďaią praktycy / y iáko personalny z osobą ginie. y podaią ná to dekret ná Seymie Wárszawskim miedzy Miśiewskimi / we czwártek przed ś. Łucią 1516. Który tak trzebá rozumieć. iż nie do zapisu trzebá potomkow pàtrzyć / ále wedle prawá czynić / iáko do cyrográphu oycowskiego / álbo iáko o krzywdę iáką prostą. Bo z prawnego contráctu / álbo iákoby z contráctu oycowskiego powinni odpowiadać. Zapisowi Oycowskiemu potomkowie dosyć včzynić winni / ponieważ ná dobrá następuią / tedy też cieżary od nośić máią. Alias ieśli sie wyrzeką dziedzictwá / y przeięgą tego potwierdzą że nic nie wzięli / áni chcą wziąć / nie powinni zapisow y długow oycowskich ponośić. Nie máią byď iednák zapisem oycowskim onerowani / tylko iáko prawo pospolite dopuszcza / y ważność zapisow obmáwia. Przeto żadem potomkow swoich do ząwitego terminu zapisem swym obowiązać może. Dekret ná Seymie Wárszawskim we czwártek przed S. Łucyą 1556. zwyczaj iednák iest / że potomkowie do Zapisu oycowskiego spráwować sie máią / ná roku wtorym ząwitym. ále w swym przećie powiećie. Zapis včzyniony potomkom iesćze nie vrodzonym nie wáży / bo zapisy máią byď pewne / y kiedy sie stáią temu co go iesćze nie masz ná świećie / iákoby też nikomu były vczynione / bywáią počytáne. Zapisy dobrá oddalájące nie mogą byď pod condycyámi ná przyszły čás / bo máią byď słuszne. á cokolwiek sie pod condyciá dzieie / nie [k. m2v = s. 56] iest według prawá. y właśnie zda sye nie dzieić sie/ co nie swoim sposobem sie dzieie. dla tego y mátká gdy zápisze synom dobrá swoje / oddaliwszy ie od corek / á zachowáłyby sobie dożywoćie / taki zapis ma być niewážny / y corki dochodzą wyďziału. także gdyby mátká dobrá swoje synowi spuściła / á on vmrze poki żywy siostry / y po śmierći iego drugi bràt sie vrodzi / nie iáko w bràterskich / ale w maćierzyńskich dobrách następue rowno z siostrámi.

[zapis, zeznanie, sąd ziemski, urząd grodzki, księgi, kancelaria, powiat, król, gród, prawo wieczności, roki, własność miejscowa, sekretarz, metrykant, pisarz, delegacja, chory, przesłuchanie, warunek, dobrowolność, żądanie, termin, wpływ terminu, przesłanka, kontrakt, zapłata, termin zapłaty, dłużnik, wierzyciel, zobowiązanie, prawo, sejm, dobra, ruchomość, nieruchomość, szkoda, szacowanie, pozew, kontrowersja, dekret, język, wymóg formalny, prawo pospolite, statut, wybór prawa, zapis personalny, zabezpieczenie majątkowe, asekuracja, przezysk, obciążenie, cyrograf, kontrakt słowny, suma, pierwszeństwo, onerowanie, krzywda, ojciec, odpowiedzialność, wyrzeczenie, dziedzictwo, dług, ważność, termin zawity, powiat, *nasciturus*, pewność, wyďział, stosunki rodzinne]

Meżatka z pozwoleniem meżà z dobr dziedzicznych (bo on iey iest własny naprzednieyszy opiekun) może zeznáwać wszelkie zapisy / á opráwe posázną oddalić od potomkow z ássystentią przyiaćioł dwu z liniey oycowskiey blizszych może. y mąż nie może onerować iákimi condiciámi opráwe żony swey / bez pozwolenia przyiaćioł iey. Dekret ná Seymie Piotrkow. w piątek / w dzień náwrocenia ś. Páwła. 1549. Zoná bez meżá y o dobrá swoje nie może czynić / chybáby przez bánnicią od niey był oddzielony / y iákoby *ciuiliter* vmárły / stąd zoná iest *sui iuris* / iákby wdowá – y wolno iey zapisy / przedawánia / y dárowizny zć. czynić. Meżatká nie rownego vrodzenia z pozwoleniem meża swego może dobrá resignować / także opráwie podległe. ktora

iey resignacia ważna / iákoby z ássystentią powinny to czyniła. Dekret Krakow. 1532. w Sobote po Gromnicách. A dla tego żonáte bez pozwolenia meżowego nic alinować nie mogą. że mąż iest głową żony / y oná bez pozwolenia żyć wedle woli meżowej. do tego że dobrá wzajem nierozdzielnie poki żywi trzymáią pospolite / ktorých ieden bez drugiego nie może álienować. Nadto że żoná iest pod opieką meżową. á sierotá bez woli opiekunowy nic vczynić nie może. Niepłodnym małżonkom wolno dobrá swoje komu chcą zàpisać. Ale tym co dzieci máią nie wolno ich bez słuszney przyčyny wydźiedzićzà / y mogą dzieci czynić przeciw possessorom dobr tákich / wedle státutu / o zapis ná zdradzie vczyniony. Brat stàrszy / nie może dobr młodszego brata przedać / chybaby dla zàpłacenia długu oycowskiego: á przedáninà nie ma przechodzić długow. Gdy dwá o iedne rzecz obliguią sie / ieśli sie zàpisáli ieden zà drugiego płacić / obá tak o część iáko o wszystko winni sie spràwować. ále gdy ieden wszystko zàpłaci / y siebie y towarzyszą wyswobadza. A gdy tak zapis opiewa / reką złączoną y nierozdzielną / chociażby przydano *in solidum*, przecie niewinien żaden tylko dwá cześć zàpłacić. Także gdy żonà z meżem zeznawa / álbo gdy z oprawy swej ná dług zezwala / nie powinna tylko połowice długu. A gdy komu vczynią zapis z tą condicią / ieśli dzieci nie bedzie miał / tefy po śmierci iego tesz dobrá ná / zeznawaiące(go) przypàsć máią / może w prawdzie tàkie dobrá oddalić. ále ieśli potomkà nie zostawi / pierwszy zeznawcá y resignator onych dobr repetować może. Dekret Krol. Wárszaw. We czwartek przed ś. Łucią 1556. A gdyby też mąż żonie co zàpisał v ksiąg nie wiecznych / *præscriptæ* iey szkodzić w tey mierze nie ma / bo żoná przecie meżowi czynić nie może / dla tego táki zapis wiecznie trwa / bez przeniesienia. Tak Trybunał. A chociaż komu przed wiecznymi księgami iákie dobrá zàpiszą / ieśli w wiązaniá w nie nie weźmie we trzy látá y trzy mieśiáce / taką possessyą *tanquam mentalis præscriptione euanescit*. Dekret Seymu Piotrkowskiego. w Poniedziałek po Srzodopostny niedzieli 1538. w zámknieniu każdego zapisu nábarží trzebá wszystkie condicie z każdej instánciey vtwierdzić zakłady wyraźnymi. bo alias wątpliwośćby w tey mierze była. y tak to pospolicie mówią. że zapisy wszelkie zakłady związane ważne. á które nie są związane zakłady / są proste. á zapisy w ktorých są condycie / zakładow nie wygrywáią. przez cessyą / transfusyą / quit / càssatią y resignácią personalną / zapisy stawaią / y wniwecz sie obracáią.

[małżeństwo, mąż, żona, mężatka, zgoda, pozwolenie, dobra, dobra dziedziczne, opiekun, zapis, zeznanie, oprawa, posag, wiano, oddalenie, potomek, rodzina, świadek, warunek, krewny, dekret, sejm, banicja, śmierć, samodzielność, wdowa, *sui iuris*, sprzedaż, darowizna, ważność, termin, wola, posłuszeństwo, alienacja, warunki, bezdietny, swoboda zapisu, wydzieziczenie, przyczyna, słusność, ochrona rodziny, posiadacz, statut, zdrada, dług, ojciec, dłużnik, wierzyciel, zobowiązanie, zapłata, zobowiązanie, oddalenie, prawo wieczności, szkoda, wwiązanie, termin, instancja, zakład, wygrana, cesja, transfer, kwit, kasacja, rezygnacja, nieważność]

A intercyze tak trzebá vtwierdzić: te intercyze we wszystkich w obec y każdych z osobna condyciách / contentách / sposobách / clauzulách / y ártykułách / ligámentách / zwiąskách / tak zupełną / iáko y z każdej namniejszey części / mocno trzymać / wypełnić / y nienáruszenie zàchowác / y cokolwiek sie tam opisáło vczynić y exequować / tyle [k. nr = s. 57] ilekroć potrzebàby było / intercyze y contráct przerzečzony do zapisu terážniejszego y zapis terážniejszy do contráktu

przerzeczonego álbo interczy / stosuiący referuiąc / y to pod zakládem etc. gdy zász iáką sume przyłączaią do pierwsze(go) zápisu álbo contráktu / tedy tak nápisác: ze wszytkimi condiciami w pierwszym zapišie włożonymi / pod zakládem ták pierwszy sumy (y wyraźnie sume nápisác) iáko y terażniejszy poślédni. Kiedy zapis álbo contrákt nie zámyka w sobie tuicyey / álbo præscriptiey / nie dobry iest / y ták wiele waży / iáko ow pozew w ktorým niepołożono táxy krzywdy. Bo gdzie nie włożą táxy w pozwie / nie masz w czymby Actor miał wzdác strone obwinioną. Contrákt tákże álbo zapis personálny nie referuiący sie w swoich punctach y clausulách ná potomki / gáśnie śmiercią osoby zeznawaiący / ále tákim sposobem iáko sie wyžey pomieniło. bo to trzeba rozumieć nie strony długow / álbo contráctow / ále o zbrodzie / y wolność iáki osobie nadaną. w sumách długowych / gdzie nie masz ná nie zapisu / stroną obwinioną przysiega sie odwodzi. do tego dług pożyczány bez zapisu / czterech lat præscriptią ginie. Zapisu długim czasem *vltra præscriptiones* roborowanego / zaklád obraca sie w szkody / y do niego nie o zأكlád ale *pro taxa damni* czynić trzeba. Zapis Grodzki / darowizny / frymárku / przedániny / y zastawy choć do ksiąg wiecznych nie przeniesiony / by tylko wwiázaniem á po w wwiázaniu possessyą præscriptiey wtwierdził sie / ważny iest. Białogłową z pozwoleniem meżowym dobrą swe dziedziczne oddalając od corek / zápisuiąc ie synom / ma byđż zapis dárovizny zaráz z wwiázaniem *de facto*, *alias* nieważna álienácya. Tuitia z zapisu nie idzie o krzywdę prostą przeciw komukolwiek / ále tylko o prawné nágabanie. Zapisy dárovizny żenie álbo komu innemu vczynione / nie referuią sie do przyszłych / tylko do obecnych rzeczy. Decret miedzy Dąbrowską / który masz dárovował wszytkie dobrą zastawne / ktore miał y ktore miał mieć: po tym zapišie vczynionym / pożyczyl ná zapis kilká set / tedy po śmierci onego Dąbrowskiego / żoná pozostála prawem dárovizny oney / chciála sobie te sume przywłaszczyć / co iey sedžia žiemski przysądził. á gdy sie wytoczyła ná Trybunał retráctowano žiemski decret / y nákazano. że emptio venditio zapis káždy ma sie ściągác *super bonæ habita non habenda*. y successorom kazano czynić o te sume / iáko prawem dziedzicznym sobie należąć. w przedániny káżdym zapišie trzeba włożyć pewną licze / wage y miare / y sume / bo kupiony y przedány rzeczy *fides sine quantitate pecuniæ expressæ*, nie ważną iest. Po przedaniu pożytek y szkoda rzeczy do kupuiącego należy. a kupuiący ieśli od contráktu vstepuie / nie máiąc słuszny przečzyny / w sprawie vpada. a ieśli przedawća rzecz przedaną wydácby sie zbraniał / słuszną áby *in duplo & in pænis vallatis* był *condemnatus*. A tymi sposobami kupno rostrzyga sie / ieśli sie zezwolą ná to obie stronie: Gdy też w pułroczu kupiec w rzeczy kupiony iáką wáde znaydzie / y żadną miarą nie kupiłby tego był / gdyby był o tym wiedział. Jeśli w kupnie condyciey nie wypełniono. Tákże dla *pactum* condyciey ná dzień pewny zawárte(go) / iż ieśli by ták przedał kto grunt / ieśli kto wiecey nieda w tym á w tym czásie. K wprawdzieć sie godzi ieden drugiego oszukać w kupnie / ále tak żeby nie wychodziła cená połowice słuszney zápláty. Mąż máiąc zobopolne dożywoćie z żoną / y pozwoliłby iey ná zápisanie resignátiey poságu / ieśli po niey nań przypádnie / dożywoćie. gubi prawo dożywotne. Decret / ná Seymie Krákow. *feria quinta ante Oculi 1535*. A ieśli Páni dożywotnia chce mieszkáć w dobrách dożywotnych / ma ie wyzwolić od długow meżá swego / y od creditorow trąnsfusyą práwá otrzymác może. záczym ná succesorách *vigore transfusionis suæ* prawo wierzyćielow pozyskawa / nie áby mieli iey plácic successorowie / ále przećie

wwiązania w dobrà ántecessorowe puścić winni / w czym y w dożywoćiu dobrá one będzie trzymáła / y po śmierci iey one dobrá v potomkow Pàni dożywotni będą ná wykupnie. Decret Tribunál. Lubel. 1503. między Xieźną Słucką á Reginskim. Bo do dożywoćia ściągàią sie wszystkie dobrá ták ruchome iáko nieruchome / dziedziczne y zastávne / y sumy pieniężne *habitæ & habendæ*, á iesli z [k. nv = s. 58] rąk Pàni dożywotni wykupią dobrá zastávne / ma oney sumy vżywánie / stáwiwszy rekoymie / że potomkowie meżowi nie będą niwczym szkodni strony tey sumy. Jeśli mąż v wierźcielá miał sumy / á w zapiśie dożywotnim nie są wyraźnie położone sumy pieniężne / chociaż miánowano dobrá ruchome y nieruchome / niewiem áby dożywoćie do tákich sum ściągáło sie: bo długi áni są dobrá ruchome áni nieruchome / ále trzeći sposób dobr zowią Juristowie. Jnaczy sumy wzgledem ktorých dobrá są do possessyey podáne / bo tákie poczytáią między dobrá nieruchome. A ná dobrách ieszcze nie wydzielonych może byđż dożywoćie / bo w ktorých dobrách wydźiał służy/ ich cześć przypadáiąca z rozdziału przynależy do Pàni dożywotni. Dekret Seym. Piotrkowski. w Poniedziałek po S. Agnieszcze 1549. Dożywoćie niezobopolne ále tylko przez meżà żenie & *e contra* vczynione nieważne / bo przeciw práwu. Pàni dożywotnia z dobr dożytwonich ná swoy pożytek może ich vżywać / ále bez szkody ich. bo ieśliby szkode znáczną w nich vczyniła / álbo práwo swoje na kogo wláła / álbo one dobrá zástawiła / álbo drwa do swego dziedzictwá przewoziła / dożywoćia nárusza y tráci ie / y successorom do odzyskánia tych dobr drogá sie otwarza. táká práxis. ale árendowác tákie dobrá może. Pàni dożywotnia nie może wiecey wyciągác dożywocia swego / tylko ná te dobra / ktore po śmierci meża iey wolne zostały / y nikomu nieobligowáne/ Gdyż ná woli to meżowy / vczyniwszy dożywoćie / onesz dobrá zástawić / przedác zć. ále oprává wcále. A oprává nic inszego nie iest / tylko zapis / ktorým mąż żenie ták wielką sume zápisuie / iák wielki po niey posag wział. ná połowicy dobr swoich y tylko drugą summe wzgledem wianá. iáko o tym práwo Kázim. v Herb. fol. 254. A ieśli ná iáki wśi cały mąż żenie vczyni opráwe / ma táką drugą potomkom zostáwić: chociaż przydàią / zwlászczá w wielgi polsce / ná całym dworze / folwàrkách / bydle / skłádách / sumách pieniężnych / y ná sprzećie domowym / ále nie we wszystkich gruntách / według práwá Jágiel. v Herb. fol. 287. A wiáná zbrodniá álbo vćieczką meżowá nienáruszàią sie / y nie może Pàni wienny zkupić dobr opráwnych / ażby zá drugi mąż pokwápiła sie. Sigm. v Herb. fol. 82. Jednak vżywánie wiáná aż do śmierci ma / choćiasz idźie za mąż. Herb. támże. A poság niemiánowàny wniwećz / chybáby był kwit z niego. A opráwe gdy żona ná kogo inne(go) wleie przećz wiáno idźie / y dobrá one są ná wykupnie / zápláciwszy posag / do sie oprává przemienia w prostá obligácyą. A gdy wdowe zá wtory mąż sie kwápiącą successorowie wykupią z opráwy / nie powinni iey dáć ty sumy / áż rekoymią stáwi że nie zginie successorom. Toż rozumieć / gdy żoná má opráwe ná sumie / kiedy sume one od creditorá chce odbierác / á nie stáwi rekoiemstwá / nie powinni sie iey successorowie o wiáno spráwowác / à vżywánie posagu y wiáná áż do śmierci meżowej żenie służy. Stát. Alex. v Herb. fol. 82. y posag / gdy pierwszy vmrze żona niż mąż ná successor y iey bez wiáná wraca sie: A ieśli pierwszy mąż vmrze / y żona dobrá opráwne aż do śmierci będzie trzymáła / possessya onychże dobr opráwnych po śmierci Pàni wienny ná powinne iey spada / ktorą stárostá bez zaciągu práwnego onym winien podác / áż do wykupná. Herb. fol. 82. A ieśliby successorowie meżowi one dobrá opráwne pośiedli / pierwszy niżliby potomkom żony intromissyą dano / máią

czynić o przywrocenie nie o wybić / gdyż ieszcze nie byli w possessyey / àni o wydźiał / gdysz nie máią rownego prąwá z potomkámí meżowymi. A ten ktoby miał włąną oprąwę od białęgłowy / o sume ma czynić. y chociażby w oprąwie przydano ewictia / przećie nie w Grodzie ále w ziemstwie iáko o posag trzebá czynić / á do posagu należy złoto / srebro. ale insze páràphánalia nie mogą bydź repetowáne / ieśli w práwie tylko o poság ostrzeżono. A ieśliby posag álbo dobrá ná których był zápisány zginęły / niebespieczeństwo y szkodá iest meżá. Bo posag wpada iákoby w contrákt przedániny / y mąż stawa sie dłużnikiem sumy / álbo zapłaty szácowanego poságu. á iż poki trwa małżeństwo / posag ná pożytek meżow sie obráca / komu [k. n2r = s. 59] tedy służy pożytek / temu y szkodá. A żoná chociażby miała od meżá wiele oprav / ná iedny ma przestáć. Dekret Krolew. miedzy potomkámí Ryłskiego / y mácochą ich / we wtorek po trzech Krolách 1557. Poságu opráwionego testámentem nie godzi sie legowác / bo miedzy dobrá nieruchome počytáią go / dla tegoż opráwá / y possessyą czyni. Oćiec gdy sie drugi raz ożeni / w dobrách sweych w prawdzie ostawa / ále powinien dziećiom pierwszej żony połowice dobr<sup>18</sup> oprąwę ná tychze dobrách / á potymby vmárł / dzieći pierwszej żony nie o wydźiał połowice dobr máią czynić / ále o náznáczenie częći dobr mątki swoiey opráwą onerowanych. Kiedy żoná niema żadney opráwy / ieśli pánną á nie wdową szłá zá mąż / za wieniec 30. grzywien otrzymawa / y nie powinna vstápić z dobr meżowych / áż iey te 30. grzywien zápláca / álbo possessią náznáczá / z ktoreyby 3. grzywny czynszu bráłá. Páni wienna po śmierći meżowy powinna vćzynić inwentarz wszytkich ruchomych rzećzy / oprócz tych / ktore vżywáníem strawione być mogą. á dobr wszytkich pání wienny wolno vżywác y nimi rzádzić iáko chce / zápisác / dáć / przedác / zástáwić swą oprąwę komu inszemu / iáko sie summá opráwy rościága / à nie wiecey. o gránice iednák tych dobr y o krzywdy gruntowe nie może czynić / àni sie o nie sprawowác / tylko áżby z dziedzićami pozwála álbo pozwána byłá. A posag z wiánem máią sie zgádzác w wielkośći sumy. Kiedyby też żoná ze dwiémá przyaciółmi ná zapis długi meżowego zezwoliłá / do połowice onego płácenia z opráwy swey winna iest. Páni wienna o dług meżá swego nie może pozwác do Grodu tylko do ziemstwá. Siostrá przyrodna nie może pozyskáwác v brátá wydźiału opráwy mącierzyński / tylko posag. Gdy białągłowá czyni o wybić z wiáná / nie trzebá iey inquisitíey. Posag gdy przy obecnośći przyacielski náznáczony / álbo intercizą wárowány iest / powinni go bráćia śiestrze záplácić / álbo częć w poságu wydźieliż. pání wienna niepowinna płácić długi meżowe(go) / ále potomkowie iego / ináčzey dożywotnia. Dobrá ktore w wienie álbo poságu zápisáne kto trzyma / dawnośćią żadną onych dobr *in proprietatem* przywłasczyć nie może. pogotowiu y pání wienna wzgledem poságu y wiáná swego / choćby też y ná kogo to swoje práwo wláłá / álbo govstápułá. A vstápienia prąwá tá iest náturá / że przez nie dziedźicznego prąwá w dobrách nieruchomych nie oddalamy / ále tylko possessią dobr / -y cesija prąwá / zapisy iákiekolwiek nam záslużące / ná inszą osobe przenośimy. gdy tedy iáki zapis ná kogo wlewáią / ma to bydź z tuitią / possessią / intromissią / zákładem / y wszytkimi zapisu ligámentámí. Tuitíey iednák *transfundens* nie ostrzega / álbowskiem z gotową tuitią zapisy wlewáią / przeto ten kto oryginálny zapis vczyńił / winien wárunek. zwykło sie iednák wárowác czásem

<sup>18</sup> wyd. 2: oprąwa y wiánem obciążoną puścić. Herb. fol. 254. A ieśliby mácochę ich zapisał oprąwę

/ że transfussor ma ewinkować / gdyby dał occązyą szcęgulną do przeszkody. á wlewek práwá o krzywde álbo przezyski niepewne / niepráwny sie zda / bo w tey mierze áni práwo áni rzecz wlewałaby sie. Ale proces *in contumaciam* otrzymany może słusnie wlać / y ták długo służy *iuris quæsitori*, poki przez práwem zwyciężonego / nie będzie przą zniešiony / álbo skasowany. Depozytu też trąsfundowác nie godzi sie / bo to spráwa personalna. Tákże y dożywoćia / álias nieważne. A rozmaitych związkow tákże przezyskow práwnych quit iest koniecznym skutkiem. gdy stroná zezna przed księgami że sie iey dosyć sstàło z iakiego contráktu / álbo rzeczy. ktore quity choćiaż nie przed wiecznymi księgami zeznáne / moc wieczności otrzymawáią / y nie trzeba ich przenosić do wiecznych ksiąg. quity: zapisy lepak wrzedowne / quitem wrzedownie máią bydź zniešione. bo przeciw autentycznemu zapisowi rečný quit nie wáży nic. iednak vprzątnienie káždego ciężaru contráktowego / nie ták dálece quitem iáko dosyćczynieniem przez záplácenie ma bydź dowiedźzione.

[intercyza, warunek, sposób, klauzula, artykuł, małżonkowie, mąż, żona, , wypełnienie, kontrakt, zapis, dłużnik, wierzyciel, zobowiązanie, zakład, rygor, suma, przedawnienie, taksa, krzywda, pozew, wzdanie, obwiniony, powód, pozwany, warunki formalne, treść, wolność, zbrodnia, zeznanie, zapis personalny, śmierć, potomek, suma, zapłata, termin, przysięga, sprzedaż, zastaw, darowizna, frymark, wwiązanie, posesja, księgi, prawo wieczności, kobieta, pozwolenie, zgoda, rodzina, alienacja, dobra dziedziczne, ważność, skuteczność, pożyczka, śmierć, przywłaszczenie, sędzia, sąd ziemski, sprawa, zasądzenie, trybunał, dekret, pożytek, przyczyna, słusność, prawo dziedziczenia, sukcesor, umowa, sprzedaż, korzyść, szkoda, zezwolenie, wydanie, przeszkoda, wada, sprzedawca, kupiec, strona, ugoda, grunt, oszustwo, zapłata, antecesor, wstępny, zstępny, dożywocie, wykup, ruchomość, nieruchomość, jurysta, nieważność, oprawa, wiano, folwark, inwentarz, sprzęt domowy, rękojmia, ucieczka, zamążpójście, używanie, nienaruszalność, dobra osobiste, starosta, intromisja, wdowa, kwit, przywrócenie, wybicie, złoto, srebro, zaginięcie, niebezpieczeństwo, gród, ziemstwo, testament, ojciec, onerowanie, ochrona dzieci, grzywna, panieństwo, czynsz, granica, przyjaciel, świadek, ustąpienie, cesja, wydzielenie, przenoszenie, prawo, intromisja, transfer, przeszkoda, depozyt, proces, zwyciężony, przezysk, rzecz, skutek, moc prawna, spis, zniesienie, ciężar, zadośćuczynienie]

*BOGV samemu niechay bedzie czesć y chwałá: y Bozey rodzicielce Pánnie wieczna sławá.*

**[k. n2v = s. 60] Wyrok Przywvileiu Krolá Iego M**

*PRzywieliem Jego Krowlewski M. ostrzeżono / áby tey książzki / ktorą zowią Proces sadowny Polski práwá Koronnego, editiey vrodzonego GRZEGORZA CZARADZKIEGO mimo wolą tegosz authorá / nikomu nie wolno było do dziešiąci lat drukowác / áni drukowáney przedawác nigdzie w Páństwach Koronnych / pod vtráceniem Kšiąg / y pod przepadkiem winy w tymże Przywvileiu záłożoney.*

DEO

REGI ET PATRIÆ

[przywilej, król, prawo autorskie, książka, autor, termin, wydanie, drukowanie, sprzedaż, rozpowszechnianie, rygor, przepadek, wina]